

Kai Eirik Moen

Raufoss! Fotball og fabrikk.

En historisk undersøkelse om dannelsen og utviklingen av en fotballklubb på industristedet Raufoss frem til 1980.

Masteroppgave i idrettsvitenskap

Seksjon for kultur og samfunn
Norges idrettshøgskole, 2009

Sammendrag:

Raufoss som industristed oppstod etter en politisk beslutning i 1896, da staten flyttet hovedarsenalet i Kristiania(Oslo) til Raufoss på grunn av unionskonflikten med svenskene. Dette medførte en befolkningstilstrømning til bygdebyen Raufoss fra ca. 400 stykker i 1896 til ca. 5000 innbyggere i 1980. Stedet og idretts- og fotballinteressen vokste i takt med utviklingen av fabrikken.

Statlig eierskap gjorde at fabrikken ble opptatt av å fylle befolkningens fritid med fornuftige sysler. En turngruppe ble dannet av fabrikkansatte med fabrikkens godkjennelse i 1899.

Denne gruppa ble organisert som Raufoss(Rødfos) turnforening i 1902, omdøpt til Raufoss idrettslag i 1908, og fikk navnet Raufoss turn og idrettsforening i 1918. Idrettsforeningen og Raufoss arbeideridrettslag dannet 1935 ble sammenslått til Raufoss idrettslag i 1945.

Den første fotballen på Raufoss blir beskrevet spilt fra 1903. Det ble spilt private kamper i perioden frem til 1918. Den store interessen for Raufossfotballen kom først på 1920-tallet etter at laget ble kretsmestere for første gang i 1927. Fremgangen fortsatte etter krigen med opprykk til Landsdelsserien i 1952, spill i toppdivisjonen i 1957-1960, 64, og i 1973- og 74-sesongen. Raufoss' beste cupprestasjon fikk vi med semifinale mot Lillestrøm i 1977, etter kvartfinaler i 1952, 61, 72 og 74.

Fabrikken lånte bort både grunn og lokaler til fotballen. De ga idrettslaget lån, noen få pengegaver, og lot folk med kompetanse fra fabrikken drive idrettslaget. Tomten til idrettsplassen på Raufoss som ble utbygd i 1922, 33 og 48, var også fabrikkens, og materiale til stadionutbyggingen ble produsert i fabrikken til meget gunstige priser for idrettslaget.

De første direkte pengene fra fabrikken til daglig drift av fotballen på Raufoss kom først på 70-tallet. Men det var antagelig de indirekte bidragene i fra 1950 og til 1980-tallet som var avgjørende for at fotballen på Raufoss holdt seg på de to øverste nivåene i norsk fotball i 30 år, fra 1952 til 1982. Fabrikken sørget for at både fotballspillere og ledere i idretten på Raufoss hadde arbeid, og Raufoss ble på 70-tallet kalt Vest-Europas beste bedriftslag.

Den daglige driften av idretten og fotballen ble også organisert innenfor gjerdet i fabrikken. Denne fordelingen hadde fotballen på Raufoss frem til slutten av 70-årene. Fotballen på Raufoss mistet sitt fortrinn da norsk fotball ble profesjonalisert på 80-tallet. Industriveksten var over både nasjonalt og lokalt på Raufoss. Dette gjorde at Raufoss fikk det vanskeligere med å hevde seg på toppnivå i norsk fotball, selv om klubben med unntak av noen få korte perioder har vært den beste fotballklubben i Oppland etter krigen.

Innholdsfortegnelse:

Sammendrag:.....	3
Innholdsfortegnelse:	4
Forord:	6
1.0 Innledning.....	7
1.1 Tema.....	7
1.2 Problemstilling	7
1.2.1 Underproblemstilling.....	7
1.3 Avgrensning	8
1.3.1 Avgrensning geografisk.....	8
1.3.2 Avgrensning i tid	8
1.4 Periodisering.....	8
1.5 Hvorfor lokalhistorie	9
1.6 Kilder.....	10
1.6.1 Skriftlige kilder.....	10
1.6.2 Aviser og utklippbøker.....	11
1.6.3 Muntlige kilder	11
1.6.4 Kritisk blikk på kildene	13
2.0 Stedet og fotballklubben Raufoss i dag.....	14
2.1 Tettstedet Raufoss	14
2.1.1 Litt fakta om Raufoss	15
2.2 Raufoss Fotball.....	15
3.0 Dannelsen av stedet og fotballklubben på Raufoss	17
3.1 Raufoss sin opprinnelse. ”Elva og Fossen”.....	17
3.2 Det store ”hamskiftet”. Industriutvikling i Norge	18
3.3 Bakgrunn for etableringen av Raufoss Patronfabrikk	20
3.4 Etableringen av Raufoss Ammunisjonsfabrikk.....	21
3.5 Idrettens inntog på Raufoss	22
3.5.1 Samfunnsforhold for etablering av idretten på Raufoss	22
3.5.2 Den første uorganiserte idretten på Raufoss	25
3.5.3 Den organiserte idretten på Raufoss.....	27
3.5.4 Fotballens inntog i Norge og på Raufoss.....	29
4.0 Raufossfotballen i perioden 1918 – 1945.....	33
4.1 Raufoss Turn og Idrettsforening stiftet 10. Februar 1918.....	33
4.2 Anlegg, økonomi og drift 1918 – 1945	34
4.2.1 Bane og anleggstid for Raufoss idrettslag fra 1918.....	34
4.2.2 Idrettsplassen sin utvikling på dagens hovedbane på Raufoss	36
4.2.3 Forpaktningensavtalen og ny moderne koksbane på Raufoss	41
4.3. Raufossfotballens sportslig utvikling i perioden 1918 – 1945.....	45
4.3.1 Vanskelig sportslig start i kretsserien i ”Oplandenes”	45
4.3.2 1924 En gryende sportslig opptur med Fritz Amundsen på plass	47
4.3.3 1927 ”Århundrets fotballag” og kretsmestere på Raufoss.....	49
4.3.4 Nye oppgangstider for fotballen på Raufoss fra 1933	52
4.4 Raufoss Arbeideridrettslag.(R.A.I.L) stiftet 1.mai 1935.....	55
4.5 Sammenslåing, krig og avsettelse for RT & IF. 1940 – 1945	57
5.0 Etterkrigstida, perioden 1945 - 1950 på Raufoss	57
5.1 Samfunnet og fabrikken på Raufoss i etterkrigstida	57
5.2 Samling og oppbygning: Raufoss Idrettslag blir en realitet!.....	60
5.3 Fotballen på Raufoss ruller igjen	62
5.3.1 Cupsensasjon og nasjonal oppmerksomhet	63
5.3.2 Knut Dahlen – Raufoss første Internasjonale spiller	66

5.4 Anlegg, drift og økonomi 1945 – 1950	68
5.4.1 Sentralbane, dugnadsånd og 30-årsjubileum	68
5.4.2 Gressbane og sentralstadion åpnes på Raufoss i 1948.....	70
5.4.3 Nye drakter – Raufoss i gult og svart	71
6.0 1950 – 65. Storhetstiden for fotballen i Vest Oppland.....	72
6.1 Samfunnsutvikling 1950 – 1965	72
6.2 Raufossfotballens sportslige utvikling i perioden 1950 – 1965	74
6.2.1 Seier mot NM-favoritt Skeid og Solberg i kvarten.....	75
6.2.2 Raufoss klar for Hovedserien 1956/57	78
6.2.3 60-tallet. Raufoss og Gjøvik kriger om hegemoniet i Vest Oppland.....	80
6.2.4 Opprykk til 1.divisjon og 10-klubbsserien i 1963	83
6.2.5 Roy Strandbakke, landslagsspiller og lojal klubbgutt	85
6.3 Anlegg, økonomi og drift perioden 1950 – 1965	86
6.3.1 Privatkamper som inntektskilde	87
6.3.2 ”Eldres” innført 1953	89
7.0 Raufoss perioden 1965 – 1980. Ny opptur, før fall!	90
7.1 Samfunnsutvikling perioden 1965 – 1980	90
7.2 Sportslig utvikling i perioden 1965 – 1980.....	92
7.2.1 Treningsrevolusjon og profesjonalisering med Svein Bredo Østlien	93
7.2.2 Inn i 70 åra og ny storhetstid for Raufossfotballen.....	96
7.2.3 Opprykk til 1.divisjon i 72.....	96
7.2.4 Toppserie, lønninger og Raufoss` 4. landslagsspiller	98
7.2.5 Slutten av 70 tallet: Semifinale i cupen 77 og tøffe år i 2.divisjon.....	100
7.2.6 Historisk semifinale i 1977.....	101
7.3 Anlegg, drift og økonomi 1965 – 1980	103
7.3.1 Økonomi og drift	105
7.4 Sammendrag sportslig utvikling 1980 – 2009.....	110
7.5 Noen tanker om hvorfor Raufoss forsvant fra toppidrettskartet etter 70-tallet.....	111
8.0 Statistikk over Raufoss Fotball 1918 – 1980	112
8.1 Serieplassering Raufoss Fotball 1918 – 1980	112
8.2 Cupstatistikk Raufoss Fotball 1918 – 1980.....	113
8.3 Tradisjonsbærere i Raufoss Fotball.....	114
8.4 Landslagsspillere i Raufoss Fotball.....	115
Referanser:	116
Figuroversikt:	122

Forord:

Det er en stor fornøyelse å skrive de siste ord i innspurten av en oppgave som har vært med meg i nærmere 10 år. Oppgava har gått fra Sogndal i vest til Gjøvik i øst. Den har fått med seg flere sesonger med fotball i både Sogndal og Raufoss, og trenergjerning i både Raufoss og Valdres. Den har også fått med seg arbeid ved Raufoss fotballakademi, Valdres og Lena videregående skole. Fødselen av to nydelige jenter har også innvirket. Ikke rart det har gått lang tid, men gleden over å være i mål er derfor i dag desto større.

Denne oppgaven er et resultat av stor stahet og egeninnsats. Jeg har også fått stor hjelp fra mange personer. Den største takken går til min veileder Matti Goksøyr. Han har gjennom sine faglige kunnskaper, ideer og forelesninger penslet meg inn på sporet av en oppgave som har vært utrolig interessant. Han har i tillegg hatt en forståelse for en totalsituasjon med familie og arbeid som har gjort det mulig å fullføre oppgaven. Takk også til studieavdelingen ved NIH, med Tonje Larsson i spissen som ikke har gitt meg opp, men har latt meg ”skynde meg langsomt”.

Jeg må også få takke alle som har bidratt til oppgava, fra fagstoff, til lesning og korrektur. En spesiell takk til mine hovedinformanter om fotballen og fabrikken på Raufoss, Hans Lage Hagen og Rolf Gjersem. Uten dere hadde oppgaven vært umulig å få i land.

Til slutt en takk til mine nærmeste. Det har ikke vært lett å skrive masteroppgave med to jenter som gjerne ville ha mer selskap av ”pappa”, og de har ikke vært like fornøyde hver gang pappa har sneket seg opp på loftet for å skrive. Den som derfor må få den største takken er min samboer Aina. Hun har tross mye frustrasjon over min oppgave hjulpet meg slik at vi sammen i dag kan betrakte denne oppgaven som historie.

Når denne oppgaven endelig er ferdig, håper jeg å få mer tid til familien, og gleder meg til en juleferie med dem uten tanke på oppgaven. Idrettslinja på Lena kan få et større fokus, og kanskje kan jeg igjen ofre litt tid på min store hobby og lidenskap, fotball, som jeg har lagt på is det siste året for å fullføre denne oppgaven.

Kai Eirik Moen, Gjøvik november 2009.

1.0 Innledning

1.1 Tema

Mennesket er ikke eldre enn det føler seg sier ordtaket. Det lyder så friskt og positivt, og gjøres så levende i aktiv idrett og skapende arbeid. Og så jager vi videre i motgang og medgang, med nye midler og mot nye mål, for nye meter og sekunder Grensen, hvor er den?

Så stopper vi da opp en gang i blant, skuer bakover, skriver historie, minnes og fester.¹

Dette er også min hensikt med oppgaven. Nemlig å se bakover i historien til industristedet og fotballklubben Raufoss.

Dette er en lokalhistorisk oppgave som tar for seg fabrikkstedet og fotballklubben på Raufoss. Jeg har valgt å se på utviklingen fra stedet Raufoss blir dannet og følge den frem til etableringen av et idrettslag og senere en fotballklubb. Den første organiserte idrettsaktiviteten ble startet på Raufoss rundt århundreskiftet kun få år etter etableringen av fabrikk. Jeg vil også se på hvilken rolle Raufoss Ammunisjonsfabrikk(RA) har hatt ved dannelsen av stedet og utviklingen av fotballklubben på Raufoss.²

1.2 Problemstilling

Min hovedproblemstilling er å finne svar på hvordan fotballklubben Raufoss har blitt dannet, og hvordan fotballklubben har utviklet frem til 1980 som var det siste tiåret klubben var på toppnivå i norsk fotball. Utviklingen er knyttet til 3 ”hovedområder”; sportslig utvikling, anleggsutvikling og den daglige drift.

1.2.1 Underproblemstilling

Det er mange myter om Raufoss Ammunisjonsfabrikk sin innvirkning på dannelsen av stedet og fotballklubben på Raufoss. Jeg ønsker også derfor som en underproblemstilling å se på hvilken rolle RA har hatt knyttet til fotballgruppa. Hvilke forhold kan vi si at fabrikk har påvirket indirekte/direkte på Raufoss fotball sin sportslige utvikling. På hvilken måte har de bidratt til utvikling av idrettsanlegg, og har de på noen måte hjulpet klubben med den daglige driften?

---

¹ Raufoss Idrettslag(Ril) 1948, 6. Ril brukes heretter som forkortelse for Raufoss idrettslag.

² Raufoss Ammunisjonsfabrikk heretter forkortet med RA.

1.3 Avgrensning

Denne oppgaven vil jeg avgrense i forhold til to områder. Geografisk og tidsmessig.

1.3.1 Avgrensning geografisk

Jeg vil ha hovedvekt på hva som skjer på Raufoss og i fotballgruppa på Raufoss. Det vil bli noen glimt lokalt og nasjonalt for å sammenligne utviklingen på Raufoss med landet og områdets utvikling forøvrig. Det vil også bli sett på Raufossindustriens innvirkning rent lokalt, men også her med noen glimt på industriutvikling nasjonalt for å sette det inn i et større perspektiv. Denne oppgaven kan betraktes som idiografisk oppgave.³ Det betyr at hendelsene her sees ikke på som generelle samfunnstrekk, og vi kan ikke generalisere dette som utviklingstrekk som er gjeldende for andre steder enn Raufoss. Det er de spesielle utviklingstrekk for fotballen på industristedet Raufoss som blir belyst. Det er allikevel relevant å trekke sammenligninger fra Raufoss til utviklingen på andre små industri- og fotballsteder i Norge

1.3.2 Avgrensning i tid

Jeg har valgt å se på dannelsen og utviklingen av fotballen på Raufoss fra stedet ble etablert rundt århundreskiftet, og frem til 1980 hvor klubben hadde sin siste tiårsperiode i toppserien med 1973- og 74-sesongen. Den første idrettsforeninga ble offisielt dannet først i 1918, men idretts- og fotballaktivitet hadde vært på stedet fra før århundreskiftet. Dannelsen av stedet og etableringen av RA har vært vesentlig for den videre utviklingen av fotballklubben på Raufoss. Jeg har i min oppgave derfor valgt å gå helt tilbake til stedets opprinnelse fordi dette kan ha innvirkning på dannelsen og utviklingen av fotballklubben Raufoss.

1.4 Periodisering

Det er viktig å sette fotballens utvikling inn i et samfunnsperspektiv. Det blir lettere å sette det inn i en sammenheng når en ser på hva som kjennetegner tidsperiodene. Å periodisere innebærer å studere stabilitet og endringer over tid, og det blir lettere å se lokal utvikling i sammenheng med andre samfunnstrender. Ved periodisering finner vi trekk som gjør at perioden skiller seg ut fra perioden før og perioden etter. Periodiseringen kan inndeles etter lokale og nasjonale begivenheter.⁴

Jeg valgt å dele inn i to hovedperioder: Hva som skjer før og etter 2.verdenskrig. Disse to hovedperiodene har jeg deretter delt inn igjen etter naturlige skiller. Perioden før krigen velger jeg å dele inn etter idrettslige begivenheter knyttet til organiseringen av idretten på

---

³ Blom og Helle 1997, 16-17.

⁴ Kjeldstadli 1992, 213-214.

Raufoss. Den første tidsperioden handler om hva som skjer på Raufoss før 1902, der idrettsaktiviteten ennå ikke er kommet inn i organiserte former. Den andre perioden før krigen tar for seg den første organiserte idretten som starter i Rødfos(Raufoss) turnforening i 1902, og frem til den offisielle klubben Raufoss turn og idrettsforening(RT & IF) blir dannet i 1918. Den tredje og siste perioden tar for seg idretten i RT & IF fra 1918 til etter krigen i 1945 hvor Raufoss idrettslag(Ril) blir dannet.

Fra etter 2. verdenskrig er inndelingen mer knyttet til nasjonale kjennetegn ved idretts- og samfunnsutviklingen. Den første perioden er etterkrigstiden fra 1945 til 1950, den andre perioden er 1950-1965, og den tredje og siste perioden er utviklingen fra 1965 til 1980. Dette gjør det også lettere å se samfunnsutviklingen nasjonalt og lokalt opp mot fotball og fabrikkens utvikling på Raufoss. Det er på ingen måte enkelt å få periodene til å passe sammen både for samfunnet, fotballen og fabrikkens sin utvikling, men ulempene overskygger på ingen måte fordelene ved å bruke periodisering som hjelpemiddel.

1.5 Hvorfor lokalhistorie

*”Lokalhistorie er studiet av ett spesielt lokalsamfunn eller fenomener i et lokalsamfunn”*⁵

Ingenting blir så fort historie som i idretten, og ny historie blir skapt hver dag, blir det sagt. Mange på Raufoss snakker om gamle dager, men kunnskapen om hva som har vært, blir fort borte. Lokalhistorie er ofte knyttet til identitet og lokal tilhørighet.⁶ Var det virkelig 5000 mennesker på kamper på Raufoss på 1950- og 60-tallet? Hvorfor var resultatene i disse tidsperiodene så gode? Lokalhistorie kan gi mange et nytt bilde på lokalsamfunnet.

Det var de gamle fotballhistoriene, og de spesielle ”gamlekara” som gjorde at jeg fattet interessen for å skrive om fotballen på Raufoss. Når jeg i dag forteller historier fra gamle dager, er det lett å fatte at det er mange i lokalsamfunnet som er nysgjerrige på hva som har skjedd tidligere i fotballen på Raufoss. Mange av den gamle generasjon er på tur ut døra, og fakta om den lokale idrettshistorien er i ferd med å forsvinne. Fakta og beskrivelser av lokal idrettshistorie er derfor av stor verdi for meg og mange andre mennesker i et lokalmiljø.

Det er ikke bare av lokalhistorisk verdi å skrive en slik oppgave. Den vil gi et lite bilde på hvordan idretten og fotballen har utviklet seg de siste 100 årene på norske småsteder som Raufoss.⁷

---

⁵ Kjeldstadli 1992, 83.

⁶ Ibid, 85.

⁷ Ibid, 85.

1.6 Kilder

Kilder er historiske rester av fortiden. I vid forstand blir kilder definert som ”*spor, levninger, produkter av fortiden som fremdeles eksisterer og kan observeres*”.⁸

Kildene er biter i et puslespill som må settes sammen for å rekonstruere et bilde av hva som var. Du vil aldri få rekonstruert fortidens virkelighet helt nøyaktig, men må finne så mange biter i puslespillet som mulig. Historie er et gresk ord knyttet til det å finne kunnskap gjennom undersøkelser. Fortellinger er vitenskapens forløper. Vi kan i historisk forskning grovt sett skille mellom skriftlige og muntlige kilder.⁹

1.6.1 Skriftlige kilder

Det finnes ikke noe arkiv i Raufoss fotball, det er heller ikke skrevet noen årsberetninger om Raufoss fotballgruppe før på 60-tallet. Mye av det skriftlige materialet er nok forsvunnet ut døra når noen frivillige gav seg og andre kom inn i fotballgruppa. Det er først i 1967 fotballgruppa startet med årsrapporter og budsjetter. Dette har kommet godt med i mitt arbeid for perioden 1965-1980.

Idrettslaget har derimot hatt en tradisjon med å skrive jubileumsberetninger. Idrettslaget fikk i 1947 skrevet en jubileumsberetning til klubbens 30-årsjubileum i 1948. Dette er den mest sentrale kilden om fotballgruppas virksomhet før krigen. Idrettslaget skrev også i 1968 en 50-årsberetning. Senere har vi fått både 60-, 70- og 80-årsberetninger som sier en god del om de ulike gruppenes virksomhet i Raufoss idrettslag.

Idrettslagets og fotballgruppas ”arkiv” har vært loftet på sportshytta, tårnet i hoppbakken, og i de private hjem på Raufoss. Blant bortgjemte papirene er det funnet protokollen for idrettslagets drift i perioden 1918 til 1930. Det er også funnet avisutklipp, brevkorrespondanse og notater om idrettslaget og fotballgruppa drift både før og etter krigen. I disse papirene ble det også funnet en arkivmappe med brevkorrespondanse for idrettslagets aktivitet i fra 1945 til 1960. I min jakt på materiale har lokale etterlysninger i idrettslaget gitt gode resultater. Klubbaviser er kommet frem i dagens lys helt fra 30-tallet og frem til i dag. Alle klubbavisene frem til 2008 er lest, og har gitt masse godt stoff til oppgaven.

Hos de gamle fotballspillerne på Raufoss har jeg fått låne flere utklippbøker fra perioden 1945-80, noe som gir en fin oversikt over utviklingen i fotballgruppa. Den mest verdifulle boka jeg har fått tak i, er antagelig Knut Dahlens ”fotballbibel”. Raufoss første landslagsspiller har skrevet ned resultater og spillerstatistikk for klubbens seniorlag fra 1946 til han gikk bort i 1999. Et innholdsrikt og verdifullt dokument for fotballen på Raufoss.

---

⁸ Blom og Helle 1997, 30.

⁹ Kjeldstadli 1992, 34-35.

I forhold til fabrikkens innvirkning er det boka om RA' 100 års jubileum som gir en pekepinn på hvordan fabrikken har påvirket idretten på Raufoss. Innenfor portene på Raufoss er det også en pensjonistgruppe som driver fabrikkens historiske museum. I forbindelse med boken om RA's 100-årsjubileum, ble alt arkivmateriale og korrespondanse i fabrikken gjennomgått. I dette materiale var det også mye stoff knyttet til Raufoss idrettslag. Dette stoffet ble samlet, men ikke systematisert. Det har etter mange timers gjennomgang gitt meg god innsikt i fabrikkens innvirkning på idrettslaget.

Halfdan Hegtun sin lokalhistoriske bok "Rundt Fabrikken" har også gitt med mye nyttig informasjon om perioden før 2. verdenskrig.

Selv om oppgaven har vært ideografisk, har sekundær litteratur blitt brukt for å sette Raufoss-historien inn i en sammenheng. Berge Furre sitt verk "Vårt århundre", om Norge fra 1900-tallet har gitt innsikt i industriutvikling. Finn Olstad og Stein Tønnesson har gjennom sitt verk "Norsk Idrettshistorie" gitt et bilde av norsk idrettsutvikling. Matti Goksøyr og Finn Olstad sin bok om Norges Fotballforbund gjennom 100 år har gitt kunnskap om hvordan fotballen har utviklet seg i Norge. Dette har vært litteratur som er blitt brukt for å sette utviklingen av Raufossfotballen inn i et samfunnsperspektiv.

1.6.2 Aviser og utklippbøker

I tillegg til skriftlige og muntlige kilder har jeg brukt aviser som kilder. Jeg har i hovedsak vært i Oppland Arbeiderblad sitt historiske arkiv. Avisene er blitt brukt i perioder der jeg har få andre kilder. Alle Oppland Arbeiderblad i perioden 1945-1950 er gjennomgått. Jeg har også gått gjennom aviser i perioden 1930 til 40. Dette var et veldig tidkrevende arbeid. I perioden 1950 til 1980 har jeg derfor i store grad holdt meg til utklippbøker med avisartikler om Raufoss fotball. Disse har jeg fått låne av spillere og ledere i Raufoss for de ulike tidsperiodene jeg har skrevet om.

1.6.3 Muntlige kilder

I forbindelse med min oppgave har muntlige kilder vært et nødvendig supplement til de skriftlige. Jeg har prøvd å bruke kilder som har vært i, eller tett på miljøet rundt fotballen i Raufoss. Jeg har intervjuet både spillere og ledere i fotballen, og de som har hatt en fot både i fabrikkens og klubbens virksomhet for å belyse bedre fabrikkens rolle. Jeg har prøvd å velge ut respondenter som har mye informasjon om både fotballgruppa og fabrikkens virksomhet. Det har vært vanskelig å finne intervjuobjekter fra før krigen, men i etterkrigstida har det vært lettere å finne gode intervjuobjekter.

Jeg har brukt den såkalte ”Snøball metoden”. Det vil si at jeg brukte et orienteringsintervju for å finne nye og bedre kilder underveis i prosessen.¹⁰

I løpet av mine 8 år i Raufoss observerte jeg hvem som hadde kunnskap om gamle dager i klubben. Da jeg da valgte å skrive om klubben tok jeg kontakt Hans Lage Hagen som jeg trodde hadde mest informasjon. Vi hadde en samtale om både muntlige og skriftlige kilder som kunne gi mer informasjon om problemstillingen min. Jeg besøkte også ”Eldres” på Raufoss som er 25-30 eldre støttespillere for fotballklubben som ikke lenger er aktive i fotballen, men som kjenner klubbens historie fra innsiden. Her ble det også gitt viktige innspill om hvem som burde kontaktes og intervjues. På ”eldres” ble det også satt i gang flere diskusjoner knyttet til min problemstilling. Dette var også interessant å ta med seg inn i oppgaveskrivingen.

I mine intervju brukte jeg det som kalles semistrukturert intervju. Et uformelt, åpent intervju med en utarbeidet intervjuguide for å sikre meg at jeg fikk med ønsket informasjon. Jeg lot samtalen gå fritt rundt tema, men prøvde å styre det i forhold til en intervjuguide.¹¹ Under intervjuet noterte jeg stikkord i tillegg til at jeg hadde båndopptager for å sikre meg at jeg fikk med all informasjon. Jeg ringte informantene i god tid før intervjuet og presenterte meg og min problemstilling slik at de var forberedt. De fleste kjente meg gjennom min tid som spiller, kaptein og trener for Raufoss i perioden fra 1999-2008. Dette gjorde at jeg følte de hadde tillit til meg som person, og gjorde prosessen rundt intervjuene enklere. Intervjuene gikk uten problemer.

1.6.3.1 Informanter

Jeg har hatt to hovedinformanter i denne oppgaven. Den ene er Hans Lage Hagen. En aktiv pensjonist som i en årrekke har vært aktiv i alle verv i klubben, og den som antagelig best kjenner klubbens indre liv. Han er født og oppvokst på Raufoss og har arbeidet i fabrikken i alle sine år. Den andre er Rolf Gjersem. Han var innflytter, og var sikkerhetsoffiser i fabrikken fra etterkrigstiden da han flyttet til Raufoss etter påvirkning fra familie og venner. Aktiv i idrettslaget både som spiller, formann, skribent i klubbavisen og formann i fotballkretsen. Aktiv i eldres avdeling i idrettslaget, og en av ildsjelene bak historisk museum ved fabrikken. Disse to har hjulpet meg å styre skuta i retning av gullskattene i form av muntlige og skriftlige kilder om fotballen og fabrikken på Raufoss.

Min ene informant om tida før krigen er Halfdan Hegtun, stortingsmann, forfatter og radioreporter. Han er vokst opp på Raufoss, bor i dag i Bærum, men med en lidenskapelig

---

¹⁰ Husdal 2003, 15. Her sitert etter Titlestad 1982, 36 orienteringsintervju.

¹¹ Ryen 2002, 99.

interesse for Raufoss og Raufossfotballen. Andre informanter har vært Erik Langedal, Roy Strandbakke, Bjørnar Ottesen. Alle aktive fotballspillere i Raufoss i perioden fra 1945 til 1980. Arne Halvorsrud og Helge Hagen, som har vært på ledersiden i klubben, og i tillegg arbeidet på fabrikken. Bjarne Gravdahl, Raufossgutt, som arbeidet seg oppover i fabrikkssystemet, for senere å ende opp som fabrikkens øverste leder og direktør fra 1982. Alle informantene har gjennom sitt engasjement og bidrag gitt meg verdifull informasjon som har vært viktig i oppgaven.

1.6.4 Kritisk blikk på kildene

1.6.4.1 Skriftlig materiale

De primære skrevne kildene til min oppgave er 30-, 50-, 60-, 70- og 80-årsberetningene som er skrevet av personer som har vært knyttet til begivenhetene. I et skriv fra styret i 1948 uttaler de som skrev 30-årsberetningen tilfredsstillende over det skrevne materiale, og at det gir et korrekt bilde av begivenhetene før krigen.¹² De uttaler også at en del av kildematerialet før klubbens stiftelse i 1918 består av muntlige kilder, og kan derfor inneholde små feil. I perioden 1918-1930 er styreprotokoll skrevet, og informasjon kan her dobbeltsjekkes mot 30-årsberetningen. Begge dokumentene er skrevet av primærkilder og vil gi oss best mulige bilde av fotballen og fabrikken sin utvikling i denne tidsperioden. Årsberetningene senere har vært en blanding av primær- og sekundærkilder, hvor jeg alltid har brukt materiale som er blitt skrevet nærmest hendelsene. Korrespondanse mellom fabrikken og idrettslaget er også primærkilder, og gir oss opplysninger om fabrikkens innvirkning på idrettslagets virksomhet. Arkivmateriale som er funnet på loftet på sportshytta, hos fotballgruppa, og i historisk arkiv på RA er relevante primærkilder. Fakta i forhold til fotballen sin utvikling rent sportslig finner vi i Knut Dahlens oversikt over kamper og resultater fra 1946 til 1999. Her er det fakta om spillere, trenere, kamper og resultater.

Bøker og avisartikler er også brukt som sekundærkilder for å gi informasjon. Utklippsbøkene fra fotballspillerne har gitt den meste informasjonen etter krigen, i tillegg til idrettslagets årsberetninger, og fotballgruppas årsrapporter fra 1967-1980.

1.6.4.2 Muntlig materiale

Min semistrukturerte intervjuform vil gi rom for mange feilkilder. Det er samtidig den beste måten for å finne informasjon som ikke er nedskrevet. Oppgaven er strekt over en lang tidsperiode, det er ikke sikkert at man husker alt korrekt, og fakta kan være glemt. Informasjonen kan misforstås, og forståelsen av hva som skjedde før kan bli preget av et

---

¹² Brev 11.2. 1948. Meddelelse fra Raufoss idrettslag til klubbens medlemmer.

stadig forandret idrettssyn. Metoden er med andre ord rimelig usikker, men den gir allikevel en innføring i livet rundt fotballen og fabrikken som er umulig å få tak i andre steder. De intervjuede personene har alle vært en del av Raufosshistorien, og er håndplukket gjennom en omfattende kartleggingsprosess. Bredden av intervjuene med både spillere, ledere i fotballen, og ledere i fabrikken tror jeg bidrar til å gjøre summen av opplysninger meget holdbare. Sammen med de skriftlige kildene vil det gi oss et bilde som er nærmere ”sannheten” enn kun det skriftlige. Jeg har også latt alle de intervjuede informantene lese oppgaven og ringt dem for å sjekke at kildene og innholdet er holdbart. Alle kildene er betraktet med kritiske øyne, og jeg føler at samtalene har gitt meg gode svar på min problemstilling. Kildene har på alle måter vært relevante for å få svar på min problemstilling.

2.0 Stedet og fotballklubben Raufoss i dag

2.1 Tettstedet Raufoss

Figur 1. Raufoss sin utvikling i form av bilder fra 1896, 1913 og 1920. Innbyggertallet økte med 50 % fra 1910 til 1930.

Raufoss ligger i Vestre Toten kommune med ca.12.500 innbyggere. 6.000 av disse bor på tettstedet Raufoss. Kommunen ligger på det sentrale Østlandet, 11 mil nord for Oslo, 6 mil sør for Lillehammer og med storebror Gjøvik 1 mil lenger nord, i enden av jernbanen som går fra Oslo gjennom Raufoss til Gjøvik. Hunnselva renner fra Einafjorden i sør og deler Raufoss i øst og vest. Hunnselva har vært en livsnerve for stedene lang elva, og har vært bakgrunn for industriutvikling både på Raufoss og på Gjøvik i et historisk perspektiv.

Raufoss er oppkalt etter den buldrende Rødfossen /Raufossen som var en av fire vannfall fabrikken ble fristet av da den etablerte seg på Raufoss i 1896.¹³ RA var i mange år vært Opplands største industriarbeidsplass med 2000-2500 ansatte. I dag er RA splittet til Raufoss industripark med mer enn 30 store og små foretak som sysselsetter ca.3.000 personer.

¹³ Wang 1996, 14.

Fabrikken gjør Vestre Toten til Opplands største industrikommune. Jordbruket var den viktigste næringen frem til 1930-tallet. Industrien overtok da og dominerte helt til 80-tallet. Da var det servicenæringen som overtok som den mest dominerende næringen i regionen. Industrien er allikevel ansvarlig for 40 % av sysselsettingen i kommunen.¹⁴

Idrett og friluftsliv er den kulturelle aktiviteten som aktiverer flest innbyggere. Raufoss idrettslag(RIL) ble offisielt dannet i 1918. Klubben har hatt mange grupper med hovedvekt på ski, hopp og fotball. Klubben har utøvere som har hevdet seg både lokalt, nasjonalt og internasjonalt. I de siste årene er det vel sprinteren John Ertzgaard som har vært mest kjent i sammen med fotballklubben som har hatt sterke resultater på slutten av 90 årene og utover på 2000-tallet. Raufosskogen på vestsida av elva er området for idrettslig aktivitet, der er det både fotballbaner og innendørshall i plast for fotball med fulle mål. Området rommer langrennsstadion og Lønnberget hoppcenter, alt dette i naturskjønne omgivelser.¹⁵

2.1.1 Litt fakta om Raufoss

Fra gammelt av var navnet Rødfossen brukt, og etter 1897, da ”poståpneriet” kom, ble navnet Rødfos. Da jernbanen kom i 1901, ble stasjonen kalt Raufoss stasjon som etter hvert ble innarbeidet som stedets navn. Fabrikken forandret navnet sitt til Raufoss patronfabrikk først i 1909 etter store diskusjoner.¹⁶

Det bodde ca.400 stykker på Raufoss og omegn i 1903, antallet var økt til ca.1300 i 1918. På 30-tallet var antallet innbyggere på Raufoss økt til rundt 2000, og 900 av disse arbeidet på det som nå ble kalt Raufoss Ammunisjonsfabrikk. Før 2. verdenskrig var antallet økt til 2400 mennesker, og fabrikken hadde ca.1000 ansatte. I perioden fra 1945 til 1980 økte befolkningen fra ca. 2500 til rundt 5000. I samme periode vokste antall ansatte i fabrikken fra omtrent 1000 til i underkant av 3000 rundt slutten av 70-tallet.¹⁷

2.2 Raufoss Fotball

Raufoss fotball ligger i dag i 2.divisjon etter å ha vært i Adeccoligaen i perioden 1998-2004. Laget spilte i 2. divisjon i 2005 med opprykk i 2006 for så å klare plassen rent sportslig i Adeccoligaen i 2007. Raufoss ble allikevel degradert til 2.divisjon på grunn av økonomiske problemer i 2007. Klubben ble da historisk som det første norske herrelaget som ble degradert på grunn av økonomiske problemer i norsk toppfotball.

---

¹⁴ Nilsen 2005, 6. Kommuneplan Vestre Toten kommune 1996-2007.

¹⁵ www.vestre.-toten.kommune.no/internett 14.02.09.

¹⁶ Wang 1996, 90.

¹⁷ Hanssen 1971, 35.

Klubben har med unntak av noen få perioder vært den beste fotballklubben i Oppland etter den andre verdenskrig. De sterkeste periodene for klubben var slutten av 50-åra og på 70-tallet. Fra 1957/58 hovedserien gruppe A, gruppe B 58/59 og 59/60. 1.divisjon(Nivå 1)1964, 1973 og 1974, mens de var i Adeccoligaen(Nivå 2) 1998-2004 og 2007. Den beste serieprestasjonen var 5. plass i hovedserien 1958/59.¹⁸

I cupen har den beste prestasjonen vært en semifinale mot Lillestrøm i 1977. I tillegg til kvartfinale i 52, 61, 72 og 74, og kvartfinaler 2000 og 2003 begge med tap mot Tromsø.¹⁹

På adelskalenderen 1963-2008 for poeng vunnet i første divisjon(nivå 2) ligger laget på en uoffisiell 6.plass. Der er det Hødd(Ulsteinvik) som har tatt flest poeng etterfulgt av Ålesund, Bryne, Sogndal og Hamarkameratene.²⁰

Publikumsrekorden er 10.607 mot Steinkjer i kvartfinalen 1961. Den meste kjente fotball spilleren er nok Svein Grøndalen som gjennom spill på Raufoss kvalifiserte seg for landslaget i 1973, og senere spilte hele 77 A-landslagskamper. Han spilte senere for Rosenborg med flere mesterskap før han avsluttet sin karriere i Østfoldklubben Moss. I norsk fotball er han kjent for å ha vært en knallhard, tøft-spillende back. Han huskes kanskje best for sin brutale takling av Ralf Edström i en landskamp mellom Norge og Sverige i 1977.²¹

Den mest kjente kvinnelige fotballspilleren er Bente Nordby. Hun avsluttet på landslaget med 172 landskamper. Europamester 1993, OL-bronse 1996, og OL-gull 2000. Norsk seriemester 2002(Kolbotn) og Norsk cupmester 2005 med Asker. Hun har i tillegg vært profesjonell fotballspiller i både USA, Frankrike, og Sverige.²²

Raufoss har i dag over 500 aktive medlemmer og 250 tillitsvalgte. Raufoss Fotball er en del av Raufoss il. allianse, og er deres største gruppe.

Raufoss fotball inkluderer fotballaktivitet for store og små i alle aldersgrupper. Klubben har daglig leder, adm. sekretær, driftssjef, sportlig leder, i tillegg til 29 heltids- og deltidsansatte trenere, spillere, samt støtteapparat med lege og fysioterapeut i sine rekker.²³

Raufoss har utmerket seg med gode idrettsprestasjoner i både håndball, ski, hopp og friidrett. Den idretten som har utmerket seg mest, er nok fotball. ”*Dette ikke på grunn av men på tross av*” sier Raufossprofilen og fotballtreneren Dag Opjordsmoen. Da knytter han det spesielt til Raufoss sine fotballprestasjoner. Det at Raufoss har hatt distriktets beste fotballag vil si det samme som at Bryne skulle vært Rogalands beste fotballag og bedre enn Viking (Stavanger).

---

¹⁸ www.nifs.no/lagprofil.php?lag_id=52 14.02.09.

¹⁹ Gult og Svart 1979 nr.1, 16.

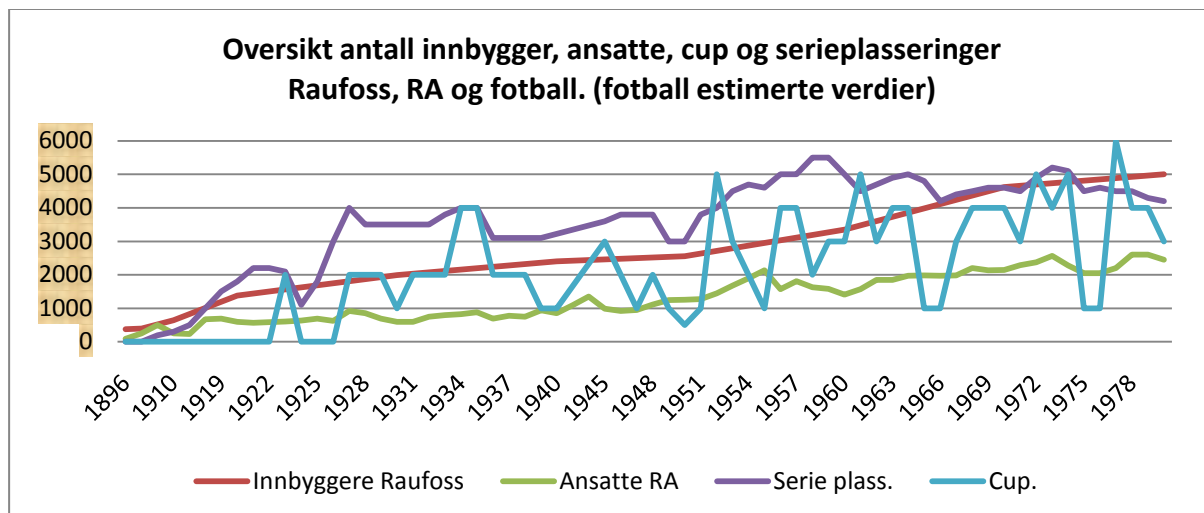
²⁰ (www.rsssf.no/stats/alltimeFirst.html) 14.02.09.

²¹ http://no.wikipedia.org/wiki/Svein_Gr%C3%B8ndalen 14.02.09.

²² http://no.wikipedia.org/wiki/Bente_Nordby Hentet 14.02.09.

²³ Informasjon hentet Raufoss nettsider 14.2.09, fakta fra sesong 2008.

Raufosspatriot, nasjonalkjendis, stortingsmann, radioreporter og forfatter Halfdan Hegtun uttalte dette på midten av 1970-årene: ”Puskas var stor, Arsenal er bra, men ikke no som Raufoss. Glemmer aldri 8-0 over Spartacus. Miljø, tradisjon og patriotisme har vært tre gode ting for et lag som Raufoss”.²⁴

Figur 2. Befolkning Raufoss, ansatte RA og resultater Raufoss fotball 1896-1980.(mål: 1000 =1.r = 5.div).

3.0 Dannelsen av stedet og fotballklubben på Raufoss

3.1 Raufoss sin opprinnelse. ”Elva og Fossen”

Raufossamfunnet sin historie er sterkt knyttet til elva og fossen. Halfdan Hegtun skriver i sin bok ” Rundt fabrikken: ”Svært mye er forandret på Raufoss, men det som alltid har vært der er da elva, åsen og skogen, - også den lille fossen selvsagt, Rødefossen eller Rødfossen som stedet har sitt navn etter”.²⁵ Den første faste bosetningen ved Rødfossen ble knyttet til et kvernbruk som ble bygd der tidlig på 1600-tallet. Dette kvernhuset var en del av det lille gårdsbruket Rødfos som hadde sin opprinnelse rundt 1650. På 1700-tallet ble det bygd en oppgangssag nedenfor fossen. Det rå, frostlendte området fristet få, noe som medførte at skogen var saga og kvernhusets nabo til langt innpå midten av 1800-tallet. I Norge ble man mer og mer interessert i å utnytte vannressursen, akkurat som bonden på Rødfos gård. Han satset i 1795 på en ”spiger og ljåsmie”. Dette var den lille starten på et industrieventyr på Rødfossen.²⁶

I 1873 ble den første fabrikken etablert. I sterk konkurranse med flere andre lignende fabrikker i Norges land ble Rødfos fyrstikkfabrikk bygd. Hegtun beskrev denne etableringen

²⁴ Ril 1988, 27.

²⁵ Hegtun 1984, 18.

²⁶ Holmen og Wang 2005, 15.

som *"optimistisk-eller dristig"*.²⁷ Grunnen til utsagnet var at det fantes ikke skikkelig vei verken nordover eller sørover. Den første fasen gikk det som det måtte gå, og fabrikken gikk på ryggen (konkurs) etter 5-6 års drift. Det gikk ikke lenge før et nytt selskap var i gang med produksjon på Rødfos. I 1881 var det nye selskapet i gang, og denne gangen lyktes det bedre. De klarte, som Raufossfabrikkene også i senere tid har vært gode til, å selge sine produkter til de store markedene utenlands. Fyrstikkene fant sin vei til de store markedene i Kina og India takket være Ivar og Johan Engers salgsturneer til Østen. Fyrstikkfabrikken holdt på å bli solgt til et utenlandsk selskap i 1889, men trauste totninger ønsket ikke å selge til utenlandske krefter.²⁸ Fyrstikkfabrikken holdt ut tross branner i både 1889, 92 og 93. Fabrikken bygde boliger, landhandleri, og i 1892 opprettet de egen skole. 60 til 80 personer jobbet på fabrikken i denne perioden. Brannen i 1893 gjorde at økonomien ble dårlig, og selv om fabrikken ble bygd opp igjen, så lederne etter nye muligheter for miljøet på Rødfos. I 1895 kjøpte staten fyrstikkfabrikken, og industrieventyret som skulle prege utviklingen av både stedet Raufoss, idretten, og fotballen var i gang. Staten, og salg av ammunisjon, skulle bli de viktigste faktorene for videre utvikling av stedet Raufoss.²⁹

3.2 Det store "hamskiftet". Industriutvikling i Norge

Etableringen av fabrikken på Raufoss medførte en videreføring av det hamskiftet som fant sted i bondesamfunnet i Norge fra midten av 1800-tallet og utover 1900-tallet.

Denne endringen innen industrien skulle senere få innvirkning på idretten i Norge, og på Raufoss. Dette, slik som industrialiseringen hadde vært en faktor for organiseringen av idretten i andre deler av Europa, og da spesielt England.

I Norge ble antallet industriarbeidere nesten doblet i perioden 1850 til 1900.³⁰ Dette påvirket ikke bare bondestanden, men medførte samfunnsendringer av både sosial, økonomisk og kulturell art. Først og fremst ble penger et behov, og det ble vanskelig for gårdsdriften som ikke ga overskudd i form av penger. For det andre ble Norge dratt inn som en del av den internasjonale handelen, og det ble behov for en markeds plass.

Industrialiseringen hadde gjort sitt inntog 100 år tidligere i Europa, og Norge fulgte sakte, men sikkert, etter. Starten på industrialiseringen fant sted i det norske samfunnet mot slutten av 1800-tallet, mens selve eksplosjonen fant sted etter 1900 med etableringen av Norsk Hydro sine fabrikklegg som for eksempel på Rjukan. De store forandringene det medførte, var at

---

²⁷ Hegtun 1984, 18.

²⁸ Wang 1996, 18.

²⁹ Langedal 1998, 37- 64.

³⁰ Semingsen (red) 1980, 1.

befolkningen begynte å flytte dit fabrikkene ble anlagte. Vannkraft ble av avgjørende betydning, og de mange vassdragene gav det norske samfunn nye muligheter for industri. Utnyttelsen av fossen på Raufoss var også den spede starten på den fremtidige skapelsen av RA. Denne dannelsen av fabrikker eller bedrifter medførte en større grad av urbaniseringen. Fabrikkene innførte også arbeidstider som medførte at folk fikk felles fritid. Det var denne fritiden som gav grunnlag for etablering av den moderne idretten.

Organiseringen av idretten i Norge hadde sin spede start på midten av 1800-tallet. Dette skjedde ved dannelsen av ”*Centralforeningen for Utbredelse af Legemsøvelser og Vaapenbrug*” i 1861. Etableringen av industri hadde også mye å si for etableringen av nye idretter i det norske samfunnet. Fotball skulle bli den største. ”*En billig idrett som var enkel å innføre i et arbeidsmiljø*” sier den tidligere Raufoss-spilleren Erik Langedal.³¹

Byer og tettsteder ble opprettet med store geografiske forskjeller i Norge. I 1875 bodde en fjerdedel av Norges befolkningen i byer og tettsteder. 25 år senere bodde en tredjedel av innbyggerne i tettsteder. De senere fotballfylkene Kristiania (Oslo),³² Vestfold, Østfold, Rogaland, og Hordaland med Bergen, hadde den største graden av urbanisering.³³

Innlandsfylkene Hedemark og Oppland hadde en låg grad av urbanisering.

Lillehammer hadde 1832 innbyggere, Gjøvik hadde 1416, og Hamar 2400 som de største byene.³⁴ I grenda Rødfos bodde det i 1896 kun 132 personer, 91 var ansatt i fabrikk.³⁵

Hamar og Kongsberg var de eneste byene i innlandet som hadde over 2000 innbyggere.³⁶

Hvor ”byvendt” industriutviklinga var, ser vi når 70 % av arbeiderne i 1885 var knyttet til de 14 største byene og omegn.³⁷ Det var i de områdene vi fikk de første og mest sentrale idretts- og fotballklubbene i Norge på starten av 1900-tallet. Sarpsborg med Borregaard, Skien med sin industri fikk frem klubben Odd. Fredrikstad med sitt arbeidsmiljø, og selvsagt Oslo med klubbene Lyn og Frigg. Alle klubbene var dannet i områder der industrien samlet mye folk på et lite område. I Oslo var fotballen først knyttet til vest, før hovedsetet flyttet seg til den østlige delen av byen og fikk fotfeste i arbeidsmiljøene der. Oslo og Skien delte de 15 første norgesmesterskapene med henholdsvis 9 og 6 titler hver.³⁸

---

³¹ Langedal 2009, intervju.

³² Kristiania ble Oslo i 1925.

³³ Nerbøvik 1999, 35.

³⁴ <http://www.ssb.no/histstat/aarbok/1900.pdf/s.3> 14.02.09.

³⁵ Nilsen 2005, 8.

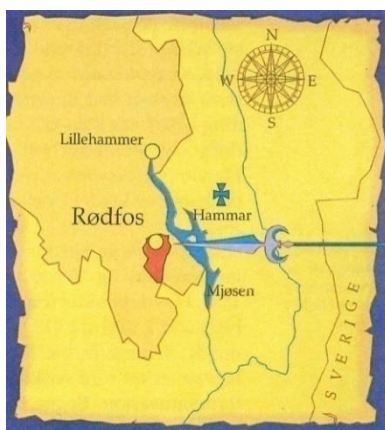
³⁶ Rødfos ble til Raufoss i perioden 1902-1909.

³⁷ Nerbøvik 1999, 33-35.

³⁸ Fretland 1999, 128.

3.3 Bakgrunn for etableringen av Raufoss Patronfabrikk

Året 1884 var et viktig år for nasjonen Norge med innføring av parlamentarismen, men også et viktig år for Raufoss. Unionen mellom Norge og Sverige hadde vært fredelig frem til 1859, men uenighet rundt stattholdersaken medførte at strid oppstod mellom de to landene. Dette skapte grobunn for videre utvikling av en sterk nasjonal selvbevissthet. Venstres kamp for norsk selvstendighet var et sentralt tema utover 1890 tallet. Det første viktige steget mot selvstendighet ble tatt i 1855 med vernepliktsloven. Det neste i 1887 med en ny hærordning. Svenskene ville ikke gi nasjonen Norge selvstendighet, og med deres militære overlegenhet truet de med å bruke makt. Den 11. juli 1891 ble det vedtatt å danne en kommisjon som skulle foreta en samlet vurdering av det norske militærvesenet, og iverksette nødvendige tiltak. Kommisjonen kom frem til at det måtte bevilges ekstraordinære midler for å bringe det norske forsvaret opp på et akseptabelt nivå. 250.000 kroner ble bevilget for etableringen av en sikrere fabrikk, ”... Armeens patronfabrikk m. v samt til Flytning av samme depot fra Akershus(Festning)”. Etableringen av RA skulle bli et av disse tiltakene. En av grunnene til at beliggenheten ble på Raufoss, finner vi i kommisjonens innstilling til tiltak:

Figur 3. Kart over Raufoss' beliggenhet trygt for svenskene på vestsida av Mjøsa.

*”specielt bliver det nødvendig for det sønden-fjeldske Norge paa grund av dettes store betydning under krig at have et allerede i fred organisert, sikkert beliggende, større reserve depot”.*³⁹

Hvor var det vel mer sikkert enn på vestsida av Mjøsa, med vanskelig ankomst for svenskene?

Forsvarsdepartementet la inn anbud på 8 eiendommer langs Hunselva, og allerede her var det kniving mellom Gjøvik og Raufoss om hvor fabrikk skulle ligge. Slik det også i senere skulle bli på fotballbanen. Noen mente

at ”kjøbstaden” Gjøvik ved enden av Mjøsa, et knutepunkt med kommunikasjon i flere retninger, en utbygd havn og med flere mekaniske anlegg, var det naturlige stedet. En av de som protesterte mest mot at det skulle legges på Raufoss, var stortingsrepresentanten Kristian Mustad fra Gjøvik. Da Raufoss ble foreslått, mente han at andre alternativ burde vurderes. Raufoss ble vurdert til å ha flere fordeler fremfor de andre 8 eiendommene. Kjøpskontrakten ble undertegnet den 30.oktober 1894, og skjøte utstedt 1. november samme år. Raufoss vant konkurransen mot de andre alternativene. Dette lille utdraget av Stortingsproposisjon nr.64 av 1895 summerer hvorfor Raufoss ble valgt.

³⁹ Wang 1996, 11-13. Her sitert etter stortingsproposisjon nr.64 av 1895.

Af de ved Hunselven beliggende Eiendomme befandtes Rødfos ubetinget at staa over de øvrige med Hensyn til Terrænets skikkethed for den bebyggelse, hvorom der her er Tale, og for anlæg af fabrikk virksomhed for militæretaten. Ogsaa hvad vandkraft angaar, viste Rødfos sig at være de fleste andre Eiendomme overlegen og i ethvert Fald indehave fuldstændig tilstrækkelig vandkraft for den Anvendelse, som for Militæretaten er tenkt gjort af eiendommen.⁴⁰

3.4 Etableringen av Raufoss Ammunisjonsfabrikk

Eiendommen ble overtatt av staten ved kaptein Linthoe den 1.mai 1895. Fyrstikkfabrikken hadde utviklet et godt mekanisk miljø på Raufoss, og disse arbeiderne ble ansatt sammen med den tidligere disponenten i fyrstikkfabrikken, Nils Frøisland. De ble sammen med fagpersonell fra verkstedet på hovedarsenalet i Oslo den fremtidige arbeidsstyrken på fabrikk. Det opparbeidede mekaniske miljøet på Raufoss er ikke noen steder oppgitt som grunn for valg av sted, men det er grunn til å tro at det hjalp til i oppbygningsfasen av den nye fabrikk. Det ville også gi fabrikk en lokal forankring som var gunstig, mente Sverre Konrad Nilsen i sin hovedfagsoppgave ”Fra Raufoss Ammunisjonsfabrikk til Raufoss industriområde”.⁴¹

Det ble igangsatt et omfattende arbeid for å klargjøre fabrikk for produksjon. Fabrikk måtte tilpasses, boliger for både ansatte og funksjonærer måtte bygges, dårlige veiforhold gjorde det vanskelig både vår og høst, og måtte utbedres. Strømkapasiteten måtte utvides og vann og kloakk måtte forbedres. Kaptein Linthoe koordinerte all virksomhet for å få patronfabrikken i gang. Kaptein Linthoe var av departementet påtenkt som den fremtidige direktøren, men hadde ikke særlig lyst til å bosette seg på Raufoss.

Kaptein Daniel Thorstensen ble derfor beordret til å overta stillingen som direktør.

Thorstensen forlangte at de skulle ansette de dyktigste fordi arbeid med ammunisjon krevde kompetanse. Dette skrev han derfor til hovedarsenalet 22.april 1896: ”*De folk som omflyttes hertil skal danne stammen for herværende labratoriearbeidere, og de bør derfor i alles henseende kunde tjene som mønstre*”.⁴²

Arbeiderne som ble overført fra hovedarsenalet i Oslo, skulle gjøre det av egen fri vilje. De skulle få samme lønn som ved arsenalet i Oslo og få fri bolig på Raufoss. De skulle få 21 kroner i dekt flytting for enslige og 44 kroner for gifte. Det skal bemerkes at det blant

---

⁴⁰ Wang 1996, 14.

⁴¹ Nilsen 2005, 58.

⁴² Wang 1996, 24.

personale på hovedarsenalet ikke var noen positiv holdning til flyttingen til Raufoss. Dette ble skrevet av hovedbestyreren av arsenalet i Kristiania: *”Overføringen er ikke i overensstemmelse med vedkommende arbeideres ønske, men alene tiltredes for å beholde det arbeid hvorved de nu gjennom en lengere årrekke har ervervet seg livsopphold”*.⁴³ Det var nok en utfordring for mange å bryte opp fra sikre, etablerte forhold i Oslo, til å møte en tøff vinter i ukjente omgivelser i bygda Raufoss. De som valgte det, gikk til oppgaven med stor iver og arbeidslyst, og det at staten var eier, var nok med på å gi en ekstra trygghet. Men en skrev dette hjem til kameraten i Oslo. *”Kom ikke hit op! Her er ikke levlig. 8 måneder vinter og 4 måneder kaldt”*.⁴⁴ Betingelsene som arbeiderne fra Oslo fikk med seg til Raufoss, lå nok over det nivået fyrstikkarbeiderne på Raufoss hadde hatt. De som ble ansatt, ble nok sett på som heldige og privilegerte, noe som også senere har kjennetegnet arbeiderne på RA. Arbeidstyrken var ved utgangen av 1896 på 54 menn, 30 kvinner, og 6 ”håndtlangere”. I 1897 døde kaptein Thorstenson av sykdom, og ny direktør ble Kaptein Lunder. Hans kallenavn skulle bli *”Kongen på haugen”*. Det sier vel litt om hans anseelse, posisjon og den store betydning han skulle ha for den videre utviklingen av Raufossamfunnet. Konflikten med svenskene gjorde at departementet utvidet virksomheten på Raufoss. Flere ammunisjonstyper skulle utvikles. Et kruttverk skulle bygges. De mange utvidelsene var et signal på anerkjennelse for god gjennomført produksjon, og et signal om at konflikten med svenskene gjorde krigsfaren overhengende. Produksjonen toppet seg i 1905 etter noen små bølgedaler rundt 1902. 500-600 arbeidere produserte i den perioden både natt og dag. Perioden blir i RA sin jubileumbok omtalt som den store styrkeprøven. Fabrikken hadde også blitt en arbeidsplass for lokalbefolkningen. Raufoss patronfabrikk var etablert som en betydelig samfunnsfaktor som i fremtiden skulle få en stor rolle i lokalsamfunnet. Rolf Gjersem, tidligere ansatt på fabrikken, uttrykte det slik: *”alle var i en eller annen form tilknyttet fabrikken på Raufoss, du kom ikke utenom. Fabrikken var det sentrale i alles liv, og hadde en langt større samfunnsrolle enn det fabrikken har i dag”*.⁴⁵

3.5 Idrettens inntog på Raufoss

3.5.1 Samfunnsforhold for etablering av idretten på Raufoss

Hva skjedde i Kristians amt?⁴⁶ ”Centralforeningen” var sterkest i Oslo og det sentrale Østlandet. I 1863 var Lillehammer og Faaberg skytterlag tilknyttet medlem av

---

⁴³ Wang 1996, 54.

⁴⁴ Holmen og Wang 2005, 18.

⁴⁵ Gjersem 2009, intervju.

⁴⁶ Kristians Amt navnet på Oppland fylke rundt århundreskiftet.

Centralforeningen med sine 108 medlemmer.⁴⁷ Hva da med Raufoss? Raufoss var fortsatt i denne perioden en liten bygd, der idretten ennå ikke var kommet inn i organiserte former. Den første idrettskonkurransen som er blitt beskrevet var på ski og fant sted i den såkalte direktørhagen i 1890. Konkurransen var for områdets smågutter, og det var selvsagt fyrstikkfabrikkens leder Nils Frøisland som stod for arrangementet.

Raufoss hadde også en rolle i forhold til skytterbevegelsen. De solgte komponenter til ammunisjonen til skytterbevegelsen i fra 1896 til 1908. Forsvarsdepartementet godtok også fra 1908 at militær ammunisjon produsert på Raufoss kunne selges til skytterbevegelsen. Trønderen Foosnæs, som var en sentral pådriver på stortinget for at Rødfos skulle få ammunisjonsfabrikken, var også en sentral person i "Folkevæpningssamlagene". Han dannet det første skyttersamlaget i Norge, og hans forretningspartner Johan Enger fra nordre land dannet Kristians amt sitt andre folkevæpningssamlag i Land.

De hadde begge eierinteresser i fyrstikkfabrikken på Raufoss, og var aktive selgere av ammunisjon til skytterbevegelsen. Foosnæs arbeid for å få fabrikken til Raufoss var med andre ord ikke helt tilfeldig. Det norske samfunn og stedet Raufoss stod på første del av 1900-tallet klart for å danne sine idrettslag. Utviklingen av tettsteder og forandringer i den norske samfunnsstrukturen ga flere muligheter for idretten enn det gamle bondelivet hadde gjort. Samfunnsutvikling knyttet til industrialisering gav gode forutsetning for etableringen av et organisert idrettsmiljø. Disse forutsetningene manglet på Raufoss helt frem til fabrikken var etablert rundt århundreskiftet. Noen hus var bygget i forbindelse med etableringen av en fyrstikkfabrikk, men sammen med dannelsen av en patronfabrikk, måtte infrastrukturen til et helt nytt sted utbygges. På Raufoss var det fabrikken, eller om man ville, staten som hadde ansvaret. Raufoss ble et industristed med bakgrunn i en politisk beslutning.⁴⁸

En annen forutsetning for felles idrettsaktivitet var felles fritid. Arbeiderne som flyttet til Raufoss, tok med seg arbeidstidene fra Oslo som var på 53 timers og 6 dagers arbeidsuke, og i 1897 vedtok stortinget felles fridager.

De var heldige, for dette var betingelser som ble utprøvd på noen av statens fabrikker, og som ikke ble lovfestet i nasjonen før i 1915. I 1905 gikk arbeiderne på Raufoss i protesttog mellom Raufoss og Gjøvik for de mente at 8 timers dagen skulle innføres ved fabrikken på Raufoss. Hegtun skriver dette i sin bok "Rundt Fabrikken": *"Det kan sees ut som slikt var effektivt, for allerede i 1907 ble 8-timersdagen innført"*. 14 dagers ferie ble også innført i denne perioden.

---

⁴⁷ Olstad og Tønnesson 1996, 22.

⁴⁸ Hegtun 1984, 23.

Dette var også en prøveordning som ble innført for de ansatte ved de statlige fabrikker som på Raufoss og i Kongsberg.⁴⁹

Denne økte fritiden ga økte muligheter for idretten. I den sammenheng påla ”Staten” at fabrikkene skulle være ansvarlig for at de ansatte fant noe fornuftig å fylle fritiden med.

Dette ser vi av brev til fabrikkene i 1907 hvor myndighetene spør hvilke tiltak fabrikkene har iverksatt for å fylle arbeidernes fritid.⁵⁰

En annen forutsetning for etablering av både idretten og fabrikkene var kommunikasjon. Veien til og fra Raufoss var utbedret og begynte å bli bra. Det ble vedtatt at Gjøvik(Nord)-banen skulle bygges, og høsten 1901 var den kommet til Raufoss. Det skal legges til at når fabrikkene ble lagt til Raufoss, var også jernbane en av forutsetningene. Jernbanen ble åpnet med stor festivitas, og tronearvingen prins Carl som æresgjest. I 1904 kom også Kong Oscar den andre på bedriftsbesøk til Raufoss. Litt merkelig med svensk besøk i en tid der konflikten med svenskene nesten var ved bristepunktet.⁵¹

Den økte samferdselen gjorde at det flyttet flere folk til Raufoss. Fabrikkene kunne i tillegg gi attraktivt arbeid med gode lønninger i forhold til andre arbeidsplasser i nærområdet.

Telefonen hadde kommet til Toten i 1880-årene, og posten ble lettere å transportere etter at jernbanen var etablert. Vann og kloakk var blitt lagt inn i alle fabrikkens hus allerede fra 1896. I perioden 1900-1903 ble det av fabrikkene etablert tomter som arbeiderne kunne bygge. Det var fabrikkene som styrte hele lokalmiljøet på Raufoss. De opprettet sykekassen, forlangte at posten måtte bringes til Raufoss, og selvsagt drev de gamle Raufoss gård.⁵²

Figur 4. Nye Fabrikksalen ombygd fra 1909-1910.

Fabrikksalen som ble brukt til fellesmøter, ble også brukt som gymsal. Den ble lånt til koret, og var tilholdssted for mye av den sosiale og kulturelle aktiviteten på Raufoss.

Fabrikkene skulle også være en pådriver for den lokale idretten, men den skulle ikke prioriteres foran andre kulturelle aktiviteter. Fabrikkene eide også grunnen til

Stueløkka, et tilholdssted for alle sosiale aktiviteter, fra 17. mai feiring, til idrettsaktivitet, lokale fester,

fotballtrening og kamper.⁵³ *Halfdan Hegtun oppsummerer det slik: ” Jo, fabrikkene var vår forsørger og venn på nesten alle måter. Alle hørte til den, liksom ”.*⁵⁴

⁴⁹ Wang og Holmen 2005, 39.

⁵⁰ Brev av 8.6.1907 fra Armeedepartementet til Raufoss patronfabrikk.

⁵¹ Langedal 1998, 81.

⁵² Langedal 1998, 71-91.

⁵³ Stueløkka: Idrettsplass og sosialt tilholdssted på Raufoss frem til ny idrettsplass ble etablert i 1922.

Sammenligner vi med fabrikkene ellers i landet, var disse ofte drevet i privat regi. Det var lite forskjell i drift, men en privat fabrikk hadde antagelig mindre samfunnsansvar enn en statlig drevet fabrikk. I den svenske boken om idrettsutvikling i den lille industribyen Jonsered, blir det forklart på denne måten. Fabrikken styrte også i Jonsered all aktivitet. Fabrikken var der drevet av en familie, mens den på Raufoss var drevet av staten.

Den vanlige kommentaren på Raufoss har i alle tider vært ” *Vi får høre hva departementet sier* ”. Inngangen av militære ordre på ammunisjon var et avgjørende spørsmål for arbeidsplasser til befolkningen på Raufoss.⁵⁵

Etableringen av fabrikken var ikke helt problemfri, for bøndene og kommunene følte seg truet av nyetableringen. De første årene var det gnisninger mellom ”de lokale” og fabrikken om hvem som skulle bestemme på Raufoss. Problemene skyldtes i stor grad kulturforskjeller mellom bondenæringen og den nye industrielle næringen og etter hvert ble samarbeidsklimaet atskillig bedre.⁵⁶

3.5.2 Den første uorganiserte idretten på Raufoss

På Raufoss er de første nedskrevne historiene om idrettsaktivitet fra perioden rundt 1890.

Skiløping er den eldste idretten på Raufoss, og hvorfor ser vi av dette sitatet:

”... arbeidsdagen var lange, og det ble ikke mye tid til overs for idretten. Det var allikevel en natur og beliggenhet på Raufoss med jorder og bakker som ikke gjorde det for vanskelig å lage en skibakke”.⁵⁷

Omfanget av idrett er som alt annet på Raufoss, blir det også skrevet i 30-årsberetningen. Den har vokst i bredde og betydning parallelt med utviklingen av stedets hovedbedrift, Raufoss Ammunisjonsfabrikk. Nye folk som kom til fabrikken tok med seg nye impulser. Dette betydde mye for stedets skiløpere, og var vel også en av grunnene til at nye idretter som fotball kom til Raufoss.

Den første skikonkurransen som er blitt beskrevet var i ”Direktørhagen” i 1890.

Konkurransen var for smågutter og var med premiering. Det var selvsagt bestyreren ved fyrstikkfabrikken, Nils Frøisland, som arrangerte konkurransen. 10 åringer Jørgen Hamar gikk av med 1. Premien og vant en kopp med inskripsjonen ”snill gut”.

Høsten 1891 flyttet Erik A. Ruud fra Ringsaker for å drive det lokale fabrikkeide landhandleriet på Raufoss. ”Han var øvet i skigåing og med sin interesse for skiløping

---

⁵⁴ Hegtun 1984, 60.

⁵⁵ Hegtun 2009, intervju.

⁵⁶ ”De lokale” kommunen med bøndene som ikke likte inntoget av ny næring i industrien og fabrikken.

⁵⁷ Ril 1948, 6.

påvirket han gutter på og utenom Raufoss til å utøve idretten". Nytt skirenn ble holdt på jordet i 1892, selvsagt også denne gangen med Frøisland som arrangør, og med fabrikkens verksmester John Johansen som assistent.

*Premieutdelingen ble holdt i fabrikk salen på Nyseth med dans etterpå. Rødfos hornmusikk og felespiller Jacob Revøl besørget musikken. Ruud tok selv førstepremien, men hadde fått flere konkurrenter i Rødfos miljøet. Arrangementet var en stor hendelse, og et bevis på at fabrikken brukte idretten som et sosialt arrangement.*⁵⁸

I 1893 flyttet Martin Heggum fra Bærum til fyrstikkfabrikken, og sammen med Ruud bidro de i utviklingen av et skimiljø på Raufoss. De var begge foregangsmennene i skimiljøet, og som mange senere idrettsmenn, innflyttere som kom til Raufoss på grunn av arbeid i fabrikken. I 1896 ble fabrikken overtatt av staten, og med på flyttelasset kom innflyttere fra arsenalet i Kristiania. Det var flere ungdommer blant disse, og de ble fort kamerater med de lokale ungdommene. Dette fikk også stor betydning for idretten.

De dannet vinteren 1899 en sammenslutning av 10-12 unge menn som drev med øvelser i turn, ringer, trampet, og vektløfting. I denne sammenslutningen finner vi navnene Karl og Aksel Asak og to blad Østbye. Alle fire er også avbildet i Ra' jubileumsbok som en del av personalet som kom fra Akershus festning til den nye fabrikken. Andre utøvere var Ludvig Johansen, Jørgen Hamar, Hans kr. Hansen, Alfred Larsen, Kristian Nilsen, Viktor Nilsen, Ludvig Johansen og Even Martinsen. Flere av disse var arbeidere på fabrikken i 1905.⁵⁹ Det var Karl Asak og Ludvik Johansen som gikk til daværende verksmester Sigbjørnsen for å undersøke om fabrikken ville være velvillige til dannelsen av et turnparti. Sigbjørnsen var forståelsesfull med ungguttene og gav dem tillatelse til å få laget et par ringer og en trapes. Det ble også skaffet noen manualer, og det første turnpartiet på Raufoss var startet. Ludvik Johansen var troppssjef, og øvelsene ble utført på den gamle fabrikk salen om vinteren og på Stueløkka om sommeren.

De første konkurransene var det bare skiløperne som fikk til å arrangere. I 1900 ble det holdt hopprenn på Nysethjodet. Direktør Lunder hadde tatt over premieringen og ga 10 kroner som førstepremie til Julius Nyberg. Kristian Hamar som vant skirennen i 1990 arbeidet nå i fabrikken, og kunne konkurrere med de store gutta. Han fikk denne beskrivelsen: *"når noe stod på spill kunne han hoppe med pen stil og skiføring... når han ville tøyse særlig lang, trakk*

---

⁵⁸ Ril 1948, 2-4.

⁵⁹ Historisk arkiv: Oversikt overført personale fra Oslo 1896, og Wang 1996, 33 og Holmen 2005, 26.

han opp som det kaltes. En stil noe i mellom å trække vann og vingefly i lufta”.⁶⁰ Det er verdt å merke seg at sjefen på Patronfabrikken direktør Lunder igjen stod for regien og premieringen. Rennet og premieringen skulle fortsette å bli en årlig begivenhet på Raufoss i tiden fremover.⁶¹

3.5.3 Den organiserte idretten på Raufoss

Figur 5. Rødfos Turnforening på Stueløkka 1904.

Den første organiserte idretten kom til Raufoss i 1902. Sersjant Johan. P. Roterud flyttet da fra Ringsaker. Han hadde erfaring som tidligere turninstruktør. Han var initiativtakeren til Raufoss turnforening som ble stiftet 4.juni 1902. Foreninga var nok beregnet på allsidige idrettsøvelser. Mange av de som ble medlemmer, var de samme guttene som i 1899 hadde dannet en egen

sammenslutning for ulike fysiske øvelser med Karl og Aksel Asak i spissen. Stifterne var: Johan P. Roterud, Karl og Aksel Asak, Viktor Nilsen, Hjalmar Nyseth, Ludvik og Frantz Johansen. Flere av disse satt også i styret, med Oscar Nilsen som var kasserer og sekretær. Sersjant Roterud var selvsagt formann. Disse mennene, med unntak av 2 blad Johansen og Viktor Nilsen finner vi på bilder av ansatte ved Raufoss Patronfabrikk i enten 1899 eller 1905.⁶²

Raufoss turnforening tok særlig sikte på turn og begynte med Roterud som instruktør. Fabrikksalen stod til disposisjon og turnapparater som ringer og svingstang ble skaffet og satt opp. Plass til uteaktivitet måtte også skaffes. Tillatelse til rydding av Stueløkka ble gitt, og arbeidet begynte straks. Turngruppa var allsidig og arrangerte også orienteringsløp. De hadde også friidrettskonkurranser med sine ca. 20 medlemmer. I 1902 og 1903 fortsatte turningen for ca. 20 stykker. Turngruppa hadde nå skaffet seg drakter; hvite benklær og trøyer, blå skjerf, hvite støvler og hvit lue. Hunndalen turnerne Peder Solheim, Harald Ascim og Ludvik Nysveen fungerte som instruktører, og flyttet etter hvert til Raufoss. Vi kan jo spørre oss om det var arbeid på fabrikk som fikk flyttet på dem.⁶³

⁶⁰ Ril 1948, 13.

⁶¹ R.T&I.F. 1930 nr.5, 2-4.

⁶² Wang 1996, 19 og 33.

⁶³ Ril 1948, 12.

Høsten 1903 ble det anskaffet en ”Hest med Ringbøyer”, og et springbrett. Treningene fortsatte i fabrikk salen og tilslutningen var stor. Det største antallet aktive var 40 noe som må sies å være bra med 150 ansatt i fabrikk en. Johan Olderheim uttaler i et senere intervju med Raufoss Blad at alle de 40 som deltok på turninga arbeidet på fabrikk en.⁶⁴ Det ble også satt i gang et parti for gutter hvor det var 25 aktive med. Nye instruktører var hentet fra Gjøvik. Det var turnerne Arne Haugom, Aksel Klevberg og Ole Olsen. Apparatturn var mest populært både blant unge og eldre.

Raufoss turnforening var tidlig tilsluttet ”Centralforeningen”, og allerede i 1903 fikk de premier fra dem. Sommeren 1903 sendte de Frantz Johansen med flere til kursing i Oslo og Arendal. Interessen hadde vært stor, men ble etter 1905 noe avtagende. Grunnen var reduksjon i bemanning etter at konflikten med svenskene opphørte i 1905, og arbeidstyrken på fabrikk en gikk tilbake til normalt nivå på ca.250 ansatte. Dette førte til at de unge enslige ble oppsagt først, noe som dempet interessen for idretten på Raufoss. Det var redusert drift i turngruppa frem til 1909. I 1909 ble fabrikk salen revet ved ombygging av fabrikk en, og det ble ingen turn vinteren 09/10 fordi det manglet lokaler.

10. november 1908 ble Raufoss turnforening forandret til Raufoss idrettslag, men daglig navnet hang med dem som ”turnforeninga”. Johan Olderheim styrte denne omorganiseringen og skapte det første idrettslaget på Raufoss. Han ga seg i idrettslaget i denne perioden, og inn kom Harald Frogner som formann. Sersjant Olaf Ruud var flyttet fra Oslo til Raufoss og ble ny instruktør. Han hadde erfaring som instruktør i flere større og kjente turnforeninger, blant annet Fredrikstad turnforening. Det var med fabrikk ens assistanse skaffet flere apparater som skranke, bukk, kasse, trampoline og matter, samt ribbevegg i den nye fabrikk salen fra 1910. Det var ca. 20 stykker som deltok, og slik var tilstanden frem til 1915. Et dameparti ble også satt i gang, og begge holdt årlige turnoppvisninger på Raufoss.

3.5.3.1 Raufoss(Rødfos) turnforening ski.

Skiaktiviteten hadde vært i gang allerede før 1900-tallet, men fra 1902 kom den også inn under turnforeninga. Den første vinteren leide de grunn hos Kristian Nyseth, og lagde seg hoppbakke. ”Gamle Nyseth” gjorde bakken i brukbar stand, og foreningen leiet den for kr.25 per aar”.⁶⁵ Hoppet ble bygd i jula, og i mars ble den første konkurransen avholdt. De var ikke helt fornøyd, for det viste seg at unnarenet ikke var så bratt som antatt. Kristian Hamar vant Raufossdamenes pris. Litt senere i sesongen var de klare for å konkurrere utenbys.

---

⁶⁴ Raufoss Blad/udatert artikkel fra 30-tallet med intervju av Johan Olderheim leder av turnforeninga 1908.

⁶⁵ R.T&I.F. 1930 nr.5, 2.

I Valheimbakken på Vestre Toten fikk H. Kongelstad 1. Premie, og ekstrapremie for lengste hopp, mens Johan Olderheim brakk beinet under et pent nedslag.

Turnforeninga fikk også i gang sitt eget hopprenn. Vinteren 1907 ble det hittil største renn gjennomført. 101 deltagere var med, de beste fra klubbene i området. Det var nummer på brystet, og eget program med det selvtildelte navnet "Amtskirenn". Dette ble uttalt av arrangørene: "*Tross storheten, var det bare musikken vi syntes var nesten lik god som på Gjøvik, idrettsnabo, storebror*". Rennet ble ikke gjennomført i 1908 på grunn av at leien av bakken ikke var fornyet. I perioden 1910-1917 hadde ikke idrettsforeningen bakke, men klubbrenn ble gjennomført i andre bakker. Skolebestyrer Kr. Kristiansen holdt også skolerenn i denne perioden. Hopp for guttene og utfor for jentene. Nærmere 70 stykker deltok på disse skoleaktivitetene.⁶⁶

3.5.4 Fotballens inntog i Norge og på Raufoss

3.5.4.1 Innføringen av fotballen i Norge

De første fotballklubbene i Norge ble etablert på slutten av 1800-tallet i de store byene i Norge. "*Jeg innførte i 1883 eller 84 ordnet og korrekt spill etter efter Engelske regler i Nygaards kompaniet, sikkerlig som førstemand i Norge*". Dette kunne bergenseren og idrettspioneren Johann Blytt fortelle. Blytts hovedpoeng var at hans eget buekorps var den første organisasjonen som spilte fotball i Norge. På den andre siden av landet i Oslo var det en annen guttegjeng som sto nysgjerrige ved Uranienborg kirke en vårdag i 1885. De ventet på student Johann Georg Dahl, og kontorsjef Emil Salvesen. De hadde nylig kommet hjem fra studieopphold og forretningsreise i England med en ny ball i bagasjen. Nysgjerrigheten var stor, og ikke lenge etter, den 28.mai 1885, var den første fotballklubben i Norge offisielt dannet. Den het "Kristiania fotballklubb" og var den spede starten på den organiserte fotballen i Norge.

I 1886 besøkte Britiske marinefartøy kysten av Norge, og i bagasjen hadde de med seg både fotball og rugbyball. Oppvisningskamper ble gjennomført både mot "Kristiania fotballklubb" i Oslo og på Nygaardstangen i Bergen. I Norge oppstod det 8-10 klubber på 1880-tallet med kortere eller lengre levetid. I lokalaviser kunne man bevitne at flere fotballklubber ble dannet. Byene Trondheim, Skien og flere fikk fotballag, og ungdomsmiljøene i Fredrikstad og Hamar tok til seg det nye spillet. I nærmiljøet til "min klubb" Raufoss begynte Gjøvik turnforening med fotball allerede i 1895.⁶⁷ Dette ble forløperen til for Gjøviks senere fotballklubb med navnet Lyn eller Gjøvik Lyn, og som har

---

⁶⁶ Ril 1948, 7-15.

⁶⁷ Goksøyr og Olstad 2002, 26-29.

vært en arg motstander for Raufoss opp gjennom historien. Gjøvik fikk for øvrig bystatus allerede i 1861.

3.5.4.2 Det første spark på ballen på Raufoss

Fotballen på Raufoss kom i gang rundt århundreskiftet. De første spark på ballen ble foretatt på Stueløkka i 1903. *”Det var her sporet interesse fra de mange, enda ingen skredder, men både baker, smed og skomaker”*. De største pådriverne ble det sagt var innflytta arbeidere til Raufoss patronfabrikk. De som tok med seg ideene ble overført fra hovedarsenalet på Akershus festning i Oslo, der fotball allerede hadde gjort sitt inntog og skapt nysgjerrighet blant ungdom. Fotballen ble også spilt i byene rundt Raufoss. Både Hamar og Gjøvik hadde dannet egne fotballklubber.

Fotballen var organisert under Rødfos turnforening. Det var flere av medlemmene som var aktive i flere idretter. Æren for at fotballen rullet på Raufoss, blir først og fremst tilskrevet Frantz, Klaus, Ole, Alfred, Ansgar, Anton baker, Martinus skomaker og Ludvik Johansen, sistnevnte i mål. Den første kampen ble arrangert mot Lyn som stilte med sitt B-lag, resultatet ble tap 2-1. *”Guttene tapte etter en meget haard kamp... den Raufossgutt der gjorde seg mest bemerket var keeperen Ludvik Johansen, hans spill hadde visstnok vært strålende”*.⁶⁸

I 1904 blev den første fotballkampen arrangert på Stueløkken: *”løkka var til den anledningen gjort pent i stand med ordentlige maal, og den gamle hytten blev oppsatt. Hele stasen kostet 60 kroner!”*.⁶⁹ Resultatet ble ikke beskrevet, og vi får håpe det ikke er i denne kampen ballen sprekker og kampen må avlyses som det skrives om i boka til Jern og Metallforeningen på Raufoss.⁷⁰

”Oplandenes” fotballkrets var en av de 4 første kretsene som ble dannet i Norge i 1905, og det ble spilte kretsserie. Raufoss sitt fotballag var ikke et av de 9 medlemslagene som var meldt inn i kretsserien i 1905.⁷¹ Raufoss spilte i denne perioden privatkamper som var det mest vanlige rundt 1900-tallet og frem til etter 1.verdenskrig. Det kom flere lag til utover 1900-tallet, og i 1906 spilte Raufoss mot både Søndre Land, Kapp og Lena.

3.5.4.3 Raufoss’ første trener – Gustav Holm

Den første treneren, eller den første som gav fotballinstruksjon på Raufoss, var Gustav Holm i 1906. Han var en kjent keeper som spilte for Merkantile, og senere Ready i Oslo. Han ferierte hos slektninger på Raufoss. Ved hans instruksjon ble det mer plan over spillet, og det hele ble

---

⁶⁸ Ril 1948, 14.

⁶⁹ R.T&I.F. 1930 nr.5, 3.

⁷⁰ Holmen og Wang 2005, 39.

⁷¹ Indre Østlandet Fotball 2005, 8.

mer moro, står det skrevet i 30-årsberetningen. Holm syntes det samme og gav ros til spillerne. En spiller uttalt dette:

Holm virket noe vidløftig på oss, da han en kveld beklaget at han skulle avbryte ferieringen... Hvis ikke så hadde vært ville han tatt ut et lag og reist opp til Gjøvik og slått "Lyn". Det var noe vi aldri kunne tenkt oss skulle skje, så gjerne vi selv ville.⁷²

Raufoss måtte vente helt til 1927 før de klarte å slå laget fra Gjøvik. Det var ikke så rart, heller, for Gjøvik Lyn sitt A-lag var et av landets beste og tapte blant annet NM finalen i 1914 med 4-2 mot Frigg foran 8000 mennesker på Bislett.⁷³

Raufoss spilte i perioden årlige kamper mot middelskolegutter fra Gjøvik. De spilte også treningskamp mot A-laget til Gjøvik Lyn i 1911 der hvor Gjøvik Lyns nye bane skulle ligge. "Resultatet ble ikke bra" er alt som er skrevet, og unnskyldningen for en dårlig kamp var: "vi skylder på banens gress som var alt for langt". Gressbanen kom ikke på Gjøvik før etter andre verdenskrig, så det må nok ha vært gressstustene på grusbanen som lå i veien.

I 1915 spilte Raufoss mot Nordre land på Baggerudmoen og seiret 2-0. Laget var godt, blir det sagt, og vertene var hyggelige. Årene 1916/17 fikk fabrikken overført nye mannskaper på grunn av storproduksjon av ammunisjon til 1.verdenskrig. Dette gjorde at folk ble beordret til Raufoss, og at mulighetene til å få jobb var store på Raufoss. Denne tilstrømmingen av arbeidere og militært personell som avtjente verneplikt, førte til en positiv utvikling for fotballen. De nye gutta kom fra Fredrikstad, Drammen, Halden og flere steder. Sammen med gutta hjemme ble laget bedre og gjorde at laget, som det står skrevet, "fikk en bedre form". De spilte ukentlige kamper mot "Lyns" lag på Gjøvikbanen, noe som gjorde dem bedre.⁷⁴

Fotballbanen for Raufoss var Stueløkka fra 1902 til 1922. Det var ei skrå slette opparbeidet på tuftene av en gammel husmannsplass. Den var mangelfull som fotballbane, men et fint sted som samlingsplass for stedets idrettsungdom. Det skal legges til at utøverne var litt mindre kresne til fotballbaner enn utøverne er i dag. Det understreker denne historien om hvordan de forberedte seg til trening eller kamp på Stueløkka.

Vi fant frem sagflis, merket opp streker på langs og på tvers, og brukte spaden til å vippe bort det kua hadde lagt igjen etter seg. Da en var ferdig kunne en ta seg en pust

---

⁷² Ril 1948, 15.

⁷³ Goksøy og Olsrud 2002, 370.

⁷⁴ Ril 1948, 15.

*for å se seg om, syntes en løkka liknet et pyntet juletre. I stillheten sammenlignet vi nykommerne med dem som hadde reist. Det var liksom blitt en utjevning.*⁷⁵

Stueløkka lå på fabrikkens grunn, og ut i fra brev til "Generalfelthøimesteren" av 8.juni 1907 fra direktøren på fabrikken, Anders Lunder, var banen et av tiltak der de forsøkte å tilrettelegge for fornuftig bruk av fritiden til sine ansatte:

*Idrettspladse m.m.- På den saakallte Stueløkken har patronfabrikken en udmerket plads for alle legemlige idrætter og den benyttes flittig av turnforeningen, fotballklubben, og andre idrettslag... Ved Rødfoss nyopprettede skole vil der litt etter litt bli utplassert en lekeplass for skolebørnene. Den kan selvfølgelig og benyttes av idrettslagene. Begge pladse mangler gymnastikk og turnapparater som det midlertidig er hensigten litt etter litt at oppsætte-først og fremst på skolepladsen. Da man ikke har nogen bevilgning til saadane øiemed, kan arbeidet kun fremmes leilighetsvis, og det tar derfor lang tid. Patronfabrikkens forsamlingsal benyttes av turnforeningen som gymnastikksal, de nødvendige gymnastikkapparat som hest, bukkærækk m.m forfindes og er anskaffet ved private tilstelninger. Annet Utstyr til idrettspladsen anskaffet succesive ved fabrikkens foranstaltning uten særskilt bevilgning.*⁷⁶

Stortingsproposisjon nr.1.1908 sier følgende og viser det samfunnsansvaret fabrikken hadde som statlig bedrift på Raufoss.

*Efterat der forsøksvis er indført 48 timers arbeidsuke ved Kongsberg og Rødfos fabrikker, antar departementet, at man i større utstrækning end tidligere bør ha opmerksomhet henvendt paa at understøtte bestræbelser blant arbeiderne gaaende ut paa at skaffe nyttig og utviklende beskæftigelser i fritiden...*⁷⁷

I forbindelse med at det fra 1910 og utover ble flere lag i kretsen ble det arrangert flere kamper. Stueløkka ble forsøkt forbedret gjennom frivillig dugnadsarbeid. Det skal likevel bemerkes at kvaliteten på banen aldri ble god, og at kvaliteten på fotballaget i denne perioden heller ikke spesielt høy. Mange mente baneforholdene hadde noe av skylden:

---

⁷⁵ Ril 1948, 15.

⁷⁶ Brev 8.6.1907 fra Raufoss Patronfabrikk til Armeedepartement med oversikt over tiltak for ansatte.

⁷⁷ Stortingsproposisjon nr.1. 1908, Historisk arkiv Raufoss Ammunisjonsfabrikk/notat.

*”Idrettslaget hadde nok av oppgaver. Ideene manglet heller ikke. Penger og garantier var nok ønskedrøm... Stueløkka var ikke noen utviklende fotballbane. Tross håpløsheten øynet folkene i idrettslaget en fremtid for idretten på Raufoss”.*⁷⁸

Det var ikke bare Stueløkka som var stedet for den lokale idretten. Fabrikk salen før 1910, og den nye fabrikk salen etter 1910 var samlingsplass for idretten og andre organisasjoner. Stedet for fester, basarer, i tillegg til aktivitet for all idrettsungdom i de lange vintermånedene.

Hvor viktig ser vi i brevet til direktør Lunder i 1916 der de lokale foreninger med idrettslaget i spissen ber om at fabrikk en slutter å bruke fabrikk salen til andre formål under krigen, slik at de igjen kan ha den tilgjengelig for sin kulturelle virksomhet.⁷⁹

Da stortinget i 1918 fattet vedtak om tiltak for organiseringen av idretten gjennom sin stortingsproposisjon nr. 99, fikk det også betydning for stedet Raufoss. Statseide bedrifter ble pålagt å følge opp stortingsproposisjonen. Et av kravene var at stedet skulle ha en idrettsplass som tilfredstilte datidens krav til utførelse av aktivitet. Det gjorde ikke Stueløkka.⁸⁰

4.0 Raufoss fotballen i perioden 1918 – 1945

4.1 Raufoss Turn og Idrettsforening stiftet 10. Februar 1918

Figur 6. Raufoss A-lag på Stueløkka 1918

Fotballaget 1918.

Fra venstre: Aksel Aas, A. Strand, N. Strandli, O. Strand, A. Nærlie, H. Larsen, A. Grimsrud, Sv. Torp, A. Johnsen, Bj. Skau, M. Pettersen, Tr. Næss.

Raufoss idrettslag hadde sitt bestyrelsesmøte 18.1.1918. Det ble kalt en reorganisering av klubben, og innebar en endring av navnet til Raufoss turn og idrettsforening (RT & IF). Dette etter at navneforslaget Raufoss idrettsforening ble nedstemt med stort flertall.⁸¹ Dette året er blitt stående som stiftelsesåret for dagens Raufoss idrettslag, selv om mange mener

stiftelsesdatoen skulle vært knyttet til 1899 eller 1902 slik som avisskribent og idrettsforeningsmann Olav Næss spurte seg i klubbavisa 1930.

Han hadde en vanskelig dag da han skulle skrive om Raufossidretten før han var født.

Løsningen ble å invitere en av stedets eldre herrer og spandere en ”toddy”. Da fikk han all den informasjonen han trengte om idretten på Raufoss før klubben ble dannet i 1918.

⁷⁸ Ril 1968, 4 og 5.

⁷⁹ Brev fra 8.5.1916. Raufoss idrettslag m/flere foreninger i Raufoss om bruk av fabrikk salen.

⁸⁰ Stortingsproposisjon nr. 99 Om bevilgninger til idrettsplasser 28.3.1919.

⁸¹ Ril 1948, 16.

I styreprotokollen i 1918 ble klubbens første sak å bestemme klubbens fremtidige farger og emblem. Emblemet skulle være ovalt, med blå bunn, hvite bokstaver og kant. Vi kan legge til at de første lilla draktene ble godkjent i 1920, og ble klubbens farger til etter krigen.⁸²

Bestyrelsesmøtet satte opp treningstider og ble enige om årets kontingent. Prisen var 8 kr. pr år betalt i 2 terminer forskuddsvis, og minst 5 kroner for passive medlemmer. Det måtte kjøpes inn brevark, konvolutter, medlemskort, og lønn med instruktører måtte avtales.

Et skirenn med påfølgende fest og premieutdeling på salen måtte hurtigst mulig arrangeres.

”Det overlates festkomité at arrangere musikk ...”. Det ble også utarbeidet lover som skulle være gjeldende for idrettslaget og som trådte i kraft fra 28.02-1918.⁸³

Protokollen for bestyrelsesmøtet er ikke skrevet under, og det er et stort hull over aktivitet frem til 23.oktober 1919. Føringen blir i 30-årsberetningen betraktet som mangelfull helt frem til 1924. Det antas i 30-årsberetningen at det foreløpige styret bestod av: Bj. S. Scau, Kr. Aug. Johansen, H. Torp, og Olav og Trygve Næss. Olav Næss er forøvrig den samme personen som i klubbavisen i 1930 gjør betraktninger om at stiftelsesdatoen burde vært 1899 eller 1902. Det antas at den konstituerende generalforsamlingen ble holdt 10. februar 1918, og at det regnes som klubbens offisielle stiftelsesdato. De forslåtte lovene fra bestyrelsesmøtet ble vedtatt med små endringer. Etter loven skulle 5 mann sitte i styret, og de skulle velges på halvårige generalforsamlinger. Det blir sagt at det var bra oppmøte på generalforsamlingene, og at det var optimistisk stemning. I klubbens 10-årsberetning av Olav Næss blir dette skrevet: *”Idrettsinteressert ungdom på Raufoss fant ut at for å få noe mer positivt for idrettens utvikling måtte den inn i organiserte former. Fra første stund var foreningen heldig som fikk dyktige og interesserte folk inn i ledelsen”*.⁸⁴

4.2 Anlegg, økonomi og drift 1918 – 1945

4.2.1 Bane og anleggstid for Raufoss idrettslag fra 1918

Fra 1918 til 1928 brukte foreningen 50.000 kroner på ny idrettsplass og på Lønnberget.⁸⁵ 5000 av dette var bidrag og resten ble skaffet av idrettslaget. Treningsforholdene som ble utbedret, gjorde også at klubben oppnådde gode resultater i denne perioden.⁸⁶

---

⁸² Gult og Svart 1993 nr.1, 7.

⁸³ R.T. & I.F. styreprotokoll 1918-1930, 3.

⁸⁴ Næss 1928, 1.

⁸⁵ ”Plassen” er idrettsplassen som ble etablert i 1922 på samme sted som stadion på Raufoss ligger i dag.

⁸⁶ Næss 1928, 1.

I stortingsproposisjon nr. 99 av 1919 blir det foreslått ekstra bevilgninger på 25.000 til utvikling av idrettsplasser over forsvarsdepartementet sitt budsjett. Dette er i tillegg til beløpet på 100.000 som overføres landsorganisasjonen for idrett til fordeling hos sine medlemmer. I stortingsproposisjonen blir det vektlagt at det i vårt land er stor mangel på idrettsplasser. Noen større byer har anlegg, men det meste av idretten drives på jorder og samlingsplasser. Hvor viktig det er med utvikling av idrettsanlegg, ser vi av det kommende utsagnet til forsvarsdepartementet: ”*Idrettsplasser er et overmåde viktig middel til fremme av idrettsliv og idrettsinteresse. Kun på en god idrettsplads kan idretten drives rasjonelt*”.⁸⁷

Brev mellom direktør Lunder og forsvarsdepartementet av 8. juni 1907 har tidligere visst at fritidsaktiviteter som idrett ble sett på som viktig. Stortingsproposisjonen blir vedtatt, og viser oss at baneutbygging er prioritert både på Raufoss og i resten av nasjonen i denne perioden. I fabrikkens budsjettforslag for 1920/21 er det et eget punkt knyttet til bidrag til idrettsplass. Raufoss turn og idrettsforening har innsendt søknad om å få opparbeide en ny brukbar idrettsplass på Raufoss i og med at ”Stueløkka” som har blitt brukt, betraktes som både for liten og dårlig egnet til å drive idrett på. Foreningen har i den anledning utarbeidet et kostnadsoverslag for de to mulige idrettsplassene. Klubben har to alternativ, Stueløkka og Persveløkka.

Opparbeidelse av Persveløkka(Øvre) vil komme på ca.15.000, og utarbeidelse av Stueløkka kr 20.000. I 30-årsberetningen er kostnadene til utarbeidelse oppgitt til 29.500 for Stueløkka, og 25.700 for Persveløkka.⁸⁸ Fabrikken svarer slik:

*Da man anser det som det av stor betydning at de talrike arbeider ungdommene på Raufoss faar anledning til drive idræt som fotball, fri-idræt m.v foreslaes for neste termin bevilget halvparten av det som for oparbeidelse av Persveløkka nødvendig beløp kr.7500, og ut den anden halvpart bevilges efterfølgende termin.*⁸⁹

I forhold til klubbens protokoll er det også der vektlagt at idrettsplass og hoppbakke skulle prioriteres. Lønnberget hoppbakke blir kjøpt for 5000 kroner i 1919 etter uttalige forhandlinger med grunneieren. Det blir valgt en innsamlingskomité og en festkomité for å samle inn penger. Halvtårsberetningen i styreprotokollen fra 1919/20 forteller at komiteene har samlet inn 2500 kroner i løpet av vinteren. Søknad om bidrag fra distriktsstyret på 2000

---

⁸⁷ Stortingsproposisjon nr. 99 av 1919.

⁸⁸ Ril 1948, 18.

⁸⁹ Kopi av utdrag for budsjett Raufoss Patronfabrikk av 1919 for året 20/21.

kroner blir sendt, men kom i retur på grunn av manglende profiler av bakken. Klubben må til slutt ta opp et lån i Toten Sparebank med pant i bakken. Lønnberget ble åpnet vinteren 1920/21 og fikk hovedkretsrennet for Oppland. I dette rennet var Hakon Nordengen fra Raufoss så ubeskjeden at han tok første plass i kombinert.

4.2.2 Idrettsplassen sin utvikling på dagens hovedbane på Raufoss

Figur 7. Idrettsplassen på Raufoss med grusbane fra 1922-1948.

Styret var klare over at skulle klubben få bedre resultater, måtte både hoppbakken og en ny idrettsplass prioriteres. Det var meningen at idrettsplassen skulle prioriteres, men når muligheten til å kjøpe Lønnberget bød seg, måtte midlene omprioriteres. Den økonomiske situasjonen var til hodebry for styret. Styret i Raufoss antok allerede da at det største inntekstpotensialet i fremtiden ville ligge i å få en god fotballbane på Raufoss. Ny bane var også helt nødvendig for å bedre kvaliteten på fotballen.⁹⁰ Pengene var brukt på Lønnberget, men en vellykket vinterbasar drog inn 3000 kroner, og blåste nytt liv i styrets arbeid med idrettsplass. Idrettsforeninga gikk inn i nye forhandlinger med patronfabrikken om kjøp eller leie av grunn til idrettsplass. Klubben håpet også på å få et lite statsbidrag til opparbeidelse, knyttet til signalene i stortingsproposisjonen av 1919. Budsjettforslaget til patronfabrikken om 15.000 kroner til idrettsplassen avslås av departementet. Idrettsplass på Persveløkka er utelukket med bakgrunn krav om høye leiekostnader, og fordi området er regulert til boligformål. Patronfabrikken stiller derimot en tomt mellom Persveløkka(Øvre), og kasernene til rådighet for idrettslaget som et plaster på såret.⁹¹ Idrettslaget kan heller ikke godta denne tomten på bakgrunn av de strenge kravene fabrikken setter til at fabrikken på øyeblikkelig varsel kan ta grunnen tilbake. Raufoss søker derfor departementet om å hjelpe dem med bevilgninger til ny idrettsplass. Departementet fremlegger saken for Landsforbundet som heller ikke har midler til idrettslaget, men anbefaler at det avsettes en ”*skikket plass*” med andre leie/kjøpsvilkår enn det fabrikken tidligere har krevd. Dette står skrevet i brev til Herr Generalfelthøimester:

⁹⁰ Ril 1968, 7.

⁹¹ Kasernene der hvor i dag pensjonistenes aktivitetssenter ligger 300 meter nedenfor dagens stadion.

Departementet finner vesentlig overstemmende med hr. generalfelthøimester forslag av 26. August 1920- 5153/20 å kunne gå med på at et passende areal mellom Persveløkken og kasernen stilles avgiftsfritt til Raufoss turn og idrettsforenings disposisjon som idrettsplass mot at plassens opparbeidelse påhviler foreningen. Foreningen kan gjøre beregning på minst 2 års varsel for eventuelle oppsigelser av disposisjonsretten til dette arealet.⁹²

Forandringer av bruksrett gjør at idrettslaget takker ja til tilbudet om grunnen fra Raufoss patronfabrikk. I løpet av kort tid hadde Raufoss kjøpt grunnen til en skibakke, og fått gratis disposisjonsrett til en bedre idrettsplass, men mye arbeid stod fortsatt igjen.

Hans Barkost var en av ildsjelene med å få idrettsplassen ferdig. Han var bygningstekniker og ansatt på byggavdelingen ved Raufoss Patronfabrikk. Han påtok seg det tekniske arbeidet ved utarbeidelsen av den nye stadion i 1921. Idrettsplassen skulle ligge på samme grunn som hovedbanen står i dag. Det var ikke uten grunn at fabrikkens hadde stilt til disposisjon området på hovedbanene i stedet for området på Persveløkkka. Området på dagens hovedbane var myrlendt i det ene hjørnet med en høyde i det andre hjørnet som vi også ser konturene av på stadion i dag. Det var ikke mange som kunne tro at det kunne lages en "egnet" fotballbane ut av dette feltet. Da skogen var hogget ned og området ble iaktatt av både styret og andre tilskuere, var det fortsatt ikke mange som kunne se for seg en idrettsplass.

Hvor viktig utvikling av anlegg var for styret, ser vi med denne historien fra klubbens styreprotokoll: *"Ved utvidelsen av A-klassen i fotball var foreningen rykket opp. Formannen fremsatte forslag om at laget skulle trukket seg i fra A-kampene... arbeidet på plassen ville legge for stort beslag på spillerne. Forslaget fikk sterk motbør og ble nedstemt".⁹³*

Kassabeholdningen var i denne tidsperioden dårlig, og søknad om bidrag fra Landsforbundet satt fast i distriktslaget. Redningen ble faktisk en streik i fabrikkens. Dette gjorde at en hadde hele arbeidslag i virksomhet på idrettsplassen. De var billige, og de var heller ikke så nøye på om de fikk pengene sine på dagen. Streiken tok slutt, og det videre arbeidet med banen ble en hard økonomisk kamp.

I august 1921 ble det sendt ut et opprop om å støtte listeinnsamlingen som gikk ut og oppfordret folk til å bidra med penger. Alle tiltak ble brukt for å samle inn penger til Lønnberget og den nye idrettsplassen på Raufoss. Det mest innbringende var nok 25-øresdansen på Stueløkkka. Foreningen tok også inn kontingent hos aktive og passive

---

⁹² Budsjett av 1919 Raufoss Patronfabrikk og brev fra departementet til fabrikkens 22.3.1921.

⁹³ R.T&I.F. styreprotokoll 1918-1930. Generalforsamling 22.4.1921.

medlemmer, og det ble holdt flere basarer på fabrikk salen. Det var muligens på en slik basar Halfdan Hegtun fikk en av sine største opplevelser, nemlig ved å vinne en fotball, noe som han beskriver i boka si "Rundt fabrikk".

Kombinasjonen av at Hans Barkost både var en dyktig idrettsadministrator, og at hans daglige jobb var som bygningstekniker, gjorde at noe som lignet en idrettsplass begynte å ta form høsten 1921. Koter og nivelering var hans daglige jobb, og i følge ham selv var det ingen lønn for arbeidet, og lite skryt å få. Hans kommentar over sin egen jobb var uttalt slik: "*Det er moro å se at anslagene om fordeling av jordmasse falt så heldig ut. Jeg kan vel rose meg selv, for det er kanskje ingen andre som gjør det*".⁹⁴

Det ble også søkt om lån av fabrikk, og lånet ble bevilget. I både kopi av brev og i idrettslagets protokoll finner vi at fabrikk gir et lån på 1000 kroner som skulle betales tilbake over 3 år.⁹⁵ Idrettslaget får også tilført midler fra fabrikkens kinodrift, der overskuddet blir fordelt til ulike organisasjoner på Raufoss. Idrettslaget får kr.650 av nettooverskuddet dette året, og ut i fra brevkorrespondansen virker det som dette er et årlig bidrag foreninga søker hos fabrikk.⁹⁶ Idrettsforeningen søker også om å få drive kinoen i de ukene den er stengt om sommeren.

På vårgeneralforsamlingen i 1922 blir det bestemt at all kraft skal brukes til å få ferdig idrettsplassen til pinse. En del planeringsarbeid sto igjen. Grusing og grøfting kostet mange penger, og det var på ny en kamp med økonomien. Den 3. juni kl.23.00 1922 gikk de siste arbeiderne hjem. Den nye idrettsplass stod klar til pinseturneringen dagen etter.

Plassen var liten og dekket langt fra bra, men bedre enn de fleste baner i kretsen. Åpningen på banen ble feiret både 1. og 2. pinsedag. Resultatene var ikke gode. Ja, en kan si de dårligste til da, står det å lese i 30-årsberetningen, men hvilken rolle spilte det når Raufoss hadde fått sin egen idrettsplass.

På høstgeneralforsamlingen 1922 blir Hans Barkost valgt til ny formann. Det blir valgt flere komiteer for å jobbe med den økonomiske situasjonen. Det blir søkt om 3000 kroner i lån fra fotballforbundet, som senere blir avslått. Økonomien var meget dårlig, og interessen heller ikke særlig stor med 17 stykker på generalforsamling. Den vanlige høstbasaren ble holdt med et bra overskudd, men mye skulle til. Det ble også vedtatt at årskontingenten skulle betales en

---

⁹⁴ Sivesind 1922 kopi av udatert artikkel om Barkost og utviklingen av idrettsplassen på Raufoss i 1922.

⁹⁵ Brev 18.10.1921 innvilgelse av lån til Raufoss turn og idrettsforening på 1000 kroner.

⁹⁶ Brev 22.12.1922 Søknad om midler av kinooverskudd fra idrettslaget til fabrikk.

gang pr. år, 5 kroner for de over 16, og 3 kroner for damer og de under 16.⁹⁷ På styremøte 13. desember samme år fikk de også 300 kroner fra Opplands distriktslag.

Lite skjedde på anleggssida i 1923. Det var ikke økonomi til videre arbeid på idrettsplassen. Det kom inn 6500 kroner i basarer og tilstelninger, som var positivt for økonomien.

På styremøte den 15.10-23 hører vi for første gang om godtgjørelser til spillere som har 216 kroner til gode i diettpenger fra sesongen 1923. Det er også litt artig å lese at under generalforsamlingen 22.juni 1923 ble det valgt et fotballutvalg med E. Johansen, H. Barkost, og Trygve Næss. Disse valgte også kaptein for året ”Derav Johansen lagets kaptein, og E. Pettersen lagets visekaptein”.⁹⁸

I løpet av vinteren 1924 ble spørsmålet om idrettsplass igjen drøftet, og idrettsplassen ble igjen utvidet. Fabrikken hadde gitt bidrag i form av en mannskapsbrakke som kunne fungere som garderobe og klubbhus. Styret vedtok at ”hytta” på ”plassen” skulle bygges så stor som mulig, og så fort som mulig. Klubblokalet på stadion på Raufoss har siden gått under navnet ”Sportshytta”, uansett forbedringer og nybygg. I 1924 betraktet klubben første steg av anleggsutbyggingen som fullført. Idrettsplassen var utvidet, klubbhus og garderobe var på plass, det var anlagt fridrettsbane, og man hadde en utmerket hoppbakke. Det spørs vel om toppfotballisensen hadde blitt innvilget i dag, når vi leser beskrivelsen av ”Sportshytta”.

Den liknet på ei hytte som man så på åsen eller på fjellet i gamle dager. Taket var tekket av tjærepapp. Den hadde to garderober med et stort kaferom i midten, samt et kjøkken. Garderoben var fire nakne vegger med synlige 4-kanter og spikerslag, og det var også spiker til klessknagger. Bad fantes ikke og spillerne badet derfor i bekken som rant der uthuset står i dag. Bekken var demmet opp og vaskevannsfat var til disposisjon. De som ikke besøkte bekken, fikk småguttene til å hente vann i fatene og spillerne betalte alt fra 10 til 25 øre etter råd og snillhet.⁹⁹

Idrettsforeningen hadde opparbeidet seg et positivt omdømme i nærmiljøet og tok mot til seg til å søke ”Herredsstyret” om et lån på 3000 kroner.¹⁰⁰ Lånet ble innvilget, og økonomien så med ett litt bedre ut.

---

⁹⁷ R.T&I.F. styreprotokoll 1918-1930, 2.10.1922.

⁹⁸ R.T&I.F. styreprotokoll 1918-1930, 15.10.1923.

⁹⁹ Gult og Svart 1993 nr.1, 10.

¹⁰⁰ Herredsstyret er i dag det vi kjenner som Vestre Toten kommune.

Raufoss turn og idrettsforening vedtok også dette året at de ikke skulle være tilknyttet noen politisk idrettsorganisasjon. Dette i 1924, det samme år som Arbeidernes idrettsforbund ble stiftet på nasjonalt nivå.

I årene fremover ble sport igjen prioritert før anleggsutbygging. Idrettsforeninga fikk et lån i 1925 hos fabrikken, igjen på grunn av det positive synet lokalbefolkningen og fabrikken hadde på idrettsforeninga. Begrunnelsen var det gode arbeidet foreningen hadde gjort med idrettsplassen og skibakken. Det hjalp også at 3 av idrettslagets medlemmer stilte som kausjonister. Det var Barkost, Bjarne Schau og Sverre Torp. I nederste hjørnet på brevet til departementet fra direktør Ravensborg kan vi lese at uansett har fabrikken garantier i kausjonistenes lønninger, så et lån var ingen risiko.¹⁰¹

Det ble også vedtatt at styret skulle avvertere etter en vaktmann som skulle ha ansvar for idrettsplassen. Samme år uttaler styret at nå har de endelig ”hodet over vannet” i forhold til økonomi.

I 1925 ble også lovene revidert og nye lover for klubben vedtatt. Styret endret blant annet til en generalforsamling med valg pr. år og at det skulle velges en formann, en sekretær, og en leder av hver undergruppe. Disse lederne var en del av styret. De nye lovene ble nedtegnet og vedtatt på styremøte den 19.12-1925.

I 1926 får de innvilget et bidrag fra Landforbundet på 1500 kroner, og styret vil legge til litt slik at inntil 2200 kroner brukes til gjerde rundt idrettsplassen. Det blir vedtatt å danne kvinnegruppen ”Grei” som skulle bli en viktig støttespiller for gjennomføring av arrangement i tillegg til økonomiske bidrag i form av innsamlinger til foreningen.

I sesongen 1926/27 er det også drøftet i styret å ansette en billettør. Det er stor misnøye med kontrollen av billettsalget. Foreningen forventet også mye publikum foran 27-sesongen på grunn av gode sportslige resultater på fotballbanen i 26-sesongen. Kontroll ved inngangen blir vedtatt, og klubben vedtar å trykke opp egne billetter.

Det blir valgt egen banekomité som skal jobbe med utbedring av banedekket. Denne komiteen bestod av 3 mann med Barkost og Fritz Amundsen i spissen. De skulle ha kontroll med både plan for utbedring og hvordan de skulle skaffe midler til utbedringen. I juni kommer banekomiteen med forslag til utvidelse av banen for å kunne spille 1.rundekamper på Raufoss. Kostnadene ved utvidelsen anslås til 900 kroner. Pengene skal skaffes ved å arrangere St. Hans fest på idrettsplassen. Dansegolv må skaffes, og et anbud på 520 kroner blir godkjent og arbeidet igangsatt. St. Hansfesten bringer inn et godt overskudd, og videre

---

¹⁰¹ Brev 25.5.1925 til Departementet fra Raufoss Patronfabrikk knyttet lån til idrettsforeningen.

utvikling av idrettsplassen blir straks iverksatt. Planen er at banen skal stå klar til etter sommerferien.

I 1928 blir nye 500 kroner satt av til banen, og forslag om at idrettsplassen må grøftes, blir vedtatt. Det foreslås at arbeidet skal utføres av foreningens medlemmer, og på styremøte samme år melder flere seg umiddelbart til oppdraget. Banedekket blir allikevel ikke bra, og det foreslås at 10 % av alle inntekter ved privatkamper heretter skal brukes til arbeid på banen. Det vedtas også at det må arbeides videre med å skaffe penger til å utbedre banen. Det blir også besluttet å bygge ut Lønnbergbakken til 10-årsjubileet i 1928. En utbygging som i påfølgende år skaper store diskusjoner på grunn av at utbyggingen ble dyrere enn planlagt. I løpet av vinteren gjennomført klubben sitt 10-årsjubileum med fest og stor ståhei. I forbindelse med 10-årsjubileumet skrev også Olav Næss, formann i fotballgruppa, en 10-årsberetning over klubbens arbeid. I denne beretninga var det arbeidet som var gjort på anleggssiden som ble vektlagt, de sportslige resultatene hadde kommet i andre rekke.

4.2.3 Forpaktningssavtalen og ny moderne koksbane på Raufoss

I perioden fra 1928 til 1931 blir en forpaktningssavtale mellom idrettslaget og fabrikken utarbeidet. Mange brev fra disse forhandlingene er funnet, og viser at det ikke er enkelt å få en avtale i havn. Fabrikken er opptatt av at det må skrives en forpaktningssavtale mellom de to partene, men er ikke villig til å selge eiendommen. Det blir også påpekt fra fabrikken at foreningen har nedlagt ”meget arbeide”, og at det er naturlig at foreningen får sikret benyttelse av plassen i lengre tid fremover. ”Generalfelthøimesteren” uttaler i sitt brev av 12. november at plassen kun kan brukes sommermånedene mai til oktober da det ikke trengs lys og elektrisitet. Han tillegger at idrettsplassen skal kunne benyttes vederlagsfritt som inngått i kontrakt av 21.mars 1921. Brev av 3- og 7. desember 1928 viser at kontraktsforslaget ikke er helt tilfredsstillende, og det blir anbefalt at en nasjonal forening støttet av staten, som for eksempel Landsforbundet, blir forelagt saken. På samme måte som i 1921 er det betingelsen om bruksretten til eiendommen, som er strids spørsmålet. I styremøte blir det av begge parter bestemt at tvistes spørsmålet oversendes sorenskriveren på Toten, og at hans avgjørelser skal være bindende for begge parter. Etter brevveksling med departementet og Landsforbundet som har fått oversendt saken av idrettsforeningen av 6. februar 1930, og svar 20.februar, kan departementet samtykke i punktene 6,7 og 9 i forpaktningssavtalen:

Militærvesenet har rett til når som helst å avbryte kontrakts forhold med en frist av 3-tre-måneder når departementet av offentlig hensyn måtte finne det uomgjengelig

*nødvendig uten at forpakteren derved får noen rett til erstatning for ev. skade eller ulempe.*¹⁰²

Departementet sitt forslag er nesten likt Landsforbundets, og er i store trekk lik avtaler som er inngått med andre foreninger som for eksempel i Drøbak, uttaler departementet i brev av 20. feb 1930. Forpaktningkontrakt der de får vederlagsfritt leie av plassen, er inngått. Plassen kan kun ved militær mobilisering eller misligholdelse overtas av fabrikken. Alle bygninger oppsatt på området må ha fabrikkens godkjennelse før de blir satt opp. Billetinntekter tilfaller foreningen som har ansvaret for driften av og videre utvikling av idrettsplassen. 17. Juni 1931 foreligger det også brev hvor departementet samtykker i fabrikkens sine anbefalinger om at foreningen blir fritatt for å betale avgiften av den elektriske kraften som brukes på foreningens idrettsplass. En langsiktig avtale om bruksretten til idretteplassen er etablert.¹⁰³

Foreningen arbeider under hele prosessen med å utvikle banedekket på idrettsplassen. Styret anbefaler å ta opp lån i 1929. Klubbens medlemmer drenerer og lager grøfter, men banen er fortsatt dårlig. I både 1930 og 31 søker klubben om å få innvilget bidrag fra Landsforbundet og Fotballforbundet. Utover sesongen 1931 begynner klubben å kjøre ”slag” til dekket på idrettsplassen. Selv om slag ble kjørt til i 1931, var banen i en pinlig tilstand under pinseturneringen i 1932. Klubben hadde fått tilskudd på 500 kroner fra Landsforbundet og lån på 1500 kroner fra Fotballforbundet, og nytt arbeidet ble endelig satt i gang.¹⁰⁴

Kalkylene på kostnaden til idrettsplassen røk, og en rekke uforutsette hendelser gjorde at idrettsplassen ble langt dyrere enn forutsatt. Foreningen var heldig, for det var en tid med stor interesse for klubben, og mye gratis arbeid ble utført. På fabrikkens ble det lagt ut liste med påmelding til gratisarbeid, og over 300 dagsverk måtte beregnes, står det skrevet i klubbavisen 1930.

Det var også en periode med stor arbeidsløshet som gjorde at flere arbeidsfolk var tilgjengelig til en billigere penge for idrettslaget. Dette på samme måte som en streik i fabrikkens hadde hjulpet dem med arbeidskraft under arbeidet med stadion i 1922.

1920- og 30-tallet var en tøff periode med stor arbeidsløshet i Norge, også på Raufoss. Idretten ble en viktig fritidssysse, og en sosial arena for arbeidsledige mennesker.

---

¹⁰² Brev 20.februar mellom Departementet og Raufoss turn og idrettsforening.

¹⁰³ Brevkorrespondanse 1928 til 1931 mellom Raufoss Ammunisjonsfabrikk og RT&IF.

¹⁰⁴ R.T&I.F.1931 klubbavis nr.4, 3.

De arbeidsledige var ofte unge mennesker som var aktive, og ifølge fabrikkens politikk på Raufoss var det de som mistet jobben først. Fabrikken var allikevel hensynsfulle og lot aldri alle medlemmene i samme husstand være uten arbeid, slik at alle familier skulle ha inntekt nok til at familien klarte seg.¹⁰⁵

Koksen til banedekke ble tilkjørt fra NSB sitt anlegg på Eina.¹⁰⁶ Det var ikke bare mannfolkene som bidrog, under legginga av dekket var også damene fra kvinnegruppa Grei med på arbeidet. Banen ble åpnet i høytidelige former den 1. august 1933. Et nytt løft var tatt av foreningen for å bedre forholdene for Raufoss sine fotballspillere. Det var representanter fra Fotballforbundet til stede på åpningen og de fikk se Raufoss spille 1-1 mot Tistedalen. I følge foreningens styreprotokoll var det ansatt både billettør og banemann med betaling og egne arbeidsinstrukser utarbeidet av styret. Banemannen hadde 5 kroner per kamp, eller arrangement. Billettøren var ansatt for et år av gangen og hadde 2 % av billettinntektene, mens det var egen kontrollør som hadde 1,5 % av billettinntektene.¹⁰⁷ Dette viser at betalte verv allerede da var en del av klubbens drift. S. Gravdahl var klubbens første banemester, og Sverre Berg hadde ansvaret for den nye praktstadion med koksgrus fra 1934. Jeg tar med noen ord om den fine banen til Raufoss, og noen ord om hvordan banemannens oppgaver ble løst på 30 tallet:

Merking av banen foregikk med en hagesprøyte med kritt som var rørt ut i vann og denne ble båret. Et nytt trillbart merkeapparat kom i bruk etter hvert og lettet arbeidet. Var det tørt måtte banen vannes, og det ble gjort med lastebil og en tank med vann. Grusbanen ble sladdet for hånd foran hver kamp. En svær slodd som var laget av firetoms plank og beslått med stålskinner under ble trukket av banemesteren.

Den nye banen høstet mange rosende ord, og da Mjøndalen gjestet Raufoss ved 4. rundekampen i 1934, kunne en svært stolt banemester, Sverre Berg, innkassere ros. Spillerne mente dette var den fineste grusbanen de hadde sett. Hvordan det så ut rundt banen, må vi vel også ta med:

Inngangen til anlegget var på Østsiden av banen. En veg fra kasernene via ei grind over Veltmanåa på en tvilsom bru førte frem til porten. Gjerdet ved porten var dekket

---

¹⁰⁵ Hegtun 2009, intervju.

¹⁰⁶ NSB forkortelse for Norges statsbaner.

¹⁰⁷ R.T&I.F. styreprotokoll 1918-1930. Møtereferat 1.5.1929.

av med sekkestrie, for at de som ikke hadde penger ikke skulle få se kampen. På inngangssiden lå avfall fra stålverket og messingstøperiet ved fabrikk. En del av kobber- og messingavfallet plukket smågutter med seg og solgte til "fillekræmmeren" som med sin dragkjerre gikk fra hus til hus på Raufoss og kjøpte gamle ting. På nordsiden av banen var det et svært myrhull og her havnet ballen mange ganger. På syd siden var det stubber og stein og en mørk granskog inntil gjerdet. Dette var gratishaugen. Hull under gjerdet var det overalt, og her var det mange smågutter som kom seg inn.¹⁰⁸

Økonomien var anstrengt og ble ikke bedre da sportshytta brant ned i 1932. Sportshytta ble bygd opp igjen samme året. Den nye hytta var tipp topp etter den tidens krav, med fine garderober, bad, klosetter, dommer rom med varme i kjelleretasjen. Det var styrerom, kjøkken og kafé i 2. etasje, og en stor kamin som holdt varmen i bygget. Med den nye banen var trinn to av utbyggingene klar, og klubben sto klar for nye idrettsprestasjoner på idrettsplassen. Klubbhuset kostet Raufoss 7100 kroner, og "Greibakken" sto klar.¹⁰⁹

Friidrettsgruppa rapporterte at det var vanskelig å få fart på gruppa, og det var vanskelig å få i gang et turnparti. Det var derimot positivt at opp mot 30 stykker deltok på klubbens innendørs fotballtreninger.

Det er lite å berette om bane og anlegg i Raufoss turn og idrettsforening i perioden fra 1934 frem til etter 2.verdenskrig. Folk var meget fornøyd med de nye anleggene for fotball og ski som var hovedidrettene på Raufoss. Spørsmålet om gressbane dukket først opp i klubbens beretninger i 1938, da hadde det vært gressbane på Hamar siden 1933. I Oppland Arbeiderblad(OA) blir det diskutert om ikke vestsida av Mjøsa også burde ha gressbane.¹¹⁰ "Opplandenes fotballkrets" mente også at dette ville bidra til å utvikle fotballen i distriktet. I OA ble det diskutert om ikke de tre klubbene Vardal, Gjøvik/Lyn og Raufoss burde gå sammen om å bygge en gressbane. Dette var lite realistisk i og med at klubbene hadde gode grusbaner, og ikke følte de hadde behov for gressbane.

Økonomien var god i starten av 30-tallet, men ble mer anstrengt mot slutten. I 1930 hadde klubben en gjeld på ca.5000 kroner som hadde økt til 23.500 mot slutten av 30-tallet etter utvidelse og nytt dekke på idrettsplassen. Det kostet å bygge og drive idrettsanlegg. Mot slutten av 30-tallet fikk heller ikke klubben nok inntekter på sine kamptilstelninger.

---

¹⁰⁸ Gult og Svart 1993 klubbavis nr.1, 10.

¹⁰⁹ Hoppbakke for de yngre guttene på Raufoss betalt av kvinnegruppa Grei.

¹¹⁰ Oppland Arbeiderblad 15.12.1933. Heretter forkortet OA.

Dette medførte dårlig økonomi. Privatkamper som Raufoss tidligere tjente penger på kostet nå ca.400 kroner å arrangere, og var derfor ”bingo” å arrangere med slunken publikumsinteresse.¹¹¹

Vi har hele perioden hørt om dugnader, danser, fester, karneval, basar på fabrikk og mye annet for å skaffe penger til forninga. I 1930 ga Raufoss ut sin første klubbavis. Tradisjonen med klubbaviser har senere blitt videreført i flere perioder og eksisterer også i dag. Avisen ble i 1930 finansiert gjennom annonsesalg og velvilje fra fabrikkens trykkeri. Det ble igangsatt kronerulling i avisa og begge tiltak ga Raufoss sårt tiltrengte midler. Avisene hadde artikler om idrettsforeningen drift og aktuelle saker for foreningens medlemmer. Dette lille sitatet fra klubbavisen i 1930 viser at avisen var populær: ”Dere må vel en gang lære att trykke et stort nok oplag”. Dette står også skrevet i Raufoss klubbavis 15.nov 1930: ”Kronerulling var noget av det bedste klubben kunne begynde med for at skaffe sig penger... kronerulling... er til indtekt for en paa stedet arbeidende forening og vi er forvisset om at Raufoss befolkning vil delta i rullingen”.¹¹²

På slutten av 20-åra og inn i 30-åra satte foreningens medlemmer også opp revyer. Det var en stor suksess og gav gode inntekter. Revyen ble gjennomført på fabrikkens sal, og det var foreninga sine medlemmer som optrådte til fulle hus og vill jubel. Skreddermester Finn Evang var aktiv i driften av R.T.I.F., og i en av revyene ble dette sunget om han under tittelen: ”Den dilla, den fotballdilla” Når skreddermester Evang går ned på verkstedet sitt, så er det for å ringe fotball både hit og dit, da er det sikkert som et lyn, at det er kamp i by`n”.¹¹³ Det var tydelig at R.T.I.F. var en aktiv idrettsforening.

4.3. Raufossfotballens sportslig utvikling i perioden 1918 – 1945

4.3.1 Vanskelig sportslig start i kretsserien i ”Oplandenes”

Selv om fotballen på Raufoss hadde hatt en bedring under 1.verdenskrig på grunn av stor tilgang av personell til fabrikk og gode resultater, skulle ikke det store gjennombruddet komme før på slutten av 1920-tallet. Da skulle de for første gang hevde seg mot nabo og hovedmotstander Gjøvik Lyn som var regionenes desidert beste lag i perioden 1900-1940. Halfdan Hegtun beskriver litt av hvordan fotballstemninga var på Raufoss:

Jeg drømte om fotball og lyttet til overføringene i radio fra P. Chr. Andersen, både finalekamper og landskamper og var høyt oppe når Norge vant eller når Ørn Horten

---

¹¹¹ R.T&I.F. 1930 nr.3, 4-5.

¹¹² R.T&I.F. 1930 nr.3, 5-6.

¹¹³ Gult og Svart 1993 nr.1, 11.

*vant, fordi det var den gamle klubben til min sterkt beundrende fetter Fritz som nå bodde hos oss.*¹¹⁴

Slik var det for de fleste ungguttene på Raufoss, sier Halfdan. Det var ski og fotball som var hovedidrettene på Raufoss, selv om turngruppa drev mosjonsaktivitet på starten og utover på 1920-tallet.

Den første fotballsosongen for Raufoss turn og idrettsforening (R.T&I.F) i 1918 ble sett på med stor optimisme, og klubben skulle spille i C-klassen i kretsserien. Gode resultater forrige sesong mot Gjøvik/Lyn gjorde at alle gledet seg til treningskampene mot Lyn. Det var helt naturlig at kretskampene stilte i andre rekke. Det var et hardt slag i trynet da Raufoss tapte 16-0 i sin første kamp mot Gjøvik/Lyn for sesongen. I sin andre kamp klarte man å redusere tapet til det halve, men gnisten til laget fra forrige sesongen hadde nok forsvunnet med spillerne som forlot klubben i 1917 på grunn av nedbemanning i fabrikken. Stemningen ble heller ikke bedre da Raufoss tapte sin første kretskamp mot Skreia. ”Toten idrettskræts” var vurdert dannet på grunn av misnøye med ”Oplandenes fotballkrets”.¹¹⁵ De lokale kampene ble spilt med noen få lysglimt og mange nedturer. Foreninga fant ut at man hadde langt igjen før man var på Lyns nivå, og at mulighetene til å forbedre seg, var få med Stueløkka som arena. Klubben vedtok derfor å prioritere anleggsutvikling som tidligere beskrevet, og er kanskje grunnen til at få resultater er å finne fra 1919-sesongen.

I løpet av 1919 ble det etablert en ny organisasjonsplan for norsk idrett. Dette førte også til at en ny kretsordning ble etablert i fotball, og at Raufoss dermed rykket opp i B-klassen i 1920. Vi kan lese av styreprotokollen at nye lilla drakter ble kjøpt. Sesongens første kamp ble spilt mot Gjøvik/Lyns A-lag, på deres bane. Resultatet ble 7-0 til Gjøvik/Lyn. Det legges til i styreprotokollen at kampen ble spilt i et elendig vær. Om det var ment som en forklaring på resultatet, vet jeg ikke! Ny kamp mot ”Lyn” sitt A-laget i april endte med langt bedre siffer kun 2-0 etter godt Raufosspill. Det neste oppgjøret endte 4-0. Denne gangen hadde ikke spillet vært så godt som sist, konkluderes det med i 30-årsberetningen.

Lysningen kom i første runde innen ”Toten Idrettskræts”. Laget spilte utmerket og vant hele 9-1 mot Lena. Raufoss trodde de var videre i mesterskapet, men kampen ble senere underkjent av kretsen. I omkampen vant Lena 3-1, nå var det Raufoss som leverte protest på 2 mål de mente var offside ”Maal nr.1 og 3” blir det skrevet, men denne gangen ble ikke protesten godkjent.

---

¹¹⁴ Hegtun 1984, 83.

¹¹⁵ Ny Dag 29.1.1920. Avisartikkel om dannelsen av ”Toten Idrættskrets”.

I pinsen arrangerte klubben turnering sammen med Ørnen på deres bane på Reinsvoll. Nordstrand og Bygdø var invitert fra "Akers kreds". Ørnen tapte mot Bygdø 10-2, og Raufoss tapte mot Nordstrand 4-1. Finalen vant Bygdø 3-2 og tok pokalen med seg hjem. Dette var starten på årlige pinseturneringer for Raufoss turn og idrettsforening.

Det ble spilt flere kamper denne sesongen, og klubben stilte både med et A-lag og et B-lag i serien, noe som viste at det var stor fotballinteresse på Raufoss. Kampene til A-laget mot Gjøvik/Lyn-B var jevne, og begge lag fikk hver sin seier. Den avgjørende kampen om kretsmesterskapet i B-klassen ble spilt på Gjøvik. Kampen endte 2 - 2 til full tid, ingen mål ble scoret i ekstraomgangene, og omkamp ble berammet. Der tapte Raufoss 3-1.

Kretsen arrangerte også pokalkamp fra C-klassen forrige år. Raufoss slo Lillehammer 2-1 på Gjøvik og vant hele 6-1 mot Skreia. Finalen ble spilt mot Stange på Hamar og endte 4-4. Omkampen som ble spilt på Gjøvik, og endte dessverre med tap 2-1. Pokalen ble tildelt Stange til odell og eie. Det ble med andre ord 3 "nesten titler" til Raufoss i 1920- sesongen. Foreningen mente likevel at sesongen var den beste i foreningens korte historie.¹¹⁶

Sesongen 1921 forbigås i all stillhet. Laget rykket allikevel opp i A-klassen på grunn av utvidelser av antall lag i kretsserien. Formannen mente at de skulle trekke laget for å arbeide på ny idrettsplass. Forslaget ble nedstemt, men energien ble nok brukt på anlegg, for alt som står skrevet, er at det ble en begredelig sesong.

I 1922 ble den nye banen på stadion åpnet, men resultatene var fortsatt dårlige. Resultatene på baneåpningen i pinsen ble bare beskrevet som dårlige, og i styreprotokollen kan vi lese om tap for Skreia 4-1, tap for Lillehammer 8-0 og tap for Vardal 9-5.

Heller ikke 1923 ble noen stor sesong, men laget hevdet seg litt bedre. Laget ble dårligst i A-klassen, og tapte hele 5-1 i en kvalifikasjonskamp mot Kvikk, fra Jevnaker. Tapene i A-klassen hadde vært forholdsvis store, og ingen fornøyelse. Det var kanskje lurt at foreningen tok steget ned i B-klassen. Laget fikk spille NM, men det ble heller ingen suksess. En hederlig "Draw" i første runde mot Hamar var godkjent, men med 4-0 tap i returkamp var Raufoss ute av cupen.¹¹⁷

4.3.2 1924 En gryende sportslig opptur med Fritz Amundsen på plass

Foreningen håpet å spille seg opp igjen i A-klassen i 24-sesongen, men klarte så vidt å unngå jumboplassen i B-serien. Skolekampene var et nytt innslag i idretten på Raufoss. Det var

---

¹¹⁶ R.T&I.F. 1918 – 1930 sesongen 1920.

¹¹⁷ Ril 1948, 16-24.

skolebestyrer Kristiansen som hadde vært ildsjel og igangsetter av skolefotballen, og skolen var en ny arena som skulle utvikle flere senere A-lagsspillere på Raufoss.

Figur 8. Fritz Amundsen.

Det var først høsten 1924 det skjedde noe i klubben som skulle bringe med seg den store fotballinteressen. Fritz Amundsen var flyttet til Raufoss og hadde meldt seg inn i foreningen. Han var tidligere norgesmester for Ørn Horten. Han var i sin beste form på denne tiden og banket stadig på døren til landslaget. En slik forsterkning tilførte laget mye, og innendørstreningene som klubbens fotballspillere hadde drevet i et par vintre, fikk i 1925 en helt ny intensitet og kvalitet.

Amundsens inntreden medvirket til en positiv sesong i 1925, men Jevnaker idrettsforening vant 3-1 i en kamp hvor Fritz Amundsen brakk beinet og ødela opprykksmulighetene.

Raufoss foreslo for kretstinget at antall lag i A-serien burde utvides, men forslaget fikk ikke kvalifisert flertall. Det var allikevel positiv utvikling for klubben. Raufoss sitt B-lag vant kretsmesterskapet i C-klassen. Både A- og B-laget trakk mange folk til kampene på den nye stadion, og dette gav et godt bidrag til klubbens økonomi.

1926 ble en begivenhetsrik sesong, Fritz Amundsen skulle spille for Raufoss frem til 1. august, for deretter å spille NM-kamper for Ørn Horten.¹¹⁸ Vi kan av styreprotokoll se at det var et omfattende arbeid å planlegge en fotballeksong. Før sesongen måtte klubben først sende invitasjoner til klubber man ønsket skulle delta i pinseturneringen. Gjøa fra Oslo og Eidsvoll var av lagene som ble invitert dette året. I tillegg skulle kretskamper avtales og privatkamper arrangeres. Det var viktig å få tak i gode motstandere for å trekke mye publikum, slik at klubben kunne få gode inntekter. Raufoss hadde problemer med å skaffe seg attraktive motstandere i private kamper. Klubbene i A-serien hadde fått med seg Raufoss sin fremgang, og fryktet at et tap mot et lag fra B-serien ville skade ryktet deres.

Sesongen 1926 startet med en uavgjort 3-3 mot Strong. I resten av sesongen spilte førstelaget 23 kamper og tapte bare 3. Den ene var det obligatoriske tapet mot Jevnaker som vant serien. Toppscorer dette året ble Roy Thyli med sine 20 scoringer. Han skulle senere få suksess som trener på 70-tallet. B-laget spilte 11 kamper i C-klassen med kun ett tap. "Billie" Hamar var toppscorer med 20 mål.

Raufoss vurderte igjen å foreslå en utvidelse av A-klassen, men valgte ikke å gjøre det på grunn av den negative reaksjonen forslaget hadde fått forrige sesong. "Oplandenes kretsstyre" tok derimot opp saken og ville utvide A-klassen til 5 lag. Kretstinget skulle bli det mest

---

¹¹⁸ R.T&I.F. 1918 – 1930 sesongen 1926.

spennende R.T&I.F. noen gang hadde opplevd. Kapp og Lyn mente at en utvidelse ville medføre dårligere kvalitet, men en god tale med fine argument fra Jevnaker sin representant Gunnar Johansen, snudde stemninga. Etter en lang og heftig debatt på ”Oplandenes fotballkrets” ble det enstemmig vedtatt at utvidelsen skulle gjennomføres, og Raufoss var klar for A-serien.¹¹⁹

4.3.3 1927 ”Århundrets fotballag” og kretsmestere på Raufoss.

1927 var året som skulle vekke den virkelige fotballinteressen på Raufoss. I en artikkel fra 1984 blir dette laget omtalt som århundrets Raufosslag. Det er dette laget Hegtun også har sine beste minner fra. Alle spillerne arbeidet på fabrikken, sa Hegtun i et kåseri om Raufoss ved ”Fotballørdagen” på Raufoss i 2006.¹²⁰ Det eneste unntaket var Heldrup Rasmussen som Hegtun med et glimt i øyet forklarte: ”at sluttet å jobbe, og begynte i NSB”. Vi kan vel bare ta et utdrag av en artikkelen fra 1984 for å finne ut hvilken betydning laget har hatt for Raufossamfunnet. Artikkelen er hentet fra: ”Øyeblikk som var”

1927-laget — kretsmester.
tre: Eiv. Johansen, Fritz Amundsen, Arv. Johansen, Osc. Hamar, M. Ninive,
Sig. Berg, Karsten Larsen, H. Rasmussen, A. Magnusson,
Reinh. (Bille) Hamar, Rolf Nyaveen.

Laget fra 1927, som det er snakket om i alle år, og som fortsatt blir nevnt i fotball sammenheng. Det er bare olympialaget fra 1936 som er blitt gitt samme oppmerksomhet på Raufoss, selv om guttene fra 50- og 60-årene gjorde langt større bragder. Kort fortalt er dette guttene som kom og vant alles hjerter på Raufoss i løpet av et år. Rykket opp fra B-

klasse til A-klassen og gikk direkte til topps og ble kretsmestere. ... Det var også de samme guttene som spilte på RA sitt korporasjonslag og som bl.a. ble norgesmestere...¹²¹.

Fritz Amundsen gikk denne sesongen for fullt inn for Raufoss, og skulle ikke spille NM for Ørn. Flere av Kristiansens skoleelever hadde kommet seg inn på laget. Laget var forandret fra forrige sesong selv om stammen var den samme. Sesongen begynte tidlig, og mange var spent på resultatene. Den første kretskampen mot Gjøvik gikk dårlig, og Raufoss tapte hele 5-1.

¹¹⁹ Ril 1948, 24-27.

¹²⁰ Raufoss lørdagen er et kulturelt arrangement med Vestre Toten kommune og Raufoss fotball.

¹²¹ Udatert avisartikkel 84 forfatter SOL under tittelen ”Øyeblikk som var”.

Det var da Fritz Amundsen samlet mannskapet sitt utenfor garderoben og sa litt bistert ordene som fortsatt er berømte på Raufoss 80 år seinere: ”*Dette er den siste kretskampen vi taper i år*”, og slik skulle det bli. Jevnakerkomplekset skulle bort, og de ble knust 6-1 på Raufoss. Det endte med seriefinale mot Gjøvik/Lyn på Raufoss. Det var samlet 1800 tilskuere. Det var 5 ganger mer enn noen gang på stadion på Raufoss, og langt flere enn det noen gang hadde vært på noen kamp i kretsen. Det ble en nervepirrende kamp som Raufoss til slutt vant 2-1. Når Gjøvik/Lyn avga poeng til Jevnaker, var Raufoss’ første kretsmesterskapet på plass, og drømmen om å slå Gjøvik/Lyn var endelig innfridd.

Det var ikke nok med det, klubben var kvalifisert til å spille NM for andre gang i historien. Fremad fra Lillehammer ble slått på egen bane i første runde. Det var stor spenning om hvilket lag som skulle bli trukket i andre runde. Det var ikke store forventninger til seier da Kvikk Halden ble trukket som motstander. Laget var en av favorittene til NM-tittelen. Det ble allikevel en stor dag på Raufoss. Det ble satt en ny publikumsrekord med hele 2700 tilskuere, ikke verst det når Raufoss den gang hadde omtrent 2000 innbyggere.

Spillerne var de eneste som var optimister, og før folk rakk å sette seg ledet Raufoss 3-0. Kvikk fikk sin redusering til 4-1, og satte opp farten. Raufoss stod dessverre ikke imot og Kvikk reduserte til 4-4 etter ordinær tid. I ekstraomgangene fikk Raufoss skade på Arvid Johansen som måtte bytte, og Kvikk klarte å sette inn det avgjørende målet.

Sesongen hadde skapt en voldsom fotballinteresse, og Raufoss var blitt en klubb å regne med. Interessen hadde gjort at økonomien var god, og alle så positivt på fremtiden.

Fotballkretsen var fornøyd med utvidelsen av A-klassen, og at 2 nykomlinger hadde tilført friskt blod til serien. Det må også som en kuriositet nevnes at laget denne sesongen spilte alle sine kamper uten å bruke innbyttere, antagelig 26 kamper. En annen kuriositet var også at foreningen normalt sett valgte kaptein og visekaptein på sin generalforsamling. I året 1926 ble valget derimot utsatt til sesongstart. Det var vel ingen sensasjon at det var Fritz som var lagets kaptein. Hvilken rolle han hadde, ser vi også i styreprotokollen i 1928 hvor han som medlem av fotballutvalget blir omtalt som ”Kaptein Fritz Amundsen”.

I 1928 ble kretsordningen forandret, og Jevnaker forsvant til Buskerud, mens resten av kretsen ble innlemmet i Hamar og Omegn fotballkrets. Raufoss samlet flere gode klubber i sin Pinseturnering, blant andre Brage fra Trondheim, Lyn og Fremad. Finalen ble spilt mellom Gjøvik/Lyn og Raufoss med tap 2-1. I følge avisnotiser spilte Raufoss sin første gresskamp den 27.juni i 1928 med seier 4-2 over Eidsvoll.¹²²

---

¹²² Oppland Arbeiderblad 27.6.1928.

Det ble også spilt NM dette året. Raufoss slo Kvikk 4-1 (Jevnaker) i første runde, men måtte gi tapt for Drammen ballklubb i andre runde med tap 3-0.

Det er også verdt å merke seg at klubbens spillere hadde gjort seg så godt bemerket at ”Billie” Hamar ble invitert til å spille på et forsterket Hamarlag mot et tsjekkisk lag. 3 spillere fra Lyn var også med, og tsjekkerne vant 3-1.¹²³ Raufoss ble midt i denne sesongen for første gang invitert til å spille treningskamper i Trondheim. Dessverre var flere spillere forhindret fra å reise, og kampene endte med tap 3-6 mot Brage og seier 6-5 over Ranheim. Det var allikevel en stor opplevelse for spillerne å reise på sin første langtur.

Det at klubben var kommet inn i en ny fotballkrets, hadde ført til lengre reiser, og at ”gutta” koste seg på tur, kan vi høre på beretningen om da Halfdan fikk være med fetteren sin på fotballtur til Brummundal:

Vi så jo alt som fantes av kamper på Raufoss, og takket være Fritz, lagets kaptein og indre høyre, fikk jeg av og til være med på lagets bortekamper også. En tur til Brummundal var særlig minneverdig: først med tog til Gjøvik, så med dampskipet ”Kvik” over speilblanke Mjøsa. Gjennom sundet mellom Nes og Helgøya og så inn Furnesfjorden inn til Brummundal. Motstander het Fram, og Raufoss vant 2-1. Dampskipet Fram gikk ikke kvikkere enn at det ble en drøy tur tilbake til Gjøvik, men stemningen var selvsagt høy etter den viktige seier, og en av de Raufossingene som fulgte med som turist i heiagjengen, var så uheldig at han mistet gebisset over rekka og ned i Mjøsas blågrønne dyp.¹²⁴

Sesongen var god, men Raufoss klarte ikke å få med seg kretsmesterskapet som var tilbake på Gjøvik. I 1928 ble også 10-årsjubileum markert, og klubben holdt karneval for å tjene penger. Om det var fortsatt feiring av prestasjonene i 27-sesongen som gjorde at både Fritz Amundsen og leder av fotballutvalget Olav Næss ble utestengt fra styret på grunn av dårlig oppførsel ved klubbens karneval, vet man ikke. Fritz Amundsen ba styret pent om unnskyldning, og ble tatt til nåde. Olav Næss trakk seg fra styret i et år, før han igjen var tilbake i driften av R.T. & I.F. etter også å ha gjort avtale med styret om å innbetale sin gjeld til klubben. Han skulle være en drivkraft i klubben til langt innpå 50-tallet.

---

¹²³ Oppland Arbeiderblad 11.7.1928.

¹²⁴ Hegtun 1984, 83-84.

Sesongene på slutten av 20-tallet og begynnelsen av 30-tallet var gode uten at den store suksessen fra 1927 ble gjenskapt. Det var stor misnøye med banen på idrettsplassen, og arbeidet med stadion kan ha påvirket prestasjonene på fotballbanen.

Fritz Amundsen var allikevel tatt ut på landslaget i 1930 og skulle spille mot Sverige i Stockholm. Halfdan Hegtun hadde et av sitt stolteste øyeblikk da radioreporteren P. Chr. Andersen i pausen på fotballkampen sendte hilsninger til Raufoss ”*Fritz Amundsen hilser til Feggen og Tassen på Raufoss. Det var til broren min og meg, det*” sier Halfdan. ”*De var ikke lette å prate til etterpå da de var ute i gata og spilte fotball med de andre gutta*”.¹²⁵

Det var flere feider mellom fotballagene på 30-tallet kan vi lese om både i OA, og i boka til Halfdan. Halfdan sto selv som smågutt bak målet til Lyn keeperen og kastet småstein, og på stasjonen på Raufoss hadde det flere ganger vært både basketak og nevekamper mellom klubbenes supportere. I OA 15.10-1929 får vi ta del i en feide mellom Gjøviks formann, og Raufoss. Der var det Olav Næss som omtaler det dårlige forholdet klubbene i mellom. En av spillerne til Gjøvik/Lyn uttaler at han ikke ville spille kamp på Raufoss fordi han fryktet blått øye. Oppmannen til Gjøvik/Lyn uttaler at skal Amundsen spille for Raufoss, kan sykebilene komme med en gang. Utgangspunktet for krangelen var denne gang at Gjøvik/Lyn sendte et dårlig lag til Raufoss i privatkamp. Dette satte ikke Raufoss pris på. Det var viktig å ha de beste spillerne med, slik at interessen var stor, og Raufoss kunne få gode publikumsinntekter. Klubben har gode resultater i perioden etter 27-laget, men mange i foreningen kunne ikke forstå at de ikke tok flere titler. En av de skrivende i klubbavisa nr.5 1930 uttrykker det slik:

*Jeg mener at de sidste aar i Raufoss fotballen ikke er blitt tatt alvorlig nok fra spillernes side, ledelsen er der ingen ting å si paa. Kom det en og spurte mig hvordan Evang er eller var som fotballchef, hadde jeg svart med en gang at hadde gutta hatt slik interesse som sin opmand hadde de vært norgesmestere de tre sidste aarene.*¹²⁶

4.3.4 Nye oppgangstider for fotballen på Raufoss fra 1933

I 1933 stod den nye banen klar, og klubben var i klar fremgang. Det hadde vært ca.30 stykker på plass under vinterens innendørstreninger. I fabrikk salen hadde fotballguttene også trent turn og gymnastikk for å være best mulig forberedt til sesongen. I følge fotballutvalgets rapport spilte Raufoss 31 kamper, 14 bortekamper og 17 hjemmekamper. De kom på 2. plass i

---

¹²⁵ Hegtun 1984, 85.

¹²⁶ R.T. & I. F. 1930 klubbavis nr.5, 12.

kretsserien. Kampstatistikken mot Gjøvik Lyn fra 1927-33 så ikke bra ut, kun 2 seire til Raufoss og 10 til Lyn. Den avgjørende kampen i 33 endte 1-1. Hele 1100 tilskuere var samlet på Raufoss nye bane. Begge målene ble scoret på straffe, og det var nok for Gjøvik/Lyn til å vinne kretsmesterskapet. Laget hadde i løpet av sesongen scoret 103 mål og sluppet inn 45. Foreninga hadde både A-, B- og C-lag i tillegg til guttelag. De hadde totalt spilt 82 kamper dette året, og brukt 59 spillere. Klubben var i god fremgang.

Den største prestasjonen til klubben denne sesongen var å bli norgesmestere i korporasjonsfotball med omtrent samme laget som representerte R. T & I. F.

På generalforsamlingen til foreningen kom også fabrikkdirektør Ravnsborg på besøk. Han delte ut erindringsgaver til mesterne og holdt en kort og ”anslående” tale for idrettsungdommen.¹²⁷ Semifinalen i korporasjonsmesterskapet ble vunnet med seier 3-1 over ”Vikingring” Askim etter 1-1 ved full tid. Dette ble skrevet i avisene om finalen:

Det var to sterke navn i norsk fotball som stilte til kamp i korporasjonsfotball på Dælenengen nemlig Mjøndalen Galoger, som bestod av 5 spillere fra Mjøndalen I. F og 6 spillere fra Birkebeineren, og Raufoss ammunisjonsfabrikk som var identisk med R. T. I. F fotball-lag. Raufoss vant 2-0, men kampen ble ikke så god som man kunde vente når så mange fotball navn var å finne blant aktørene. Bedst på laget var backparet, venstre half, indre venstre og centerforward. Fritz Amundsen på indre høire var svært passiv i angrepenes avslutning, men var dog godt med i tilretteleggelsen av samme. Keeperen hadde mange gode redninger, men var flere ganger i 2. omgang uforsiktig med å løpe ut av målet.¹²⁸

Raufosslaget var i fin utvikling og ble kretsmestere i både 1934 og 35. Den avgjørende kampen mot Vardal om kretsmesterskapet i 34 ble avgjort med scoring av Håkon Jacobsen i siste minutt. Raufoss hadde klart å komme tilbake etter 1-3 til pause, og jubelen sto i taket da kretsmesterskapet var i boks.¹²⁹ Det var ikke slutten på suksessen denne sesongen. I 1934 hadde foreningen før Nm-kampene fått forsterkning fra Falk Horten. Thoresen hadde vært en av Falk Hortens beste spillere, og hadde også spilt for Ørn Horten. Han hadde flyttet til Raufoss for jobb på fabrikk, og var klar for foreningen. Når de fikk Fritz Amundsen tilbake fra skade hadde de et sterkt mannskap før mesterskapskampene.

---

¹²⁷ Oppland Arbeiderblad 28.6, 9.10, 15.12.1933.

¹²⁸ Gult og Svart 1993 nr.3, 8.

¹²⁹ Oppland Arbeiderblad 22.6.1934.

Torp ble slått 4-2, og i 3. runde sto en av favorittene til NM-tittelen for tur, nemlig Ørn Horten, Fritz Amundsens gamle klubb. OA har dette utdraget fra sportspressen under overskriften, Vest Opplands fotballtriumf: ”Rundekampen mellom Ørn og Raufoss ble en sensasjon, idet Raufoss vant 1-0. Det var mellom 1800 og 1900 tilskuere og stor interesse da Raufoss for første gang gjestet Horten”.¹³⁰ Kampen ble overført fra Horten til et overfylt Folkets hus på Raufoss. Kommentatorene gikk via telefon direkte på høytalerne i kinosalen, og jubelen var enorm da Raufoss for første gang i historien var klare for fjerde runde. Det ble innført en ny tidsregning på Raufoss dette året, før og etter Ørn kampen.¹³¹ Mjøndalen var motstander. De ble senere norgesmestere dette året, og da vet vi hvordan kampen gikk. Mjøndalen vant hele 8-1.

Raufoss gjentok suksessen med kretsmesterskap og 4. runde i cupen også i 1935. Denne gangen var det Sarpsborg som ble for sterke med 6-1. Sarpsborg var for øvrig tapende finalist i både 34 og 35.

De to neste årene ga svake resultater for klubben. Det var derimot positivt at klubbens gutte- og juniorlag gjorde seg bemerket. Guttelaget ble kretsmestere i 1934 og 1938, mens juniorlaget ble kretsmestere og kom til semifinalen i Østlandsmesterskapet for juniorer i 1939, hvor Lyn Oslo ble for sterke. Det var allikevel disse guttene som skulle danne grunnlaget for Raufoss’ fotballprestasjoner etter krigen.

De dårlige resultatene ble begrunnet med at 27-lagets spillere begynte å bli gamle, og at et generasjonsskifte var på tur. Etter en ny dårlig sesong i 1938 ble trenerspørsmålet tatt opp. Frem til nå hadde spillere i klubben vært trenere, med unntak av Gustav Holm en kort periode i 1906, og i 1930 da Alf Simensen, ”Gærver`n” fra Sarpsborg, norgesmester i 1917 og 1929 med 3 landskamper, var innom en kort periode. På generalforsamlingen ble det derfor vedtatt å danne et trenerfond. Det ble satt i gang en kronerulling som drog inn flere hundre kroner, og dannet grunnlaget for trenerfondet.

4.3.4.1 George Gibson 1939, den første utenlandske treneren i Raufoss

Gjennom Norges fotballforbund ble henvendelsen rettet til England. George Gibson fra Chelsea kom til Raufoss tidlig på sommeren 1939. Gibson hadde mye å lære bort både når det gjaldt fotballteknikk og fysikk. I en artikkel av Finn Solberg fremgår det at det blir vektlagt trening på lange innkast som skulle gå vannrett. Når man trente innkast skulle man stå på 16 meteren og kaste over målet. Gutta løp 100 meteren med fotballschoene på for å bli både raskere og mer utholdende, mens Gibson diltet ved siden. Skudd måtte skytes med vristen, og

---

¹³⁰ Oppland Arbeiderblad 28.8.1934.

¹³¹ Hegtun 2009, intervju.

man måtte se på ballen. Det var også viktig å kunne vippe ballen over motstanders fot ved driblinger. Tidligere hadde en trening bestått i å skyte litt på mål, før man spilte en treningskamp. Gibson innført noe helt nytt, nemlig gymnastikk. ”Oppmykning” ble det kalt før trening og kamp.

Det kostet mye penger å hente Gibson til Raufoss, hele 800 kroner.¹³² Kronerullingene skaffet en del, men som mange ganger tidligere var det kvinnegruppa ”Grei” som måtte tre støttende til. Det ble først fart i innsamlingen da de tok tak i saken og skaffet penger, mye penger.

Mange betraktet Grei som den økonomiske ryggraden til R. T. I. F på 30-tallet, noe de også fikk mye honnør for.¹³³ Ny trener hjalp ikke kortsiktig for A-laget. Laget holdt på å rykke ned i B-serien i 1940 da krigen kom til landet og reddet dem! Juniorlaget tok derimot med seg kretsmeesterskapet. Dessverre for de mange talentene i Raufoss mistet de 5 av sine beste fotballår under krigen. Resultatene i 1940 ble uoffisielle på grunn av krigen. Idrettsarbeidet i Raufoss ble offisielt nedlagt da okkupasjonsmakten tok over. Det ble derimot gjennomført flere illegale fotballkamper og turneringer under krigen.

4.3.4.2 Fotballfabrikant på Raufoss

Raufoss hadde sin egen fotballfabrikant på Raufoss på 30-tallet. Hans navn var Magnus Roseth, egentlig sadelmaker, men var spesialist på ball nr.5, som var konkurranseballen. Han var fast leverandør av baller til Raufoss Turn og Idrettsforening så lenge han levde. Fotballer i gamle dager var av noe tvilsom karakter. Kravene til ballen var imidlertid store på grunn av ofte bløte eller harde grusbaner. Ballene ble fort slitt, og ulik kvalitet på skinnen til ballen gjorde at den ikke lenger ville gå rett. Roseth avskaffet dette med sin strenge kontroll av skinnen han brukte på sine fotballer. Han gikk også over til en ny snøring slik at sømmen ikke syntes. Hva kostet en slik ball? Jo, 35 kroner. Det var det halve av en ukelønn for en mannlig arbeider ved RA, så kvalitet måtte det være!¹³⁴

4.4 Raufoss Arbeideridrettslag(R.A.I.L) stiftet 1.mai 1935

Arbeidernes Idrettsforbund ble dannet i Norge i 1924. Det var arbeiderbevegelsen svar på den borgerlige idretten, og en protest mot at både Landsforbundet og Fotballforbundet ikke slapp alle lag til under sine vinger. På Raufoss fikk man først et arbeideridrettslag i 1935, et år før tilnærmingen mellom Landsforbundet og Arbeidernes Idrettsforbund kom i Norge.

Styret i Raufoss turn og idrettsforening vedtok allerede i 1924 at de ikke skulle ha noen politisk agenda, på samme måte som at politiske organisasjoner, og politiske foredrag var

---

¹³² Brekke, Ivar. Udatert artikkel i Raufoss idrettslag klubbavis om utenlandske trenere.

¹³³ Solberg: udatert historisk artikkel om treneren Gibson antagelig vært i en Raufoss klubbavis.

¹³⁴ Solberg: udatert historisk artikkel om Hans Roseth antagelig gitt ut i en av Raufoss klubbaviser.

bannlyst på fabrikkens område. Idrettsforening hadde fungert utmerket fra 1918. Med bakgrunn i at 95 % av medlemmene var arbeidere, var det en samlet idrettsbevegelse på Raufoss som ikke så behov for to idrettslag. Fagbevegelsen var derimot uenige i at det ikke skulle lages et eget arbeideridrettslag på Raufoss, og etter et foredrag av Rolf Hofmo på Raufoss i 1932, fortsatte uenigheten.¹³⁵ Det var mange som mente at hele idrettsforeningen på Raufoss kunne blitt omdøpt til et arbeideridrettslag, men denne løsningen var ikke praktisk mulig. Et arbeideridrettslag ble derfor opprettet 1.mai 1935 med stort påtrykk og initiativ fra fagbevegelsen på Raufoss. Arbeideridrettslaget på Raufoss fikk en kort levetid. Samtalene om sammenslåing kan vi lese om i OA ved flere anledninger i løpet av 1939 og 40.

I sin korte levetid klarte Raufoss arbeideridrettslag å få egen bane på Kjempehaugen på Raufoss.¹³⁶ Banen ble finansiert med kommunale bidrag og lån der fagforbundet stilte som garantist. Det ble også finansiert gjennom gratisarbeid, og hvert medlem av fagforbundet ga en dagslønn til utvikling av grusbanen. Den 25. Juli 1937 ble banen åpnet. Den skulle være åpen til bruk for hele Raufossamfunnet. Lite tyder på at det var en konflikt mellom arbeideridretten og den ”borgerlige” idretten på Raufoss selv om arbeideridrettslaget var nektet å bruke Raufoss stadion.¹³⁷ Det var nemlig i realiteten ingen borgerlig idrett på Raufoss bare to ”arbeideridrettslag”. Raufoss turn og idrettsforening og Raufoss arbeideridrettslag ville allerede i 1939 slå sammen kreftene og danne Raufoss idrettslag. Skulle dette skje, måtte kommunen overta klubbens gjeld på stadion. Gjelda på stadion var på 23.500 kroner, en billig penge når en tenker på at idrettslag hadde nedlagt anslagsvis 95.000 dugnadstimer på anleggene. Ny gressbane ville også bli lagt inn i kravet til kommunen ved en eventuell overtakelse. Det var et spørsmål kommunene i nær fremtid måtte ta standpunkt til uansett. I OA 8.oktober 1940 blir det spurt om når kommunen skal se fotballen i rett lys. Kommunene oppfordres til å ta ansvar etter at stedets idrettsklubber har blitt enige om å samles i Raufoss idrettslag: ”Kommunens ledelse må forstå idrettens oppdragende arbeid og idrettsforeningen store arbeid for den nye slekt. Den bør fremhjelp idrettslivet på den måten som tjener idretten best”.¹³⁸

---

¹³⁵ Holmen 2005, 99.

¹³⁶ Kjempehaugen ligger der Statoil stasjonen på Raufoss ligger i dag.

¹³⁷ Holmen og Wang 2005, 98.

¹³⁸ Oppland Arbeiderblad 7.7, 12.10, 8.10 og 16.12 1940.

4.5 Sammenslåing, krig og avsettelse for RT & IF. 1940 – 1945

Da de to norske idrettsorganisasjonene AIF og Landsforbundet med Rolf Hofmo og Olav Helset i spissen 13. september 1940 dannet et interimsstyre for Norsk idrett og samlet idretts-Norge i en organisasjon, fikk det langtreckende konsekvenser for norsk idrett. Interimstyret bestemte med sitt første tiltak at ingen idrett i Norge skulle gjennomføres sammen med tyskerne under okkupasjonen.

På generalforsamlingen til R. T. I. F 14.12.40 ble det bestemt at på grunn av de ekstraordinære forhold for idretten under okkupasjon, ble det ikke valgt nytt styre.

I februar 1942 ble klubbens styre bedt om å møte på "Cafe Saga" av kretsens idrettsleder O. Aasmundrud. Han prøvde å overbevise dem om at okkupasjonsmaktens syn var det rette.

Foreningens Olav Næss og Ivar Brekke motsa nazistene. En lokal nazist uttalte: *"Detta nytter ikke likevel, je kjenner dessa kara je"*. Styret ble dermed avsatt, og nazistene overtok styringen. Næss kom visstnok med denne slengbemerkningen i det møtet ble hevet *"Ja, nå håper jeg at dere kaller laget Raufoss idrettslag, betaler all gjeld, og legger grassdekke på plassen"*.¹³⁹ Foreningen ble 25. februar 1942 bedt om å levere alle sine eiendeler til Seberg, som av den nazistiske idrettsfører Reichbord-Kjennerud var innsatt som formann i "Raufoss Idrettsforening".¹⁴⁰

Streiken som norsk idrett gjennomførte under krigen, blir ofte omtalt som den største idrettsprestasjon gjennom tidene. Raufossidretten gjennomførte også denne streiken.

De avsatte foreningslederne arrangerte imidlertid illegale idrettsarrangement. Det ble spilt flere illegale fotballkamper, mest på Raufoss og Vardal sine baner. I 1944 deltok alle kretsens beste lag på disse kampene, og tilskuertallet oversteg langt publikumstilslutningen fra før krigen. De nazistiske idrettslederne truet med å gripe inn, men heldigvis ble det med trusselen.¹⁴¹

5.0 Etterkrigstida, perioden 1945 - 1950 på Raufoss

5.1 Samfunnet og fabrikken på Raufoss i etterkrigstida

I 1946 året etter krigen ble det født 70.000 barn i Norge, en uslåelig rekord. Befolkningen var i vill begeistring over friheten. Parolen *"Sammen har vi vunnet krigen, nå skal vi vinne freden"* gjennomsyret samfunnet.¹⁴² I lokalavisen var temaene om fabrikkens fremtid, krigsoppgjøret, og bolig- og utstyrs-mangel som var opptok allmennheten.

---

¹³⁹ Ril 1948, 44.

¹⁴⁰ Olstad og Tønnesson 1996, 172.

¹⁴¹ Ril 1968, 26.

¹⁴² Furre 1991, 202.

Gjenreisinga av landet skapte behov for nye arbeidsplasser. Vi er inne i en periode med flytting fra bygdene, og tilstrømming til byer eller småsteder som Raufoss, som kunne tilby arbeidsplasser. Fra 1945 skjer det en uavbrutt vekst i sysselsetting i industrien fra år til år slik at antallet industrisysselesatte stiger fra 160 000 i 1945 til over 330 000 i 1956. Det året var nesten ti av hundre innbyggere sysselsatt i industrien.¹⁴³

Arbeiderpartiet og Gerhardsen kom til makta og satsa på at utvikling av industrien skulle være nøkkelen til utvikling av velstanden i det norske samfunnet, med sterk statlig styring. Denne styringen fant også sted i idretten der Rolf Hofmo styrte den politiske strategien og mente at idrettsplasser var en like stor folkerett som arbeid og hus. Statens idrettskontor, og Statens ungdoms- og idrettskontor ble dannet i henholdsvis 1946 og 1950. De skulle fordele statens penger til idretten, og ble spesielt viktig etter den vellykkede innføringen av tipping i 1948.¹⁴⁴ I løpet av perioden 1947-1952 ble 660 baner utbygd, ofte som sentralbaneanlegg som på Raufoss med friidrettsbane rundt fotballbanen. Det var begrensede midler fra staten, så i hovedsak var det idrettslag, kommune, og i enkelte tilfeller private velyndere som fabrikken på Raufoss som bidro.¹⁴⁵

Veksten i industrien skulle også komme Raufossamfunnet til gode. Okkupasjonen hadde også vært vanskelige tider for de ansatte. De måtte jo arbeide for å overleve, men produksjon av tysk ammunisjon gjorde at de følte seg klemte mellom barken og veden. Arbeiderne hadde gjennomført sitt arbeid, men innsatsen var ikke den største. Erik Langedal beskriver det slik: *”Det var en felles forståelse for å gjøre minst mulig på mest mulig tid. Det felles illegale arbeidet hadde skapt en fellesskapsfølelse som var meget spesiell, denne fellesskapsfølelsen skulle prege miljøet i etterkrigstida også”*.¹⁴⁶

Fabrikken og Raufossamfunnet gikk usikre tider i møte etter krigen. Arbeidstyrken som var på ca.1000 mann, ble redusert med flere hundre etter krigen, og fortsatt var det flere hundre i overtallighet. Det store spørsmålet på Raufoss var fabrikkens fremtid, en bedrift som sysselsatte godt over 50 % av befolkningen på Raufoss.

I april 1947 kom loven om at de statlige bedriftene skulle bli selvstendige statlige industriselskap, med både militær og sivil produksjon. Den militære produksjonen var avhengig av utenrikspolitiske spørsmål. I 1949 ble Norge medlem av Nato. Norge sluttet seg til Atlanterhavspakten det samme år. RA og stedet Raufoss ble vinneren. Raufoss utpekte seg

---

¹⁴³ http://www.ssb.no/vis/emner/historisk_statistikk/artikler/art-2000-12-06-01.html 14.2.09.

¹⁴⁴ Goksøy 1996, kap.1 og 2.

¹⁴⁵ Goksøy og Olstad 2002, 197-198.

¹⁴⁶ Langedal 2009, intervju.

som et naturlig valg som produksjonsbase i Nato. Stedet og fabrikken fikk en gylden sjanse til å vokse videre, og med dem også idretten.¹⁴⁷

Hvor viktig stedet var som samfunnsinstitusjon, forteller Roy Strandbakke oss:

*Hadde du ikke skole var fabrikken det selyfølgelige arbeidssted. Lokal ungdom ville også gjerne arbeide i fabrikken fordi det var gode betingelser sammenlignet med andre arbeidsplasser. Det var en sosial god arbeidsplass, og hadde du vokst opp på Raufoss og kjente alle, da var det ikke noe problem å få seg jobb der. De fleste av oss fotballspillere arbeidet på fabrikken. Det var ikke så mange andre arbeidsplasser på Raufoss.*¹⁴⁸

Når fabrikkens bekymringer var borte, var det også et problem med boliger. Det var nesten ikke bygget en bolig under de 5 krigsårene. Boligproblematikken var faktisk så vanskelig at i 1945 ble sportshytta på idrettsplassen bebodd av familien til Fru Hilsen. I skriv til Raufoss idrettslag blir det skrevet ”..slik boligsituasjonen er ser nemda ingen mulighet til å skaffe denne familien annen bolig. Fru Hilsen meddeler at taket er lekk slik at idrettslaget kan foreta reparasjon”. Sportshytta blir også senere frem til 1950 brukt som overnattingsplass i de periodene der idrettslaget selv ikke brukte klubbhuset.¹⁴⁹ Boligutbygging var samfunnssak nr.1 etter krigen, og statsminister Einar Gerhardsen uttaler at det er viktigere enn både skole og idrettsplasser i sin 1.mai tale 1947.¹⁵⁰ På Raufoss var det tradisjonelt staten og fabrikken som hadde hatt ansvaret for boliger. Noen skaffet egne hjem i mellomkrigstida, men alt i 1946 bestemte staten og fabrikken at nye boliger skulle settes opp med infrastruktur av statlige midler. Fabrikken stilte som garantist for lånene, og renten skulle ikke være høyere enn husbankens lån. Det sier mye om den statlige styringen av stedet når dette ble vedtatt uten at det var innhentet noen uttalelser fra kommunen.¹⁵¹ ”Alle trengte hverandre etter krigen. Få hadde biler og folk måtte samarbeide for å utrette noe. Husbanken forlangte også at skulle du bygge måtte du ha en ekstra leilighet, dette gjorde noe med felleskapsfølelsen i samfunnet”.¹⁵² sier Erik Langedal om samfunnsforholda etter krigen.

Krigsoppgjøret preget også etterkrigstiden, og alle som hadde bedrevet idrett i tyskernes regi, ble utelukket fra all idrett. Flere medlemmer ble også utestengt fra Raufoss idrettslag.

---

¹⁴⁷ Wang 1996, 157-165 og Gravdahl 2009, intervju.

¹⁴⁸ Strandbakke 2009, intervju.

¹⁴⁹ Brev 17.9 og 14.11.1945. Mellom husleienemda i Vestre Toten kommune og Ril.

¹⁵⁰ Oppland Arbeiderblad 2.5.1947. Referert fra Einar Gerhardsen 1. Mai tale til folket.

¹⁵¹ Wang 1996, 186.

¹⁵² Langedal 2009, intervju.

Finn Evang, som hadde levd og åndet for fotballen på Raufoss, ble også utestengt selv om han bedyret sin uskyld i brev form til Raufoss idrettslag. Vi kan vel i etterkant si at de som utestengte ham overdramatiserte litt når alt han hadde gjort, var å servere tyskere, og ha tyske informasjonsskilt på sin kafé.¹⁵³ Mange ble nok rettmessig utestengt, men når Evang ble utestengt, burde jo alle de ansatte i fabrikken også blitt utestengt. Vi kan vel si at mange ble rettmessig utestengt, men at flere også ble utestengt av merkelige grunner.

Utstyrs mangel kjennetegnet også samfunnet og idretten på Raufoss i etterkrigstida. Det var streng rasjonering, og man måtte søke om bevilgninger om alt fra bensin til sukker.

Idrettsutstyr var nesten ikke mulig å oppdrive. På Reinsvoll måtte de avlyse treninga fordi klubben ikke fikk tak i fotball: ”Støvler var det nesten helt umulig å få tak i, og i enkelte tilfeller så ille at det har hendt at spillerne må sparke med tøfler.”¹⁵⁴ Dette medførte også problemer for Raufoss idrettslag. Biler var nesten umulig å få tillatelse til å kjøpe, og man måtte søke for å få bensin til maskinelt utstyr på idrettsplassen. Det var nok en gang fabrikken som måtte bli den ”reddende engel” med lån av bil og bensin til drift av maskinelt utstyr på idrettsplassen.¹⁵⁵

I perioden 1945-1950 steg antall ansatte på RA fra 990 til 1255, og det bodde omtrent 2500 personer på Raufoss. Det lå til rette for at idretten kunne fortsette sin fine utvikling.¹⁵⁶

5.2 Samling og oppbygning: Raufoss Idrettslag blir en realitet!

”Den største idrettsprestasjonen i norsk historie” var begrepet som Rolf Hofmo brukte om idrettstreiken under krigen. Hele idrettsbevegelsen i Norge hadde stått sammen mot okkupasjonen til nazistene. Dette hadde skapt en samfunnsmessig sterk posisjon for idretten i Norge. I forkant av krigen hadde idrettsbevegelsen klart å forene krefter og var på vei til å danne Norges Idrettsforbund der all idrett skulle samles under en paraply.

Idretten hadde samlet seg i en felles kamp mot tyskerne, og i tillegg hadde den felles motstandskampen medført at den gamle kløften mellom arbeideridretten og den ”borgerlige” idretten forsvant. Dette gjorde det enklere å samle idretts-Norge etter krigen, og Norges Idrettsforbund ble offisielt stiftet 12.februar 1946.¹⁵⁷

På Raufoss hadde også samlingstankene vært tatt opp før krigen, men hadde blitt avbrutt av tyskernes invasjon av Norge. I mai 1945 kan vi lese i avisene at alle lag og kretser blir bedt

---

¹⁵³ Brev 31.5, 26.6 og 12.8.1945. Korrespondanse mellom Evang, NIF og Raufoss idrettslag.

¹⁵⁴ Oppland Arbeiderblad 23.7 og 27.7.1945.

¹⁵⁵ Gult og Svart 1993nr.1, 20 og Brev til Ra om forespørsel lån av bil fra Ril, udatert.

¹⁵⁶ Notat: Raufoss historiske arkiv, oversikt ansatte fra 1918-1980.

¹⁵⁷ Goksøyr 2008, 115.

om å ta opp igjen sin idrettsvirksomhet. Offisielle arrangementer skulle allikevel ikke gjennomføres før klubbene fikk beskjed av arbeidsutvalget i idrettsforbundet.¹⁵⁸

De første idrettsfolkene dukket opp igjen på Raufoss alt den 9. mai. Da hjemmefrontsoldatene marsjerte inn i Raufoss, oppdaget folk gutter som man hadde sett på idrettsstevner før krigen, og i den illegale idretten under krigen. På Raufoss og ellers i landet hadde idretten vært brukt som et samlingspunkt for å holde ungdommen borte fra tyskerne, samt en rekrutteringsarena for ”Gutta på skauen”. Det at medlemmer av både R. A. I. L og R.T.I.F. gikk side om side, var en ting som gledet alle de som før krigen hadde sett fram til en samling av idretten på Raufoss. ”*En følte det som en markering på at nå var det enighet*” står det skrevet i 30-årsberetningen.¹⁵⁹ Det gikk ikke lang tid før idretten på Raufoss ble samlet. I starten av juni kan vi lese i OA at det er berammet felles generalforsamling for de to idrettsforeningene på Raufoss. De representerte med smått og stort ca.150 medlemmer i hvert lag.¹⁶⁰ Det var ikke behov for mange møtene før idretts sammenslutningen på Raufoss var et faktum. Den 27. juni ble Raufoss idrettslag stiftet.¹⁶¹

På den ekstraordinære generalforsamlingen på Folkets hus var det godt oppmøte, noe som tegnet bra for fremtiden. Ordstyrer var Sigurd Østlien som senere skulle være sentral i idrettslaget og bli ordfører i Vestre Toten kommune. Han var også faren til landslagsspiller Svein Bredo Østlien som hadde sin storhetstid i Raufossfotballen på 60-tallet.

Harry Storskogen og Ivar Brekke var til stede, og de skulle senere bli sentrale personer for fotballen på Raufoss både som spillere og ledere. Skolebestyrer E. Opjordsmoen var der. Han var faren til Bård og Karl som var sentrale spiller på laget på 50-tallet, og bestefar til Dag som senere har hatt en sentral plass både som spiller og trener i klubben fra 70-tallet og utover. Dette er et bevis på at tradisjon og kontinuitet har vært en styrke for utviklingen av et godt idretts- og fotballmiljø på Raufoss. Tradisjonene er båret fra generasjon til generasjon, og har skapt en kultur som Halfdan Hegtun og mange andre mener er avgjørende for klubbens gode idrettsprestasjoner.¹⁶² Formann for idrettslaget ble Ivar Brekke, og fotballgruppas første formann etter krigen ble den tidligere toppscoreren fra 20-tallet ”Billie” Hamar. Styret startet umiddelbart opp med sine oppgaver. Spørsmålet om en kvinnegruppe ble tatt opp. Fotballen og idretten måtte startes igjen, og det ble nedsatt en gressbanekomité slik at klubben kunne få en ny gressbane. Hele 12.000 kroner ble satt av til arbeid med gressbane, og 2000 avsatt til

---

¹⁵⁸ Oppland Arbeiderblad 15.5.1945.

¹⁵⁹ Ril 1948, 57.

¹⁶⁰ Oppland Arbeiderblad 26 og 29.6.1945.

¹⁶¹ Brev 10.08.1945 Bekreftelse på dannelsen av Raufoss idrettslag fra NFF.

¹⁶² Hegtun 2009, intervju.

fotballtrener. Den fremtidige kaptein på fotballaget, Harry Storskogen, overbrakte 1400 kroner fra den illegale fotballen.¹⁶³

5.3 Fotballen på Raufoss ruller igjen

Fotballen på Raufoss kom i gang igjen allerede i 1944. Da var gutter fra både arbeideridretten og turnforeninga i gang med å spille illegale kamper med masse publikum. En fantastisk interesse og glede over friheten var synlig på alle arrangement etter krigen. Folk møtte opp og viste sin begeistring over at krigen var over. På alle offentlige arrangement strømmet folk til. 17. mai ble selvsagt en merkedag, men ellers var det på idrettsbanen man så folks enorme interesse. Det skal legges til at det var en periode uten tv og med lite annen underholdning. På Raufoss møtte nesten hele befolkningen på ”Idrettens dag”, og nesten 800 stykker gjennomførte marsjen som var et nasjonalt arrangement av idrettsforbundet for å feire friheten.¹⁶⁴

Folk gledet seg til at fotballen skulle komme i gang igjen. Prøveforslaget til serieordning fra 1936 skulle innføres, og det gamle seriesystemet med kretsmester skulle utvikles til et landsomfattende seriesystem. Det skulle først være opprykk til landsdelsserien fra kretsserien, og deretter opprykk til Hovedserien. Hovedserien besto av to avdelinger hvor vinnerne møttes til finalespill. Norgesmesterskapet ble spilt som tidligere.

I 1945 ble ingen serie gjennomført, kun et improvisert NM. I sesongen 1946/47 spilte man en kvalifisering slik at arbeideridrettslagene kom inn i seriesystemet. Sesongen 1947/48 ble gjennomført etter gammel modell. Fotballsesongen ble gjennomført høst/vår, og den nye Hovedserien var i gang fra 1948/49-sesongen. Den varte til 1963, da den såkalte 10-klubbsserien ble innført med kun en avdeling uten noen form for finalespill.

En stadig spissing med færre lag i toppen fant sted i utviklingen av seriesystemet i norsk fotball. Først på 70-tallet var fotball-Norge samlet med Vestlandet og Nord-Norge som en del av den landsdekkende serien.¹⁶⁵

På Raufoss var det kun en ting som hadde felles interesse for folk i alle aldre, og det var fotballen. Fotballen ble spilt overalt hvor det var mulig å spille. På de mange løkkene som fantes, yret det av unge fotballspillere. Løkkene bar navnene som Stueløkka, Bjønnelykka og Brovoldlykka. Fotballen var også det store samtaleemnet som gikk igjen i fabrikken. Alle kjente hverandre på Raufoss, og nesten alle jobbet innenfor porten på fabrikken. Dette skapte

---

¹⁶³ Ril 1948, 59.

¹⁶⁴ Brev 3.6.1945. Oversikt over antall innbyggere på Raufoss som deltok på Idrettens dag.

¹⁶⁵ Goksøyr og Olstad 2002, 170.

en enhetsfølelse rundt stedet, fotballen og fabrikken i etterkrigstida. Alle forstod at skulle det være godt å bo på Raufoss, måtte alle bære lik drakt, og spille på samme laget.¹⁶⁶

I en avisartikkel i OA i 1945 kan vi lese: ”*Idretten har en egen evne til å lage bøljer... en fotballkamp på Raufoss setter sinnene hos den alminnelige Gjøvik-borger langt mer i kok enn den første atombomben som falt ned i Japan*”.¹⁶⁷ Fotball var engasjerende like etter krigen! Fotballprestasjonene på Raufoss i 1945 begynte fantastisk, og det bredte seg en optimistisk tiltro til laget. Det var stammen med gode juniorspillere fra 1939 som hadde overtatt, ispedd en del eldre spillere. Raufoss startet med å vinne Skreias jubileumsturnering. I privatkamp mot Fremad, Lillehammer, kunne vi etter 5-1 seier lese: ”*Noe kamp ble det i realiteten ikke. Det ble en ren oppvisning. Raufoss spiller en nydelig fotball*”. Hele 4000 personer var på Raufoss for å se den første kampen mellom Raufoss og Gjøvik/Lyn etter krigen. Kampen endte 1-1.¹⁶⁸

5.3.1 Cupsensasjon og nasjonal oppmerksomhet

Dette var bare starten på fotballfeberen på Raufoss. I andre runde i det improviserte NM ble det en sensasjonell seier med hele 8-0 mot Spartacus. Raufoss spilte en strålende fotball.

Knut Dahlen, som scoret 6 mål, ble lansert som landslagskandidat. Oslo pressen var over seg i

Landslaget som slo Sverige 2 - 1
Bak f. v: Reidar Kvammen, Harry Boye Karlsen, Gunnar Thoresen, Knut Osnes, Hjalmar andersen, Knut Dahlen, Kristian Henriksen.
Foran f. v: Bjørn Spydevold, Finn Moen, Tom Blohm, og Gustav Behn

begeistring. I ”Sportsmanden” kunne vi lese:

Forrige søndag natt hadde vi en opprømt Raufossmann på telefonen. Han kom direkte fra Raufoss seier over Jevnaker og hadde en trumf i bakhånd – centerløper Knut Dahlen. Det er alltid rart med patrioter i sånne øyeblikk, og vi bestemte oss for å vente og se. I går så vi den 22-

årige Dahlen lede angrepskjeden på Dæhlengen og kan bare bekrefte. Han er et funn. Hans ferdigheter spenner over hele registret, overblikk, plassering, hodespill, farten og - skuddene. 6 av dem gikk i mål på søndag.

Slik var beskrivelsen i både Aftenposten og Friheten. Raufoss hadde for første gang i historien vakt nasjonal oppmerksomhet. Optimismen var stor på Raufoss da Gjøa fra Oslo ble

¹⁶⁶ Halvorsrud og Gravdahl 2009, intervju.

¹⁶⁷ Oppland Arbeiderblad 10.11.1945.

¹⁶⁸ Oppland Arbeiderblad (Udaterte utklipp mai/juni 1945).

neste motstander. Hele 6000 fotballtilskuere hadde samlet seg på Raufoss til fotballfest. Kampen ble en spillmessig nedtur. Raufoss klarte på ingen måte å leve opp til spillet fra Spartacus kampen. Dahlen var redusert på grunn av skader, og en tidlig springskalle plaget kaptein Storskogen. Dette medførte at kampen endte uavgjort. Omkampen på Bislett i Oslo ble en god fotballkamp, og de 8000 tilskuerne fikk god underholdning med hele 9 mål. Dessverre for Raufoss var 6 av dem for Gjøa, og kun 3 til Raufoss. Kampen gikk uten en skadet Dahlen, og ble spilt på gress som var uvant for Raufossgutta. Prestasjon ble allikevel det første eventyret med nasjonal oppmerksomhet for laget fra Raufoss. Klubben skulle få mer nasjonal oppmerksomhet i kraft av at Dahlen ble landslagsspiller.¹⁶⁹

Fritz Amundsen var antagelig trener under 45-sesongen. Den tidligere spilleren var en aktiv mann. Dommer på høyt nivå, formann i "Oplandenes fotballkrets", en lokal versjon av fotballens mest kjente "altmuligman" Peder Chr. Andersen.

Sesongen 45/46 avsluttet laget på 4. plass av 12 lag og beholdt plassen i A-serien.

Wilhelm Petterson ble trener i vintersesongen 45/46, samtidig med at skolestyret prøvde å ansette ham som gymnastikklærer. Vi kan jo spørre oss om vi allerede her så et samarbeidsprosjekt med kommunen for å få på plass en trener som hadde sitt virke både i fotballklubben og i kommunen. Petterson var i utgangspunktet en utdannet trener med aktiv karriere fra turn, og var nok en midlertidig løsning for vintersesongen.¹⁷⁰ I cupen i 2.runde 1946 røk Raufoss ut mot Lyn Oslo med 0-3 etter rimelig god innsats.

Høsten 1946 arbeidet klubben med å få ansatt en ny trener til vårsesongen 47, og i løpet av vinteren lyktes det å få tak i den tsjekkiske treneren Louis Mourek. En tradisjon med utenlandske trenere var i ferd med å sette seg, og flere skulle komme utover på 50-, 60- og 70-tallet. Resultatene med den nye trener kom umiddelbart, og etter at Gjøvik/Lyn ledet tabellen klart etter høstsesongen, var Raufoss klart best på våren 47. Den siste kampen ble derimot en nedtur med tap 4-0 mot Hamar. Gjøvik/Lyn snek seg dermed forbi og tok kretsmesterskapet. Cupen ble heller ikke noen stor opptur, da Skreia vant en tøff og tett kamp 3-2.

1947/48 sesongen ble gjennomført med rimelig gode resultater. Klubben endte på en andre plass i kretsserien med Kapp som seierherre. Den siste kampen gikk mot seriemesterne Kapp, og Raufoss var tente på å vise at de burde ha tatt kretsmesterskapet. Kapp ble feid av banen med hele 7-1 foran 2500 tilskuere på Raufoss.¹⁷¹

---

¹⁶⁹ Oppland Arbeiderblad 26.6, 2.7, 9.8, 20.8, 22.8, 3.9, 10.9.1945.

¹⁷⁰ Brev 30.10.46 fra Raufoss Idrettslag Vestre Toten kommune knyttet treneransettelse.

¹⁷¹ Oppland Arbeiderblad 1.6.1948.

Vintertreningen 1947/48 foregikk innendørs med Egil O. Aas som instruktør. Hovedhensikten var å øke kondisjonen, og gjennom gymnastikk forebygge skader. Ungdommen blir oppfordret til å møte på trening. ”Den yngre garde er også representert, men altfor dårlig etter vår mening” blir det skrevet i klubbavisen Raufossingen i 1947. Klubben har to treninger i uken med påfølgende teoriøkt. Der blir boken til den danske fotballprofessoren Knud Lundberg gjennomgått, i tillegg til fremvisning av flere instruksjonsfilmer.¹⁷²

I sesongen 1948/49 hadde klubben store forhåpninger etter den gode avslutningen på forrige sesong. Klubben hadde 30-årsjubileum, og skulle åpne ny gressbane, og nyopprustet grusbane. Sportslig endte sesongen med en stor nedtur, og skal vi si det på fotballspråket, ble fasiten Breiskallen som motstander neste år etter at klubben rykket ned i B-klassen.

Det eneste lyspunktet det året i tillegg til ny gressbane var at en ny storhet i Raufossfotballen debuterte, nemlig Roy Strandbakke.

”Balkongen” er et begrep i dagens Raufoss. Det er ”Vip-tribunen” der alle tidligere ”gode fotballspillere, trenere og publikummere” får sagt sin mening om det som foregår på banen. Selvsagt med mer kunnskap enn spillerne på banen, og lederne på benken! Det er ikke fritt for at det fantes en del av dem på Raufoss i 48/49, også. I ”Gult og svart”, klubbavisen, leser vi dette etter nedrykksesongen:

Vi er i besittelse av en fast gjeng ved hytta som etter min mening er profeter når det gjelder spillere og fotball. De kunne godt dempe sine uttalelser enkelte ganger. Det virker tross alt på spillerne... at det har vært meget bedre med fotballen her på stedet før, det får være en annen sak, selv om undertegnede ikke er helt overbevist.¹⁷³

Publikummerne og ”forståsegpåerne” skulle bli tause i 1949/50 sesongen. Raufoss gikk igjennom serien i B-klassen uten tap. På høstsesongen hadde Raufoss 10 av 10 mulige seire, og en målforskjell på 42-5. Siste vår kamp endte med 5-2 seier over Hamar, og opprykk kunne feires. I tillegg til Dahlen og Strandbakke var Odd Rønning en spiller som utmerket seg for Raufoss. Vi får ta med historien om kampen mot Breiskallen denne sesongen. Raufoss vant 5-1 med ny publikumsrekord på Breiskallen, 1000 stykker. Keeper til Breiskallen spilte godt, men slo helt umotivert ned Dahlen, og gjorde mulighetene enda mindre for Breiskallen.¹⁷⁴ Opprykket var et varsku om hva som skulle komme, Raufoss var på gang!

---

¹⁷² Raufossingen 1947, 2-6.

¹⁷³ Gult og Svart 1950, 10.

¹⁷⁴ Oppland Arbeiderblad 6.8, 18.10.1949 og 9.6.1950.

5.3.2 Knut Dahlen – Raufoss første Internasjonale spiller

Figur 11. Knut Dahlen.

Knut Dahlen var Raufoss første landslagsspiller. Hovedvekten av landslagsspillerne kom fra fotballfylkene Oslo, Vestfold og Østfold, slik som før krigen. Det var derimot innslag av flere ”utkantspillere” etter krigen enn før krigen.

Det var cupinnsatsen i 1945 som ble nøkkelen, og som åpnet øynene på Oslofolket. Han fikk sin debut mot Luxemburg i 1946, og var regionens første landslagsspiller siden Gjøvik/Lyns Fritjof Skonnord i

1908. Dahlen scoret i 3-2 tapet mot Luxemburg. I avisene var kritikken rimelig bra. VG skrev: ”Knut Dahlen fikk ingen dårlig debut. Han hørte avgjort til lagets mest positive spillere og blir nok satt opp neste gang. Sportsmanden skriver: ”Knut var løpperakkens nest beste spiller. Jeg tror landslaget kan få goder av Raufossgutten”.¹⁷⁵

Knut sin innsats medførte 5 A- kamper og 3 B-kamper med flagget på brystet fra 1946 til 53.¹⁷⁶ Når han senere fikk spørsmål om hva han husket best, svarer Knut slik: ”Tja, jeg tror faktisk tiden foran radioen og dagsnytt er det jeg husker best fra min tid på banen. Det å få sitt navn opplest på de tider, var litt av en ære”.¹⁷⁷ Et annet av hans landslagsminner er fra turen til Island med landslaget i 1947. Knut fikk med seg medspiller og Raufosskaptein Harry Storskogen. Vatnajøkel, Sufjell og aftensol i Reykjavik var imponerende for guttene fra Toten. Landskampen mot Island endte 5-2 etter en meget god omgang. Den andre kampen mot de islandske mesterne Fram endte med storseier 5-1. Knut uttalte etter denne kampen:

Det hyggelige med denne kampen var at både Harry og jeg spilte. Harry trakk opp et angrep på høyre side, og hans perfekte pasning dempet jeg med høyre fot og så sa det pang med venstre. Et innøvd trekk fra Raufoss, jeg scoret for øvrig et mål til.

Det var en historisk tur, for det var først gang det norske landslaget besøkte Island. Landslagsjefens siste ord var ”Nå får du trene, Knut, selv om Raufoss er slått ut av cupen” Vi kan også lese at en engelsk proffspeider fikk både navnet og adressen til Knut etter oppholdet på Island.¹⁷⁸ Spillerjakt eller fising av spillere var ikke uvanlig blant klubbene i Osloområdet før og etter krigen blir det skrevet i Norges Fotballforbund sin jubileumsbok i 2002, men når en spiller fra Raufoss ble kontaktet, var det ikke en daglig hendelse.¹⁷⁹

¹⁷⁵ Oppland Arbeiderblad 30.7.1946.

¹⁷⁶ <http://www.n3sport.no/histstat.asp?WCI=wiPerson&PersonId=299334> 05.05.09.

¹⁷⁷ Gult og svart 1979 nr.1, 9.

¹⁷⁸ Gult og Svart 1997 nr.2, 20-21. Innlegg skrevet av Knut Dalen og Harry Storskogen.

I Knut Dahlen sin utklippsbok finner vi dette brevet. En kar fra Hamar vil etter å ha sett Knut i landslagsdrakta prøve å lokke ham til Hamar med fristende arbeid i en av byens bedrifter.¹⁸⁰ De har alltid vært litt frampå på andre sida av Mjøsa, men 1946 var tidlig for å hente en spiller på vestsida av Mjøsa. Erik Langedal og Roy Strandbakke fikk også tilbud om å spille for andre klubber på 50-tallet.

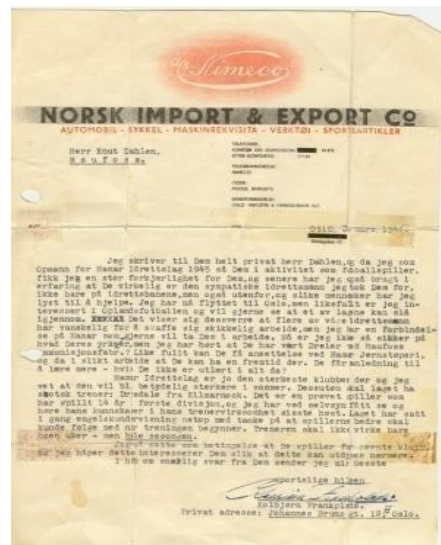
Det å skifte klubb ble betraktet som forræderi helt frem til 70- og 80-tallet i fotball-Norge. Det å forlate sin egen klubb, var på nivå med å være landssviker i manges øyne.

De eneste aksepterte grunnene måtte var familien, eller at det ikke var mulig å få seg jobb på hjemmeplassen. Knut, Roy og Erik Langedal var sentrale spillere og alle eksempler på at de ville spille der de vokste opp.¹⁸¹

Historien om hvordan Knut fikk seg jobb, er også historien til mange av Raufoss-spillerne fra 40-tallet og fremover. Den sier litt om hvor viktig fabrikken på Raufoss var for utviklingen av en fotballklubb. Ingen trengte å flytte ut. Dersom du var vokst opp på Raufoss, fikk du garantert arbeid, spesielt så lenge det var utvidelser og gode tider med vekst i fabrikken:

Da Knut var 15-16 år lurte faren på hva han skulle gjøre resten av livet. Knut visste ikke, men tenkte at han skulle spørre om arbeid i fabrikken. Han ble da sendt fra faren til en nabo som hadde personalansvar på fabrikken. Knut ringte forsiktig på, og naboen spurte hva han ville. Knut spurte forsiktig om det var mulig å få arbeid på fabrikken. Naboen svarte, du får ta deg en tur over helga så får vi se hva vi finner. Dermed var Knut ansatt, og en yrkeskarriere i fabrikken var sikret.¹⁸²

Den mest sentrale rollen hadde han allikevel som spiller i Raufoss med over 400 kamper. Han var trener både i 1. og 2. divisjon for Raufoss, og trente både og gutte- og juniorlag på Raufoss. Han var oppmann i flere sesonger, og sist men ikke minst formann og stifter av Raufoss junioravdeling i 1969/70, som han ledet i 8 år.

Figur 12. Jobbtilbud til Knut Dahlen i 1946.

¹⁷⁹ Goksøyr og Olstad 2002, 298-299.

¹⁸⁰ Brev 8.3.1946, m/tilbud om jobb til Knut Dahlen.

¹⁸¹ Langedal og Strandbakke 2009, intervju.

¹⁸² Rolf Gjersem 2009, intervju.

Kona Karen var en fast støttespiller slik at Knut kunne ofre seg for Raufossfotballen. Han fikk Vestre Toten kommunes kulturpris i 1979, og fortsatte sitt arbeid for Raufoss frem til han ble ”borte” for Raufossfotballen i 1999. Det er verdt å merke seg at Knut Dalen i denne perioden skrev ned statistikk for alle Raufosskamper i perioden 1946-1999, en omfattende ”klubbibibel” med andre ord. Han var også i flere perioder aktiv som instruktør i fotballkretsen.¹⁸³

Når tidligere medspillere beskriver Knut, blir han bare kalt for ”kunstneren”. Hans ferdigheter med ball var legendariske. Om du var på tur til skolen, eller på kaffe besøk hos Knut, lekte han alltid med tennisballen sin. Hans fantastiske skudd var trent inn ved å skyte på åpningen

Figur 13. Knut Dahlen i ferd med å drible to motspillere.

av kaninburet i hagen. Der stod han og prikket inn

tennisballen. Han kunne ha vært en enda mer sentral spiller om ikke krigen hadde ødelagt 5 år av hans karriere.

Han fikk med sine ballkunster og sitt kjente navn mye skader. De lokale dommerne var ikke alltid like glad i hans overlegne stil. Det var faktisk så ”gærnt” at klubben prøvde å få utenbys

dommere for at Knut ikke skulle bli så mye sparket ned under de lokale kampene.¹⁸⁴

5.4 Anlegg, drift og økonomi 1945 – 1950

5.4.1 Sentralbane, dugnadsånd og 30-årsjubileum

I arbeidet med å få ny sentralidrettsplass med gressbane på Raufoss hadde idrettslagene på Raufoss samarbeidet for å få kommunen på banen før krigen. De hadde tilbudt kommunen å kjøpe eiendommen for en billig penge om de bygde ny gressbane, men planene ble ikke realisert. Det er verdt å merke seg at under krigen vil fabrikkens tyske ledelse gjerne kjøpe idrettsplassen. Bedriftsidrett var et av fabrikkens mål, og i og med at idrettsplassens grunn var eid av fabrikkens, og idrettsplassen delvis opparbeidet med fabrikkens assistanse, ville tyskerne for nevnte sum av 11300,89 kroner kjøpe idrettsplassen.¹⁸⁵

Fabrikkens hadde i perioden før krigen som statsbedrift gått inn med midler til anlegg med grunnlag i at flere av stortingets vedtak som handlet om aktivitet for de ansatte på statseide bedrifter. I perioden etter krigen får de ansatte representanter i fabrikkens styre, og bedriftsidrettens behov for anlegg gjør at fabrikkens er villig overfor idrettslaget. Når 95 % av idrettslagets medlemmer arbeider i fabrikkens, blir dette en god grunn for å hjelpe

¹⁸³ Gult og Svart 1979, 20-2. Portrett knyttet til utgivelsen av kulturpris for Vestre Toten kommune.

¹⁸⁴ Langedal og Strandbakke 2009, intervju.

¹⁸⁵ Gult og Svart 1991 nr. 3, 45. m/oversikt over R.T.I.F. den 29. desember 43 signert direktør Seeberg.

idrettslaget i anleggsutbyggingen, mener idrettslaget i et av sine skriv til fabrikkens med spørsmål om midler til bygging av ny gressbane.¹⁸⁶

Idretten på Raufoss sto styrket etter sammenslåingen. Kommunen hadde mange viktige anlegg som måtte prioriteres etter krigen, men var innstilt på å hjelpe idrettslaget med å bygge et sentralbaneanlegg med gressbane. Gressbanen skulle legges der idrettsplassen hadde blitt lagt i 1922, og R. A. I. L sin bane skulle bli rustet opp til treningsbane etter tyskernes skade på banen. Det var også forslag om å legge gress på Persveløkka (Øvre), og beholde grus på idrettsplassen.¹⁸⁷ Klubben hadde forholdsvis god råd etter krigen, og det ble det avsatt 12.000 til videre arbeid med gressbanesaken. En gressbanekomiteé med Barkost, Andreassen, Næss og Jacobsen ble nedsatt. Barkost, som hadde vært sentral i baneutbyggingen i 1922 og 33, måtte trekke seg av familiære årsaker.¹⁸⁸

10. september 1946 ble det største anleggsprosjektprosjektet i klubbens historie påbegynt. Det første steget var å få ordnet grusbanen. Den 25.juli 1947 ble banen åpnet med en oppvisningskamp mot det tsjekkiske laget Viktoria Pilsen. Kampen endte med tap 8-3. Hele anlegget med begge banene ble budsjettert til 80.000, men endte på 128.000. Det ble også anlagt friidrettsbane som fordyret anlegget. 2000 kbm masse måtte flyttes til en pris av 25.000. Matjord og gjødsel ble kjøpt for 25.000, vanningsanlegg og gjerde kostet 8.000, og 2000 ble brukt til utbedring av sportshytta. ”Her var utført en bragd, anlegget er ett av landets beste”, uttalte Fangli fra Norges Idrettsforbund. Kostnadene ble delt mellom kommunen og idrettslaget. Grusbanen skulle være idrettslagets eiendom, mens idrettsplassen skulle disponeres av et plasstyre på 6 medlemmer. Styret bestod av 3 stykker fra kommunen og 3 fra idrettslaget.¹⁸⁹

Det begynte å bli bra med gressbaner i kretsen. Kapp og Gjøvik hadde akkurat fått sine anlegg, og med Raufoss på plass var det etablert 3 gressbaner etter krigen.

Frode Fretland skriver i sin artikkel ”*Fotballkamp paa Grus og Græss i Kristiania*” at tidlig på 1900-tallet mente man at utviklingen av gressbaner i Norge var viktig for landslaget sin mulighet til å hevde seg internasjonalt.¹⁹⁰ Det skulle bli spennende å se om gressbanene skulle få noen betydning for kvaliteten på fotballen i Vest Oppland.

---

¹⁸⁶ Brev 10.10. 1946 til fabrikkens av fra gressbanekomiteen.

¹⁸⁷ Idrettsplassen m/sportshytte anlagt 1922, Kjempehaugen RAIL bane, 37- 45 kalt Raufoss stadion.(Statoil i dag).

¹⁸⁸ Ril 1948, 59.

¹⁸⁹ Gult og Svart 1960 nr.1, 3. Artikkel Olav Næss formann i banekomiteen v/utbyggingen i 1948.

¹⁹⁰ Fretland 2007, 43-57. Artikkel i Idrettshistorisk Årbog 2007.

5.4.2 Gressbane og sentralstadion åpnes på Raufoss i 1948

Figur 14. Gressbaneåpning på Raufoss 1948.

Åpningen av banen fant sted i august 1948. Det var nydelig vær, 4000 mennesker, og fest på Raufoss. Det ble holdt taler av ordfører Sunde, Næss i gressbanekomiteen, og Storskogen som Raufoss spillerne sin representant.

Det var korpsmusikk og gratulasjoner, nettbball og håndball, og selvsagt fotballkamp.¹⁹¹ Raufoss møtte tradisjon tro Sandaker, det samme laget som de møtte ved åpningen av idrettsplassen i 1922. Sandaker vant begge kampene med 4-3 i 1922 og 2-1 i 1948.¹⁹² En annen artig vinkling er at både etter ny bane i 1922 og 1948 gjorde fotballaget en begredelig sesong. Lagets dårligste i 1922, og nedrykk i 1948. Anlegget var også en storslagen gave til idrettslaget som hadde 30-årsjubileum i 1948. Gressbanen er siden blitt brukt som hovedbane på Raufoss helt til 2008.

Økonomisk var utbyggingen et tungt løft for idrettslaget. Kommunen betalte halvparten av utbyggingen, men det stod igjen 50-60.000 som skulle betales av idrettslaget. Den største bidragsyteren var nok befolkningens dugnadsinnsats. Vi kan lese om fra 50-60, og opp i 100 personer som var samlet på idrettsplassen om kveldene. Kronetrekken som ble utført ved RA, ga 13.000 kroner i uttelling. Flaske- og papirinnsamling ble gjennomført. Restaurantgruppa, drevet av kvinnene i Raufoss idrettslag kom med årlige bidrag til klubben. I 1948 bidro de med 3600 kroner. Dameforeningen "Grei" hadde fra dannelsen frem til 1956 skaffet klubben rundt 100.000, og var klubbens økonomiske ryggrad. Klubbens innsats hadde faktisk vært så formidabel at de kun stod igjen med et lån på 12.000 kroner etter at anlegget stod klart.¹⁹³

Det ble Raufoss idrettslag som tok over driftsansvaret for idrettsplassen på Raufoss. En av forutsetningene var at dansetilstelningene forsvant. Grunnen var nokså enkel. En arbeiderpartistyrte kommune mente enstemmig at idrett ikke hørte sammen med alkohol og dans, det var ikke en idrettsplass verdig. Alle klubber i distriktet ble med 17 mot 3 stemmer i kommunestyret oppfordret til å kutte dansetilstelninger. Det var da Olav Næss som representerte Raufoss idrettslag svarte tørt: *"Jeg kunne være tilbøyelig til å foreslå at det bevilges 10.000 til idrettslaget mot at det ikke arrangeres dans. Jeg tror ikke idrettsforeningene er interessert i dans... økonomien tvinger dem"*.¹⁹⁴

¹⁹¹ Nettbball et spill som minner om dagens volleyball, egen gruppa i Ril etter krigen.

¹⁹² Oppland Arbeiderblad 21.8, 31.8-48 og Ril 1968, 32-33.

¹⁹³ Ril 1968, 31-33, Opjordsmoen utklippbok artikkel fra 1954 om "Grei" damegruppa i Raufoss.

¹⁹⁴ Oppland Arbeiderblad 30.3.1948. Referat kommunestyrmøte om drift av Raufoss stadion.

Idrettslaget søkte også fabrikken om støtte på 10.000 kroner til gressbanen. Søknaden ble avslått, men fabrikken etterga et lån som idrettslaget hadde i fabrikken på 3.269 kroner.

Vi finner det dokumentert at fabrikken lånte bort biler i perioden, bensin skulle selvsagt fylles opp igjen. Sanitetsmateriell fra fabrikken ble brukt i idrettslaget regi. Alt materiale som det var behov for i idrettslaget, ble produsert i fabrikken. Det var nok mange medlemmer i idrettslaget som hadde et bein i begge leire, og prisene for materiell var nok meget gunstig, om de ble betalt i det hele tatt.¹⁹⁵

Idrettslaget søker også i 1949 om å få fabrikkens overskudd på posten sosiale og kulturelle formål med bakgrunn i at idrettslaget består av 95 % av fabrikkens ansatte, og deres familie. Det blir fra fabrikken spurt om å leie idrettsplassen for treningsaktivitet til bedriftsidretten, en faktor som skal få betydning for fabrikkens bidrag til anleggsutbygging for idretten på 60- og 70-tallet.¹⁹⁶

I brev til fabrikken med oversikt over idrettslagets økonomi i 1950 er det klart beskrevet at det er fotballgruppas publikumsinntekter som har båret idrettslaget. Det var også en heftig debatt og forslag om at gruppene skulle operere selvstendig etter trykk fra fotballgruppa. Forslaget ble nedstemt og kom først opp igjen i 1963.¹⁹⁷ Raufoss trakk i 1948/49 18.192 tilskuere på sine kamper selv om det ble nedrykk, et solid publikumstall som genererte gode inntekter til klubbkassa.¹⁹⁸

5.4.3 Nye drakter – Raufoss i gult og svart

Begrepet gult og svart er ofte blitt knyttet til fabrikken og ammunisjonsproduksjon. De gule og svarte draktene som har gjort Raufoss kjent i etterkrigstida, ble nok mer tilfeldig valgt. Under krigen, og i etterkrigstida var det mangel på utstyr og spesielt drakter både på Raufoss og i landet forøvrig. Oscar Sivesind fikk med seg et sett gule og svarte drakter fra Sverige under krigen. Disse ble brukt i mangel av de lilla som var klubbens farger før krigen. Draktene ble først brukt under illegale kamper, og i et medlemsmøte på Folket hus i april 1947 ble to spillere kledd som modeller med hver sin drakttype. Medlemmene stemte over hvilken drakt som skulle brukes. De gule og svarte draktene vant avstemninga, og siden har Raufoss` klubbfarger vært gult og svart.¹⁹⁹ Fane med gult og svart ble anskaffet, og klubbavisen som ble først utgitt i 30-31 og i 47 ble fra utgivelsen i 1950 bare kalt ”Gult og Svart”.

---

¹⁹⁵ Eldres – samtale/gruppediskusjon. + Brev 13.12.1948 svar til søknad om tilskudd gressbane.

¹⁹⁶ Brev 23.8.1949 Fra fabrikken til Raufoss Idrettslag knyttet lån av bane.

¹⁹⁷ Gult og Svart 1993 nr.1, 21.

¹⁹⁸ Oppland Arbeiderblad 18.8.1949.

¹⁹⁹ Gjersem 2009, Gult og Svart 1993, 19.

6.0 1950 – 65. Storhetstiden for fotballen i Vest Oppland

6.1 Samfunnsutvikling 1950 – 1965

Norge var fra 50-tallet i stor industriell vekst, og det var eksportindustrien som vokste mest. RA fikk god uttelling på grunn av ammunisjonseksport til Nato. Fra 900 ansatte i 1945 vokste de til 2200 i 55/56, og folketallet på Raufoss begynte i 1965 å nærme seg 5000. Strengere restriksjoner og mindre ammunisjonseksport samt en sivil produksjon ikke tilpasset nedgangen i ammunisjonssalg medførte et kutt på antall ansatte til 1400 i 1960, en trend som også var gjeldende for den nasjonale industrien. I 1960 gikk staten inn med omstillingsmidler, og antall ansatte økte til ca.2000 ansatte igjen frem til 1965.²⁰⁰

Raufoss hadde blitt en bygdeby, folk strømmet til fabrikken for å få jobb. De tjente atskillig bedre der enn i jordbruket og var derfor lette å flytte på. Fotballen på Raufoss på 50-tallet bestod i hovedsak av lokale gutter som hadde vokst opp på Raufoss. Det gode miljøet gjorde også at de få som reiste ut og tok utdanning, kom fort tilbake til Raufoss. De savnet fort stedet og fotballens sosiale liv på Raufoss.

Raufoss spilleren Erik Langedal var bondesønn og fikk ofte slengt en bemerkning om lukta som hang med klærne. Det var ikke alltid like lett å komme inn i miljøet om foreldrene ikke jobbet i fabrikken. Fotballen og idretten var imidlertid en slik arena. Erik tok lærerutdanning på Hamar og trente i en periode med Hamar idrettslag, men en overgang var helt utenkelig. Det er som Erik sier det ”*Det var knapt at Italia proff Per Bredesen fikk tilgivelse for å forlate klubben sin*”.²⁰¹ Det var ikke tradisjon for å forlate klubben og stedet sitt slik som i dag. Det var amatøridretten som gjaldt, penger var et tabu, og som Roy Strandbakke uttaler:

*Vi tenkte ikke på penger, og vi tenkte da aldri på å spørre om å få betalt for å spille. Je trur je fikk støkki tel mei 100 kroner som en bonus i 70-sesongen, før det vart itte penger no tema.*²⁰²

Lærerjobben stod også klar til Erik etter oppholdet på lærerhøgskolen, det hadde skolebestyrer Opjordsmoen sørget for.

Selv om trafikken av nye ansatte i fabrikken var stor på 50-tallet var det kun noen få som ble dratt inn i fotballmiljøet. Keeper Arve Engebretsen flyttet til Raufoss som spiller da han kom

---

²⁰⁰ Personalarkivet historisk museum Ra, oversikt ansatte fra 1918.

²⁰¹ Langedal 2009, intervju.

²⁰² Strandbakke 2009, intervju.

fra Frigg i 1956. Per Torkhagen kom fra Vardal i 54. Det var først på 60-tallet og utover at spillerne kom til Raufoss for å kombinere fotball med arbeid i fabrikken.

Rasjonaliseringspolitikken ble redusert utover 50-tallet selv om både kjøp av bil og lån til bolig ble styrt til ut på 60-tallet.²⁰³ Folk fikk bedre råd, og det var tydelig å se om du arbeidet i fabrikken. En kunne nesten se på publikum om de var fra Raufoss, ble det sagt, de hadde nemlig råd til pene klær med slips og dress på søndagskampene.

Fotballen ble i 50-åra også preget av at det var mange, ofte nye, lag som kom frem i rampelyset. Hele 8 klubber fra fotball- og industrifylket Østfold spilte toppseriefotball i 50-åra. De største kjente vi fra før krigen, Sparta, Sarpsborg og Fredrikstad. I denne perioden fikk også Greåker, Lisleby og Selbakk sine toppserielag. I Buskerud og langs Drammenselva hadde Mjøndalen vært det store laget. Der dukket Solberg, Geithus og Vestfossen opp, og yppet seg mot de store. I Vest-Oppland var det 3 lag som var oppe i hovedserien i denne perioden, nemlig Kapp(58), Gjøvik Lyn(63), og selvsagt Raufoss. Det var i en tid da det fortsatt var mulig for små- og store industristeder å hevde seg. Idrettshistorikerne Finn Olstad og Matti Goksøyr skriver det slik i sin bok om Fotballforbundets 100 årige historie:

”Industrisamfunnet hadde den fordel i forhold til fotballspillet at det introduserte fast fritid som en sentral del av livet til de fleste lønnsinntakere. Det tilbød også arbeid til ungdom ... Begge deler var viktige for rammebetingelsene til norsk amatør fotball”.

Arne Gustavsen fra Østfold fotball beskrev også fabrikkarbeidernes utfordringer.

*Jeg har sett gutter på vårt førstelag være så slitne etter dagens strev, at vi har sagt fra at de ikke burde trene i dag(...)Spilleren har stått på jobben fra 06.30-16.00 og lempet mel... den gutten har ikke noe overskudd til trening.*²⁰⁴

På Raufoss ble det sagt at det var 99 foreninger, men utover 50-tallet var den altopplukende interessen fotball.²⁰⁵ Fabrikken tok også hensyn til at det var slitsomt å jobbe i industrien, men fri var det aldri snakk om. Det ble mulig å tilpasse arbeidet i fabrikken til de som spilte fotball. Direktørene var ikke spesielt idrettsinteresserte, men funksjonærene eller ”formennene” ordnet det slik at arbeidsforholdene ble tilpasset. De som spilte for A-laget, slapp å arbeide skift. Det gjorde at trener og spiller i 1952 uttaler at det hadde vært 100 %

---

²⁰³ Furre 2000, 154-164.

²⁰⁴ Goksøyr og Olstad 2002, 62 og 74.

²⁰⁵ Opjordsmoen utklippbok, 45.

oppmøte på treningene.²⁰⁶ De andre ansatte i alle ledd var også opptatt av fotball, og fotballspillerne ble ”fritatt” for en del fysiske jobber. Formann sa da: *”Det er vel kamp i kveld så du får ta det litt med ro i dag du som skal spille”*. Andre som ble beordret til å gjøre jobben, kom da med kommentaren; *”Å en skulli ha vøri fotballspeller”*. Dette med et ironisk smil om munnen, men like opptatt av å gjøre jobben slik at fotballgutta var 100 % klar til kveldens kamp.²⁰⁷

Denne spillerhistorie er også et godt eksempel på hvordan ting ble ”ordnet” i fabrikken. Det var etter en sosial kveld på byen en av spillerne kom ikke helt forberedt på dagens kamp. Nede på torget fant han frem pappkofferten sin med hyssingen rundt. I kofferten lå det svette treningstøyet gjemt fra forrige treningsøkt. Flere av spillerne kommer, og oppmannen dukker opp, klar for avreise. Han ser på spilleren som er knall rød i øynene, og sier: *”Du er så rød i øynene dine”*. Spilleren vil jo ikke innrømme at han har vært utpå, og svarer *”du skjønner der jeg jobber i fabrikken er det så mye støv og jeg er allergisk”*. Oppmannen svarte *”Da får vi se å få byttet arbeidssted sted for deg umiddelbart”*. Dette er et godt eksempel på at klubben skaffet spillerne jobber og tilpasset dem for fotballen.²⁰⁸

6.2 Raufossfotballens sportslige utvikling i perioden 1950 – 1965

50-tallet var starten på en storhetsperiode for Raufoss som skulle vare i 30 år. Raufoss rykket opp i landsdelsserien Østland/nordre i 1952/53, og de skulle spille i de to øverste divisjonene i norsk fotball helt frem til 1982/83. Det var hele 3 lokale lag som hevdet seg på 50-tallet.

Kapp hadde en god generasjon, og rundt melkefabrikken på Kapp klarte klubben å etablere et lag som hevdet seg godt. De spilte et år i toppserien 1958/59, for så å forsvinne helt fra norsk toppfotball. Gjøvik Lyn var oppe etter cupmesterskapet i 1962, men 63-sesongen ble deres eneste i toppseriesammenheng. Med unntak av noen få år har Raufoss stort sett plassert seg bedre enn Gjøvik/Lyn i seriesammenheng etter andre verdenskrig.²⁰⁹

Det var flere nye spillere på tur frem i Raufoss. Først Knut Dalen, Harry Storskogen, Odd Rønning, ”Vesle” Kristiansen og han Hugo (Nordrum). Deretter skulle en ny generasjon fotballspillere gjøre seg bemerket med Erik Langedal, Karl og Bård Opjordsmoen, Einar Roterud, Roy Strandbakke, Gaute Steen, Jan Jacobsen, Svein Solberg, Arve Engebretsen (Frigg), og Per Torkhagen(Vardal) som utgjorde stammen frem til første del av 60-tallet.

---

²⁰⁶ Opjordsmoen utklippsbok, 3.

²⁰⁷ Strandbakke 2009, intervju.

²⁰⁸ Eldres – Historie om Raufoss spiller på første av 50-tallet knyttet tilpassning av jobb fabrikken.

²⁰⁹ Befring 2009 statistikk fra Oppland Arbeiderblad.

Deres fotball skulle glede mange med sitt tekniske og raske angrepsspill, og sitt solide forsvarsspill.²¹⁰

Raufoss rykket opp igjen til A-klassen i kretsserien 1949/50. De to sesongene 50/51 og 51/52 ble bare middels. I 50/51 4.plass, og tap mot Jevnaker i 1.runde cupen. 51/52 med 2.plass i serien.²¹¹ Det var derimot i cupen i 52 at det skulle gå opp for flere av spillerne at de faktisk kunne hevde seg på atskillig høyere nivå. Gjennom cupinnsatsen dette året forstod de at de ikke trengte å spille i kretsserien mot lokale lag. De var i besittelse av et helt annet tempo og ferdigheter enn de andre lag i den lokale serien.²¹²

6.2.1 Seier mot NM-favoritt Skeid og Solberg i kvarten

Odd Rønning var spiller, trener og kaptein sommeren 1952. Laget hadde forberedt seg godt, og det var 100 % oppmøte på trening. Det sosiale miljøet var godt, og gruppa var mye sammen både på jobb i fabrikken og privat. Laget trente 2-3 ganger i uka med faste diskusjonskvelder etter trening. Rønning mente at disse kveldene hadde gjort laget mer solid denne sesongen. Hvor mye spillerne ofret for å komme seg på trening, var Bård Opjordsmoen et godt eksempel på. Han syklet frem og tilbake fra militærtjeneste på Lillehammer for å komme seg på trening, noen annen transport var umulig å få tak i.²¹³

Cupeventyret i 1952 begynte med kvalik 9-0 over Breiskallen, fortsatte med 2-2 mot Strømmen, og i omkampen mot Strømmen var det skybrudd. Dommeren kontaktet NFF, som forlangte at kampen måtte spilles. Det var da han Hugo var frampå igjen og sa betenkt ”*Det må være første kamp som er spelt der det svømmer en ”ljøstim” utenfor 16 meteren*”.²¹⁴

Omkampen endte 2-1 til Raufoss. Drafn ble slått enkelt 4-0, og et tøft oppgjør mot Lisleby endte 3-1 etter ekstraomganger. Raufoss trakk Skeid i 4.runde, og i avisene ble de ikke levnet noen sjanser mot cupfavoritten. Den gamle Raufosshøvdingen Fritz Amundsen gikk ut og mente noe annet. ”*Vi har aldri hatt et bedre lag*”, uttalte han.

Det var landskampstemning og 7000 mennesker på Raufoss stadion. Kampens første minutter var ikke oppløftende for Oslofolket, hurtige vingløpere i Opjordsmoen og Strandbakke distanserte Skeidforsvaret, i trio med Knut Dalen. Målmannen Arvid Kristiansen var god. Odd Rønning rask og sterk. Seieren 3-1 var fortjent, Raufoss hadde krutt nok til å slå Skeid, var overskriften i avisen. En kobling mot ammunisjonsfabrikken og ammunisjonslaget hadde satt seg i Norges land. Andre overskrifter koste seg med at det var to Opplandslag som gikk

---

²¹⁰ http://www.raufossfotball.no/index.php?page_id=40&lang_id=1 5.5.09.

²¹¹ Ril 1968, 36-37.

²¹² Langedal 2009, intervju.

²¹³ Opjordsmoen 2009 samtale og utklippbok, 3.

²¹⁴ Langedal 2009, intervju. ”Hugo Nordrum var Raufoss spiller kjent for sine mange artige kommentarer”.

videre. Flere av storhetene i norsk fotball som Viking, VIF, Fredrikstad, Sandefjord var ute. Folk var spente, kunne Kapp og Raufoss møtes i en finale? Det var første gang siden 1924 et lag fra Oppland hadde kommet til 5. runde, og første gang i historien Raufoss skulle spille en kvartfinale. På Raufoss var optimismen stor. Bekymringen var størst for at cupfinalen gikk så sent at det var det kommet snø på Raufoss. 500 patrioter fylte opp åtte busser for turen til Drammen. Kampsangen ble forfattet av Aksel Napstad og hørtes slik ut:

Figur 15. Raufoss A-lag 1952 klar for kvartfinalen mot Solberg.

RAUFOSSLAGET SOM FOR FØRSTE GANG SPILTE SEG FRAM TIL 5. RUNDE:

Einar Roterud, Erik Langedahl, Odd Rønning, Karl Opjordsmoen, Hugo Nordrum, Arvid Kristiansen, Bård Opjordsmoen, Kåre Skartsæterhagen, Roy strandbakke, Knut Dahlen. Arne Hansen

*Heia, Heia Raufoss gutt
Skyt med Raufoss spesial-krutt
Heia gutter, svart og gule
Smell i mål den neste kule.*²¹⁵

Kampen gikk ikke slik Raufoss hadde håpet, og laget spilte langt under sitt normale nivå. Det hadde vært uvant å reise før klokka 7 om morgenen til bortekamp, og enkelte hadde ikke fått i seg mat. Optimismen hadde nok gjort gutta nervøse, og andre ble bilsyke på den lange reisen til Drammen. Felles kino kvelden før og en mer seriøs ramme rundt kampen enn enkelte spillere var vant med, preget nok spillet i Drammen. Eller sagt på en annen måte: ”Uten Drammen kom nervene!”²¹⁶ Kampen endte fortjent 2-1 til et hardarbeidende Solberg som kjempet Raufoss i senk. Solberg ble for øvrig slått av ”Kappdødaren” Sparta i cupfinalen 3-2 dette året.²¹⁷ I Gult og svart klubbavis kan vi lese denne historien om supporterens tur:

Åtte busser ble rekvirert og mange privat biler ... En gammel Citroen fra Dullerus Busselskap på Reinsvoll var kontrollert før turen tok til, og bussen gikk som en drøm til Eina og langs Einafjorden, men i Lygnabakkene sa det stopp. Varmelampa på motoren lyste ... Det ble ordnet straks, men lampen lyste på nytt ... det var lekkasje i radiatoren. Vann ble fylt på og bussen fortsatte. På Grymyr var det full stopp, og en buss fra Hadeland bilselskap ble skaffet. Da bussen nærmet seg Drammen, var det 20 minutter til kampen skulle starte. Sjåføren var imidlertid ikke kjent i Drammen, og en

²¹⁵ Opjordsmoen utklippbok diverse artikler, 1-8.

²¹⁶ Historien fortalt på Eldres (Samling av gamlegutta på Raufoss hver fredagskveld).

²¹⁷ <http://www.rsssf.no/1952/fcup> 06.05.09.

*av passasjerene måtte lose bussen frem til banen. Den spennende kampen ble over vært, og hjemturen startet. Busspassasjerene måtte hentes på kafeer og restauranter, og alle var ikke like enig om resultatet. Reiselederen måtte derfor dele kamphanene og anbringe den ene gruppa bak i bussen og den andre gruppa foran. Det var 3 timers kjøring hjem, men det gikk bra.*²¹⁸

Vips var eventyret over, men noen skulle få utbytte av prestasjonen. Dahlen ble igjen tatt ut på A-landslaget mot Danmark, og Bård Opjordmoen på ungdomslandslaget.²¹⁹

Det gode Raufosslaget skulle fortsette sin fine fremgang. De reiste på sin første treningsleir i utlandet. Familien ble med, og de bodde i ”sukkertopptelt” i Danmark. Dette ble en god samling før de feide igjennom kretsserien og fikk i 1952/53 spille kvalifisering for opprykk til landsdelsserien for første gang. Raufoss spilte først uavgjort mot Sandaker 0-0, for deretter å slå Sagene 2-1 og sikre seg opprykk.²²⁰ Raufoss holdt seg deretter i toppen av norsk fotball på 1. eller 2.nivå i 30 år fremover, helt frem til storhetstiden for industrien i Norge også fikk sitt fall i på starten av 80-tallet.²²¹ Tilfeldig eller ikke er vanskelig å gi noen fasit på.

I løpet av sommeren 1953 kom Willem Cerveney med familie og skulle trene Raufoss i to år, 53/54 og 54/55. Han var heltidsansatt og trente også B- og C-lag i tillegg til både gutt- og juniorlag. Det var allikevel en kostbar investering for klubben, med en antydnet kostnad på 14.000 kroner. Han var lidenskapelig fisker og ryktene sier at han tømte elva for 400 ørreter i sin første sesong. Han hadde også fisket til seg ny keeper i Arve Engebretsen.²²²

6.2.1.1 Arve Engebretsen – Første ”henta” spiller til Raufoss?

Arve Engebretsen mener mange var den første spilleren som aktivt ble henta til Raufoss. Han var landslagskeeper i Bandy og spilte håndball og fotball i Frigg. Ryktene sier at interessen oppstod da han reddet et straffespark fra Dahlen. Det var det ikke mange som hadde gjort på 50-tallet. ”Vesle”, Raufoss keeperen, begynte å dra på åra, og noen i den nyoppretta personalavdelingen på fabrikken hadde tipsa idrettslaget at Friggkeeperen hadde søkt jobb i fabrikken. Det var det ikke mange aktuelle kandidater igjen på søkerlista i fabrikken når fotballgruppa hadde brukt sine kontakter. Arve Engebretsen ble tilsatt, og skulle bli en viktig spiller for Raufoss i tiden fremover.

---

²¹⁸ Gult og Svart 1993 nr.1, 26 sitert fra nr. 1.1988.

²¹⁹ Opjordmoen utklippsbok, 10.

²²⁰ Dahlens ”Bibel”. Resultatstatistikk fra 1946-1998 Raufoss fotball.

²²¹ http://www.ssb.no/vis/emner/historisk_statistikk/artikler/art-2000-12-06-01.html 06.05.09.

²²² Ril 1968, 39 og Torkhagen utklippsbok sesongen 1954.

Etableringen av personalkontoret på fabrikken i 1952 skulle bli en god samarbeidspartner for fotballen. Kontakten med idrettslaget var tett, og gjennom denne kontakten fikk fotballgruppa god hjelp til å ansette og tilpasse hverdagen for sine spillere på 60- og 70-tallet.²²³

Sesongen 1953/54 gav 5.plass i L-serien, og tap for Sparta i 2.runde i cupen. I 54/55 3.plass, og tap mot Spartacus i 1.runde i cupen.²²⁴ Klubben ble kjent for sitt lette, underholdende og tekniske spill. Vi får ta med noen overskrifter fra perioden. I 1954 *”strålende spill gav 2-0 over Ham Kam”*, og *”Raufoss løperne kjørte rundt med Gjøvik/Lyn forsvaret”(3-0).*²²⁵

Ungguttene begynte å bli voksne, og under den tsjekkiske treneren hadde de fått tilført både intensitet og taktiske ferdigheter i spillet sitt, noe som senere skulle gjøre dem til et toppserielag. *”Det beste laget jeg noen gang har spilt på”* sier Roy Strandbakke. Et bra kvalitetsstempel, det, når det kommer fra en som har spilt 629 kamper på Raufoss fra 1948 til 1970.

6.2.2 Raufoss klar for Hovedserien 1956/57

I 1956 var det klart for nye steg. Spillerne på Raufoss var etablert både på laget og i arbeid, og de merket ikke mye til nedgangstidene i fabrikken. Midt i sesongen 55/56 ledet de L-serien, men Strømmen kapret opprykket, og Raufoss endte på 4.plass.²²⁶ I cupen var Raufoss i 4.runde og møtte toppserielaget Viking. Raufoss var klart best. *”I ekstraomgangene var Raufoss det toneangivende laget og presset ganske sterkt i 1.omgangen, men da Viking scoret i det 14 min. var det liksom håpet om seieren som brast”.*²²⁷ Landslagskeeper Sverre Andersen var banens beste og reddet Viking. Einar Roterud hadde i tillegg brent straffe for Raufoss. Mandagen etter røk det kraftig på Vestrum(Einars hjem), der ble det brent halm. På folkemunne ble det sagt at det var Roteru`n som brente straffer!²²⁸

Høstsesongen 1956 ledet Raufoss tabellen, og spenningen var stor før vårkampene. Raufoss, Kapp og Mjøndalen knivet om opprykket til Hovedserien. Raufoss startet våren sterkt med seier 4-0 over Gjøvik/Lyn og 1-0 over Spartacus. Det ene beinet var i Hovedserien. Så kom det tap 2-4 mot Mjøndalen, og nervene begynte å bli tynnslite i Raufossleiren. Heldigvis fikk gutta roet seg og drog i land 4-2 seier over Kapp, og med uavgjort mot Lyn Oslo var laget med krutt i beina endelig klar for Hovedserien for første gang våren 1957.²²⁹

---

²²³ Halvorsrud 2009, intervju/Diskusjon Eldres.

²²⁴ L-serien forkortelse for landsdelsserien nivå 2 i seriesystemet i fotball Norge 1948-1963.

²²⁵ Torkhagen utklippsbok sesongen 54/55.

²²⁶ Ril 88, 19.

²²⁷ Sportsmanden 2.9.1956 utklippsbok Torkhagen.

²²⁸ Hagen 2009, intervju.

²²⁹ Torkhagen utklippsbok sesongen høst/Vår 56/57.

Det knyttet seg spenning til debuten i hovedserien 1957, men laget skulle overraske. I høstsesongen ble Odd(3-2), Strømmen(2-1), Sparta(4-2) og Frigg(4-1) slått. Laget spilte gode kamper mot Brann, Viking og Larvik Turn. Hovedstadspressen hadde fortsatt ikke trua på Raufoss, men når våren fortsatte med resultater som 6-2 over Strømmen og 7-2 mot Frigg, endte Raufoss på 5.plass i sin første sesong i Hovedserien. I Hovedserien var det to avdelinger som møttes i en seriefinale. Viking vant 2-1 over Skeid denne sesongen og ble seriemester.

Figur 16. Raufosslaget for første gang i Hovedserien etter opprykket i 1956/57.

”Historien fra denne sesongen forteller at det ble høylytt latter da speaker på Bislett leste opp navnene på Raufosslaget.

Amundstuen, Opjordsmoen, Landgedal, Roterud og Strandbakke var ikke navn som klang i Oslo-befolkningens ører”.

Hvorfor var navnene så spesielle? Innflytting, antyder lokalhistorikeren og 50-tallets storscorer Erik Langedal.²³⁰

Den norske landslagstreneren Majowski uttalte at han var fornøyd med bare tre lag i serien dette året; Skeid, Fredrikstad og Raufoss.

I cupen kommer Raufoss igjen til 4.runde, men tapte 2-1 mot Sandefjord. Lagets trener for 57/58 og 58/59 var Østerrikeren Josef Horejs.²³¹

I Hovedserien 1958/59 var det stor interesse for lokalderbyet mot Kapp. Kapp hadde sesongen før vunnet 5 strake i L-serien og kommet opp i det gode selskap. Det første oppgjøret mellom to lag fra Oppland ble i pressen betraktet som et ”bondeoppgjør”. De mente at ut i fra kvaliteten på det som ble prestert på Kapp, var det fare for at det ikke fantes lag fra Oppland i toppserien neste sesong. Jan Jacobsen misset straffe for Raufoss, og for å rette opp igjen feilen, felte han en Kappspiller og laget straffe. Kapp satte straffen og vant 1-0.

Kampen illustrerte Raufoss’ frustrasjon over å ha kommet inn i en blindgate i 1958/59 sesongen. Det toppet seg med 7-1 tap mot Lillestrøm. Omslaget kom heldigvis mot Skeid. Laget med landslagsspiller Harald Hennem i spissen ble slått 3-0 med 3 mål av dagens helt, Erik Langedal. Med uavgjort mot Strømmen og seier over Kapp i siste kampen før vinterpausen så alt bedre ut.

²³⁰ Hemstad 2007, 35.

²³¹ Ril 1968, 42.

I vårsesongen kapret Raufoss 8 nye poeng, og endte sesongen med en ny 5.plass. Kapp rykket ned for å bli borte fra norsk toppfotball for godt.

I cupen tapte Raufoss mot et ungt Rosenborg lag. Der spilte da ukjente Eldar Hansen og Nils Arne Eggen. Statusen til de to klubbene var nok litt annerledes da enn den er nå. I avisa i 1959 kan vi lese: ”Rosenborgs unge lag hadde ingen respekt for sine mer berømte motstandere da de gikk hen og slo Raufoss med 1-0 i 3-runde kampen på Lerkendal”²³² Tidene forandrer seg, og dette unge laget skulle være første signal om at Rosenborg i fremtiden skulle bli et av Norges beste fotballag.

Odd Rønning tok over igjen som trener høsten 1959, og Knut Dahlen fra januar 1960. Det kan også nevnes at Odd Rønning dette året hadde 4000 kroner i brutto lønn, og dekt alle utgifter ved reise. Han skulle ha 6 timer instruksjon, og treningen omfattet både A-, B-, og C-laget.²³³

Det hadde vært reduksjoner i fabrikken siden 1956. Det var mindre interesse og mindre publikum på kampene til Raufoss. Klubben hadde dårligere råd, og et generasjonsskifte nærmet seg. Reduksjoner på ansatte i fabrikken gav heller ikke nye spillere til klubben. Etter 3 poeng på høsten 1959 kunne vi før våren lese denne etterlysninga i klubbavisa:

Figur 17. Per Torkhagen med full innsats mot Kapp i Totenoppjøret i 1958.

Mistet! ”Vi mistet formen i fjor høst på strekningen Torvet - Femunden. Den er gul og svart stripet, ujevn og vanskelig å få øye på. Hvis de finner den, vær vennlig å levere den til Knut Dahlen før vårsesongen begynner”²³⁴

Formen ble dessverre ikke funnet, 5 poeng på våren gav nedrykk og nest siste plass sesongen 59/60.

I cupen ble det heller ikke noe eventyr etter tap 2-3 for Freidig i tredje runde.²³⁵

6.2.3 60-tallet. Raufoss og Gjøvik kriger om hegemoniet i Vest Oppland

Knut Dahlen overtar roret 5. januar etter Odd Rønning og skulle lede laget frem til 1965. Han blir av klubben regnet for den beste mannen man kan få tak i. Da har man ikke bruk for å hente trenere, sier klubbens oppmann i sesongen 1960/61 Magnus Ninive, kretsmester fra 1927- laget. Et generasjonsskifte står for døren. 9 spillere er over 30 år, og døra er åpen for nye. Inn kommer spillere som Ola Vildåsen, Leif Solbakken, Svein Solberg, Thorfinn Østeng,

²³² Opjordsmoens utklippsbok, 57- 63.

²³³ Trenerkontrakt datert 1.1.1959 mellom Raufoss idrettslag og Odd Rønning.

²³⁴ Gult og Svart 1960 nr.1, 5.

²³⁵ Dahlen ”fotballbibel” Statistikk 1946-1999.

Erik Østeng og Svein Bredo Østlien. Lokale gutter som hadde gått gradene sine i Raufoss fotball. Opplært med kortpasningsspillet og intensiteten til Cerveny, og fått med seg den taktiske klokskapen til Mourek gjennom hans trening i yngres rekker. De hadde også lært seg fotball gjennom timer av studier av gamlegutta på stadion.²³⁶ De var klare til å ta over fotballarven. Innflytterne Geir Lindmoen kom fra Gjøvik, Johnny Bekkelien og Bjørnar Ottesen kom fra Breiskallen. Alle skulle bli sentrale for Raufoss fotball i årene fremover. Den siste som kom og ble toppscorer for Raufoss i toppdivisjonen i 1964, var landingen Terje Skaugrud.²³⁷

De lokale spillerne arbeidet stort sett i fabrikken, og de nye ble selvsagt hentet med lovnad om jobb i fabrikken. Personalavdelingen i fabrikken var en god samarbeidspartner, og ting lot seg ordne. Mannen med de viktige scoringene kom først. Gjøvik/Lyn klarte ikke å skaffe Geir Lindmoen relevant jobb i forhold til hans tekniske utdannelse. Fabrikken kunne tilby ham dette, fotballgruppa ble varslet, og vips så var han Raufoss spiller. Lindmoens første kamp var en treningskamp mot Mjøndalen i 1959. Det var arbeidskollegaer og Raufoss spillere som hadde overtalt Geir. Senere samme sesong ble han med laget på treningsleir. Det skapte oppstyr fordi Geir var Gjøvik/Lyn spiller, og Gjøvik/Lyn reagerte umiddelbart:

Det er kommet oss for øret at deres klubb har benyttet en av våre spillere i en privatkamp, vi finner det merkelig at vår klubb ikke har mottatt noen forespørsel i den anledning. Likeledes at vedkommende spiller m/kone ble med deres lag på en kombinert ferie og fotballtur.²³⁸

Lindmoen redegjør i brev form at han har fått tillatelse til å trene med Raufoss, og at Gjøvik/Lyn ikke hadde noe med hvor han var på ferie. Lindmoen ble neste sesong Raufoss spiller. Bjørnar Ottesen kom til klubben på samme måte. Etter et kort Gjøvik opphold, og det militære ble han tilbudt jobb i fabrikken på Raufoss. Det var slik Raufoss fikk spillere på 60-tallet. Enten jobbet de i fabrikken, eller så hadde klubben kontakter som kunne skaffe dem jobb i fabrikken. Når de først var kommet innenfor portene var det vanskelig å unngå å bli overtalt til å bli Raufoss spiller. Den første sesongen på 60-tallet ble ikke noen stor opptur.

---

²³⁶ Dahlsens utklippbok avisutklipp sesongen 1960.

²³⁷ Raufoss fotball årsberetning 1964.

²³⁸ Brev 11,18,19.8.1959. Fra Gjøvik Lyn, svar fra Ril, redegjørelse Geir Lindmoen, samtale Geir Lindmoen.

Et nytt storlag bygde seg opp på Gjøvik, og etter flere år som regionens suverent beste lag kom Raufoss sesongen 60/61 på 5.plass i L-serien, en plass bak Gjøvik Lyn.

Det var i cupen det skulle bli moro dette året. Publikumstallet hadde over en tid vært dårlig, men nå skulle det settes nye rekorder. Raufoss vant mot Lena, Brage(Trondheim) og Lisleby. I 4.runde møtte Raufoss Sarpsborg. Kampen var preget av en sterk vind, og Sarpsborg ledet 3-0 til pause. I andre omgang kom Raufoss. De bølget i angrep. Først straffe, så heading av Erik Østeng, og to minutter før slutt ble Østeng lagt i bakken, straffe igjen. Strandbakke satte punktum med straffespark nr.2, og 3-0 var blitt til 3-3. Ekstraomgangen ebbet ut og Raufoss kunne forberede hjemmekamp. Det ble fest på Raufoss, 5000 tilskuere møtte opp. De fikk se trener Dahlen hadde gjort forandringer på forsvarsrekka, og lagt tidligere offensive spiller Langedal ned i forsvar etter forsvarsproblemer i første kamp. Det planlagte kommunestyret måtte omberammes for at ordføreren(Sigurd Østlien) skulle få se sønnen Bredo spille kamp. Raufoss var i en særklasse best, med stor fart og energisk innsats. De var flere ganger alene med keeper Asbjørn Hansen som holdt Sarpsborg inne i kampen. Et prosjektil av et skudd fra Geir Lindmoen gjorde susen, og Raufoss var klar for kvartfinale, 9 år etter at de tapte for Solberg. Ordførersønnen ble kåret til banens beste, så ordføreren hadde nok gjort det rette valget da han omberammet kommunestyremøtet for å få med seg kampen.

Figur 18. Publikumsrekord på Raufoss med 10.607 betalende tilskuere mot Steinkjer i 1961.

Steinkjer, et fremadstormende lag i Hovedserien, skulle bli motstander i neste runde. De kom med en seiersrekke på 4 kamper i hovedserien, med 4 scorere per kamp, og 4 innslupne totalt. Raufoss var ikke levnet store sjansene. Steinkjer åpnet alt for offensivt, og Raufosslaget kom til flere store sjanser. Strandbakke scoret 2 for Raufoss, men Steinkjer scoret hele 5. Raufoss hadde gjennomført en god kamp og kjempet tappert. Det ble satt publikumsrekord med 10.607 betalende tilskuere. Det var nok med stort og smått langt over 12.000 innefor portene på stadion. Fotballinteressen var fortsatt stor i regionen, og publikumstallet fra kvartfinalen i 1961 er fortsatt publikumsrekord på Raufoss. Veien til stadion på Raufoss, Nysethvegen, ble utvidet før kvartfinalen, og vegen ble før kampen omdøpt til "5. rundes vei". Det ble sagt at arbeiderpartiordføreren var mer opptatt av at Raufoss skulle vinne cupkampen, enn å bekymre seg over høstens stortingsvalg.²³⁹

²³⁹ Opjordsmoen utklippbok, 82-89.

Per Torkhagen gav seg etter denne sesongen, og det sies at han hadde spilt samtlige seriekamper for A-laget i de 7 sesongene han hadde på seg Raufosstrøya.

I 1963 skulle det legges om til nytt spisset seriesystem. Det ble derfor spilt en maratonsesong med høst 61, og vår/ høst 62 for å legge om til det nye seriesystemet.

Ungguttene fra Raufoss klarte seg bra til tross for at sesongen ble regnet som en oppbyggingssesong. De kapret en 3.plass i landsdelsserien, og med den tøffe omleggingen innebar det kvalifiseringsspill til 2.divisjon.

Sparta ble slått 4-0 på Raufoss, og etter uavgjort 2-2 borte mot Sparta hadde unggutta sikret seg plassen i 2.divisjon som erstattet Landsdelsserien. Gjøvik/Lyn ble seriemestere dette året, og fikk sitt eneste år i toppserien i 1963. Gjøvik/Lyn klarte i 1962 noe Raufoss aldri har klart, nemlig å spille og vinne Cupfinalen. Gjøvik vant med 2-0 over Vard Haugesund, mens Raufoss gikk ut i 3.runde mot Lyn Oslo dette året.²⁴⁰

6.2.4 Opprykk til 1.divisjon og 10-klubbsserien i 1963

Figur 19. Opprykkslaget til 1.divisjon i 1963.

Sirkeltrening var metoden som ble brukt for å få mannskapet klart for 1963-sesongen.

Guttene trente 2-3 økter i uka. Helårstrening var i Raufoss gjennomført siden 1958.

På Raufoss var de kun opptatt av en ting. Var det unge laget godt nok til å spille seg opp i 1.divisjon? Seriefavoritt var Rosenborg.

Det var få som la merke til at Raufoss vant de første kampene, men etter 2-1 mot Rosenborg

borte og seier 6-3 over Lillestrøm, kom spørsmålet i pressen om Raufoss var på vei mot nye høyder. Etter 6 runder ledet de serien med 4 poeng. Det fungerte perfekt borte, men hjemme ble det tap mot nedrykkskandidatene Greåker og Ålesund. Rosenborg hjemme gikk fra mareritt til drøm. Sekundet før dommeren skal blåse av kampen, og mens publikum slukøret var på vei ut porten, kom innlegget. Lindmoen stuper frem og scorer 1 – 1 målet.

To tap seinere er Rosenborg ute av opprykkskampen. Seriegullet og opprykket kan feires om Lillestrøm blir slått i nest siste kamp. I løpet av kampen mot Lillestrøm blir 3 poengs ledelse til 1, 5-0 tapet for Lillestrøm var tungt å svelge med en runde igjen.²⁴¹ Spenningen var til å ta og føle på i Raufossmiljøet før den avgjørende kampen.

²⁴⁰ <http://www.rsssf.no/stats/CupFinals.html> 9.6.09.

²⁴¹ I denne perioden var det 2 poeng for seier.

Da kampdagen kom, var det 20 cm med snø, og Raufoss fikk sin kamp utsatt. Lillestrøm gjorde jobben og slo Greåker. Det var nødt til å bli seier mot Østsiden om Raufoss skulle rykke opp.²⁴²

I kampen mot Østsiden scoret Raufoss først noen få minutter ut i andre omgangen. Østsiden hadde en spiller Raufoss på forhånd fryktet ”Med svart lugg over ørene og nedbrettede strømper måtte vi legge merke til ham, med eller uten ball. Med en solopprestasjon åpnet han forsvaret, og vips stod det 1-1”. Vi kjenner ham i dag best som mannen med ”Pælane” nemlig Drillo. Østsiden hadde ingenting å kjempe for, og et rykte på stadion sa at de var snytt for seier på Lillestrøm, og ville hevne seg ved å la Raufoss vinne.

I kampens hete taklet Raufosskaptein Bjørnar Ottesen Drillo i kjent tøff stil. Drillo reiste seg og sa: ”Slapp av litt a, vi har ikke til hensikt å vinne vi, asså”.²⁴³ Midt i omgangen raknet Østsiden. Raufoss puttet på 3 mål til og vant 4-1. Slik beskrives opplevelsen av en 11-åring fra Breiskallen som var på kampen:

*Eksplosjonen kom... et virvar av gult og svart, omfavnelser ute på banen. At jeg skrek halsen sår, at flagget flagret i biter, att Per Hansen i Østsiden målet holdt turnoppvisning. Høyt og lavt i frittstående, men ballen fikk han ikke tak i.*²⁴⁴

Raufoss vant seriemesterskapet i 2. divisjon klasse B etter denne seieren. De ledet gjennom alle 14 rundene. I cupen gikk laget på et skrell i cupens 4.runde med 1-5 mot Fredrikstad. Forberedelse til toppseriesesongen i 1964 ble gjennomført med sirkeltrening og nøktern optimisme. Treningsleiren var lagt til Danmark, men for et Raufosslag fra snøstedet Raufoss ble det selvsagt snø under treningsleiren. En fantastisk innendørs hall i Vingsted imponerte, og gav kanskje ideer til seinere hallprosjekter på Raufoss. Treningskampene i Danmark resulterte i 3 tap, men ble allikevel sett på som positive av trener Knut Dahlen.²⁴⁵

Sesongen 1964 begynte tungt med 6 strake tap. Den sjuende kampen ble betraktet som en av de beste i tikampsserien. Raufoss rundspilte Skeid 4-1 med lekker teknisk fotball.

Neste kamp mot fotballaristokratene Fredrikstad ble også bra. 0-2 ble i løpet av et magisk kvarter ble snudd til 4-2, med målscorer Johnny Bekkelien på hugget. Raufoss klarte dessverre ikke å holde trykket, og kampen endte 4-4. Kampene resulterte også i at Bredo ble uttatt til landslaget. Mye skader og varierende form førte allikevel til nedrykk etter 3 seire, 4

---

²⁴² Dahlen utklippsbok sesongen 1963.

²⁴³ Ottesen 2009, intervju.

²⁴⁴ Gult og Svart 1999 nr.2, 9.

²⁴⁵ Dahlen utklippsbok sesongen 1964.

uavgjort og 11 tap. Avslutningen av sesongen ble både positiv og negativ. Raufoss fikk sitt største tap i toppseriesammenheng med 1-9 mot Fredrikstad. Oppturen var at de tok med seg fjorårets seriemester Brann og ”Kniksen” ned etter seier 1-0 i siste kamp i Bergen. I cupen nådde laget helt til 4. runde, men tapte mot Bergenslaget Aarstad 3-2 etter ekstraomganger.²⁴⁶

I 1965 tok Jugoslaven Slavko Kodrnja over og var trener til september 1966.

Den nye landslagsspilleren Svein Bredo Østlien forsvant til seriemesteren Lyn Oslo for utdanning og videre fotballsatsing. Cupen dette året endte med et ydmykende 3-2 tap for Moelven etter ekstra omganger. Det luktet undervurdering. Forberedelsen til kampen var nok ikke perfekte med sosialt samvær på badeplassen. Noen ble visstnok vel tørste i det varme været og kunne nok vært mer forberedt på kamp dagen etter.²⁴⁷ I serien endte det med 2. plass i andredivisjon.

Perioden 1950-65 var avsluttet og skal bli stående som den sterkeste perioden i klubben historie så langt. 4 år med toppseriespill og to kvartfinaler i cupen. Det skulle bli noen år i 2.divisjon, men på 70-tallet skulle klubben igjen komme seg opp i det ”gode selskap”.

Det ble utviklet flere landslagsspillere i denne perioden, og mange spilte kretskamper, som var vanlig på seniornivå i denne perioden. Knut, Roy og Bredo var spillerne som fikk med seg kamper for A-landslaget. Mens andre fikk kamper for både B-landslag, juniorlandslaget og militærlandslag.²⁴⁸

6.2.5 Roy Strandbakke, landslagsspiller og lojal klubbgutt

Figur 20. Roy Strandbakke klubbrekord med 629 kamper.

”Noen kommer, og noen går” blir det sagt på fotballspråket.

I 1970 ga Roy seg etter 629 kamper og 21 sesonger for klubben i hans hjerte. Flere klubber prøvde å fiske ham opp på landslagssamlinger på 50-tallet, men som Roy sier:

*”je var stedbunden, hadde god jobb på fabrikken og et fantastisk fotballmiljø på Raufoss. Hvorfor skulle je flømte på mei, slekta bodde jo også på Raufoss”.*²⁴⁹

Fotball og god jobb i fabrikken var livet hans, og det gode miljøet i klubben førte til at han egentlig aldri ønsket å gi slipp på fotballen. Det var farten som var Roys sterkeste våpen, og etter krigen ville også friidretten ha Roy i sine rekker. Han hadde til og med fått utdelt treningsdress av friidrettsgruppa under etterkrigstidas

²⁴⁶ Hemstad 2007, 120-123 og resultater Dahlen statistikk 1946-1999.

²⁴⁷ Informasjon hentet fra gruppediskusjon Eldres.

²⁴⁸ Statistikk over landslagsspillere s. 115.

²⁴⁹ Strandbakke 2009, intervju.

utstyrs-mangel. Heldigvis valgte Roy fotball, noe hverken folk på Raufoss eller ham selv har angret på. I avisen i 1969 knyttet til markeringen av at Roy passerte 600 kamper, kan vi lese: *”ROY STRANDBAKKE’ 1000 timer med fotball, jeg angrer ikke et sekund”*.

I samme artikkel blir han dratt frem som perfekt eksempel på en Raufoss-spiller. Roy var innsatsfull- og treningsvillig, og et perfekt eksempel for sine lagkamerater, til tross for sin stjernestatus. Et godt forbilde for yngre spillere i klubben.

Roy fikk med seg to A-landslagskamper og 9 B-landslagskamper. Den siste A-kampen i 1957 endte med 7-0 tap i Bulgaria: *”Vi hadde i alle fall en fin tur til Bulgaria”*, sier Roy og legger til; *”Det var en hyggelig påskjønnelse. Etter 21 år i Raufoss har jeg ingen vanskeligheter med å få plassert pokalene”*.²⁵⁰

Hans beste minner er det gode fotball- og fabrikkmiljøet på Raufoss. Folk omgikk hverandre som en storfamilie både på banen og i fabrikk. På treningsfronten minnes han med skrekk hvordan Bredo trente dem *”Det var ingen grenser på hvor mye og hardt vi trente. Bredo sa bare, ”Kjør på”*. Cerveney var en god trener. Humørsjuk, men en god taktiker. Roys beste minne var nok da Raufoss rykket opp i toppserien for første gang i 56/57, og årene i toppserien på slutten av 50-tallet.²⁵¹

6.3 Anlegg, økonomi og drift perioden 1950 – 1965

Raufoss idrettslag eller fotballgruppa til Raufoss hadde ingen ansatte personer før 2000.

På 50- og 60-tallet ble all administrasjon utført av hovedsakelig funksjonærer som arbeidet i fabrikk. I fabrikk var det akseptert at idrettslaget og fotballgruppa organiserte sine grupper mens de var på jobb. Det var mange flinke folk i fotballgruppa som gjennom sin ”utdanning” i fabrikk hadde fått god opplæring i å organisere både bedrift og idrett.

Disiplin, formaliteter og struktur var ting en var nødt til å lære seg i en statlig og tidligere militær bedrift. Når idrettslaget hadde generalforsamling, var det latter i salen når budsjettposten telefon, post, kopiering og div. ble lest opp. Det kostet dem nesten ikke noe, alt ble ordnet mens de var på jobb i fabrikk. I fabrikk var det også intern post der alle beskjeder og organisering av aktivitet i idrettslaget kunne formidles. Lotterier og kronetrekking ble også arrangert gjennom RA. Vi kan vel si idretten på Raufoss ble drevet innenfor portene ved RA, som om det skulle vært et bedriftslag. I begynnelsen av 50-tallet fikk også fabrikk sitt første personalkontor. Dette spilte en viktig rolle spesielt fra slutten av 50-tallet. De sørget for ansettelse og tilpasning av arbeid for både nye og gamle spillere i Raufoss. Dette var

---

²⁵⁰ Oppland Arbeiderblad 24.5.1969, utklippbok Roy Strandbakke.

²⁵¹ Strandbakke 2009, intervju.

antagelig avgjørende for at Raufoss kunne hevde seg så godt. Støtteapparatet hadde også vanligvis jobb i fabrikkens, og det var forståelse at de måtte ta seg en tur ut porten for forberedelse til trening og kamp, men fri fikk de aldri.²⁵²

Budsjetter eksisterte ikke for fotballklubben før i 1967, og tiltak ble satt inn først når klubben så den trengte penger. Noen faste inntekter hadde allikevel klubben. Medlemskontingenten for voksne var fra 1945 for eksempel 5 kroner, og i perioden fra 1950-65 hadde klubben mellom 550 og 800 medlemmer.²⁵³ Restaurantgruppa, eller fortsettelsen av damegruppa ”Grei”, samlet inn sine årlige bidrag. Det kan også virke som lynlotterie var et tiltak som brakte inn mye penger på 50-tallet. I 1963 startet Ril med Eilert Bekkelund i spissen et billotteri som skulle gi mange kroner i kassen. Dette ble også organisert av fabrikkens lønningskontor, som trakk faste beløp for lodd direkte av lønna til de ansatte.²⁵⁴

I 1960 hadde klubben et eget klubbkontor i sentrum som var oppe noen få timer om dagen. Driften av anlegg var den største utgiftsposten til idrettslaget. I fotballgruppa var det spesielt kostnader til utenlandske trenere, og reisekostnader var de mest betydelige utgiftspostene. Det så ut til at utenlandske trenere ble hentet i periodene klubben hadde spesielt god råd og ville satse litt ekstra. Den viktigste inntektskilden var publikumsinntekter, det var de som avgjorde om Raufoss var inne i en periode med god eller dårlig økonomi.

6.3.1 Privatkamper som inntektskilde

Figur 21. Privatkamp Raufoss - Kladno med full stadion og gode inntekter i 1946.

Raufoss startet i 1946 en tradisjon med å hente utenlandske lag til Raufoss for private kamper. Det første laget som kom til Raufoss, var Kladno fra Tsjekkoslovakia. Det tsjekkiske mesterlaget med flere landslagsspillere på banen visste en teknikk og et kombinasjonsspill som aldri før var vist på

Raufoss. I avisen ble Raufossinnsatsen mer enn godkjent, selv med 5-2 tap. Om kvelden var det sosialt samvær med folk som jobbet i fabrikkens, ellers gikk det på fingerspråket. ”Gubben og gamla satt og dro” gjorde susen i allsangen. Tsjekkerne trodde nok det var en frisk og lystig nasjonalsang.

Melkerasjoneringen i Tsjekkia måtte fortsatt gjelde, for så glad de var i melk, ordnet Fredrik Aas et spann med melk så de skulle ha med seg hjem. Spannet veltet forøvrigt alt i Oslo.

Det var starten på en tradisjon med flere ”storlag” på besøk. Viktoria Pilsen åpnet ny grusbane

²⁵² Halvorsrud, Gravdal og Gjersem 2009, intervju/ samtale materialforvalter Finn Engen.

²⁵³ Raufoss idrettslag lover fra 1945 udatert.

²⁵⁴ Billotteriet blir skrevet om under perioden 1965 til 1980 under innteksbringende tiltak.

på Kjempehaugen i 1947 og trakk ca. 3000. Mange europeiske lag, og spesielt lag fra Øst-Europa, la treningsleiren i Norge mot at klubbene de spilte mot dekte kostnadene deres. Kladno kostet Raufoss i 1946 3500 kroner, og den islandske klubben Akranes i 1950 kostet 1500 kroner, så man trengte publikum for å tjene penger på kampene.²⁵⁵

Det var litt sviktende publikumsoppslutning 1958, og Raufoss hadde besøk av hele 3 lag for å prøve å rette litt på økonomien. Lagene var Aktivist fra Øst Tyskland og Akranes fra Island, men det laget som trakk mest folk, var nok det brasilianske laget Canto do Rio.

Figur 22. Raufoss og Canto do Rio 1958.

Brasilianske lag var sjelden kost på 50-tallet midt i perioden da Brasil dominerte VM i Sverige med Pele i spissen.

Den beste prestasjonen Raufoss har hatt i privat kamper mener nok mange var i 1956 mot Wiener Sportsklubb med seier 5-3. De hadde reist ubeseiret rundt i Norge og slått flere topplag, inkludert Viking. Kampen

hadde mellom 2 og 3000 tilskuere.²⁵⁶ Den tøffeste kampen fikk Raufoss i 1960 med 13-1 mot det engelske topplaget Aston Villa. Det var ikke så nøye, fordi det var en folkefest med 5000 tilskuere som brakte gode penger inn i Raufosskassa.

I et skriv om idrettslagets økonomiske tilstand til fabrikken i 1950 sier idrettslaget at de kun har en gjeld på 10.000 kroner på alle sine anlegg, men at kostnadene ved drift var store.²⁵⁷

I Gult og Svart, klubbavisa, er Raufoss den eneste klubben som med den nye serieomleggingen i 1963 har klart å gå i pluss. Enkelte klubber har gått hele 20.000 i minus, blir det skrevet, noe som var mye penger i fotballen i 1963. I 1964 har klubben god råd, og i 1965 dårlig råd. Totalt sett var klubben i hele perioden heldig med god aktivitet for å skaffe penger, mye publikum, og lite gjeld, selv om det gikk litt i bølgedaler.

I 1963 fikk fotballgruppa gjennomslag for at gruppene i idrettslaget skulle drives atskilte med separat økonomi. I idrettslaget var det knyttet til effektivitet og drift. I fotballgruppa var de lei av å dele fotballinntektene for å sponse drift i de andre gruppene.

Ny utbygging i hoppbakken i Lønnberget var fryktet, og disse kostnadene var ikke fotballgruppa villige til å dekke.²⁵⁸

²⁵⁵ Kontrakter 5.6.46 og 27.2.50. Kontrakter privatkamper Kladno og Akranes.

²⁵⁶ Opjordsmoen utklippsbok, 23.

²⁵⁷ Brev 9.8.1950 RA med oversikt over idrettslaget økonomiske tilstand.

²⁵⁸ Gult og Svart 1963, 10-13, og intervju Arne Halvorsrud.

Det var en heller rolig periode for utvikling av anlegg etter at stadion var klar i 1948. Treningsbanen av grus på Kjempehaugen ble solgt i 1955, og ny gressbane ble lagt på Persveløkka, det samme sted som klubben gjerne ville legge hovedbanen i 1922. 10 mål grunn ble leid av fabrikken, og etter 2 år med arbeid sto den klar i 1958 som ny treningsbane. Fabrikken gav 10.000 i gave til den nye banen. Bedriftsidrettens bruk av anlegget var begrunnelsen, men i realiteten var det vel en gave til idrettslaget. Tribunene som det ikke var gjort noe med siden 48, ble utbedret først på starten av 50-tallet, og så før kvartfinalen mot Steinkjer i 1961. Mellom 8.000 og 10.000 kostet utvidelsen, men publikumsrekord i kvartfinalen gjorde at investeringen fort ble tjent inn igjen.²⁵⁹

På fotballtinget i Bergen i 1960 ble den nye serieordningen diskutert, og i hvilken grad spillerne kunne få gaver for sine prestasjoner var et av temaene. Det var også spørsmål om man kunne lønne spillerne for å trene lag i klubben. Lillestrøm og Vålerenga ivret mest for at ordningen skulle innføres, men ble nedstemt. I amatør fotballen skulle det ikke forekomme penger, og flere behandlet saken som det skulle vært et ”råttent egg”.²⁶⁰

6.3.2 ”Eldres” innført 1953

Figur 23. Dugnad for Eldres i hallen 2009.

Halfdan Hegtun snakket om Raufoss sin tradisjon og kultur. En av disse kulturbærerne ble etablert i 1953. Da ble ”Eldres” dannet. Dette er en gjeng med eldre og ikke aktive medlemmer i klubben, som hjelper klubben med alle oppgaver. Ingen for store, ingen for små. Allerede i 1951 ble denne gruppa etterlyst, og 16.mai 1953 ble den stiftet. Den gjør den dag i dag mange viktige gratis oppgaver for klubben.

Annehver fredag samles de på sportshytta til felles fotballprat, dugnadslister, poker og ”nogo attåt”. Ivar Hoff sier at så vidt han vet, er det bare Mjøndalen og Raufoss som har bevart disse ”Eldres” som en tradisjon. Begge klubbene har mange fotballminner som har opphav i et industrimiljø. Fotballminnene lever i blant deltagerne på ”Eldres” på Raufoss i dag.

Det var de som fikk meg interessert i å skrive denne oppgaven. Smilende i porten på Raufoss stadion før kampene, og med sine historier om gamle dager på Raufoss var de ikke alltid like fornøyde med dagens fotballgutter. Selvsagt var det bedre før i tiden!²⁶¹

²⁵⁹ Dahlens utklippbok avisartikkel om forberedelse til Steinkjer kampen.

²⁶⁰ Gult og Svart 1960 nr.1, 3 og 9.

²⁶¹ Gult og Svart 1951 nr.1, 3 og 2003 nr.1, 20.

7.0 Raufoss perioden 1965 – 1980. Ny opptur, før fall!

7.1 Samfunnsutvikling perioden 1965 – 1980

*Folk var mer opptatt av seg selv, og mindre opptatt av fellesskapet. Folk fikk mer penger og brukte den økonomiske friheten til å kjøpe bil, tv og hytte. Det ble mange tilbud å bruke fritida til. Fotball ble bare et av fritidstilbudene til lokalbefolkningen.*²⁶²

Slik beskriver Erik Langedal Raufossamfunnet på slutten av 60-tallet. I 1970 bodde det i underkant av 5000 mennesker på Raufoss. På fabrikken øker antallet ansatte fra ca.2000 i 1965 til 2600 ansatte i 1973. Det ble en liten nedgangsperiode frem til 79 hvor antallet ansatte igjen når 2600. Perioden på 70-tallet er storhetsperioden for industrien i Oppland og på Raufoss når det gjelder sysselsettingstall.²⁶³ Direktør ved RA på Raufoss fra 1982, Bjarne Gravdahl, uttalte: ”Det er alltid lettere å gi både direkte og indirekte bidrag fra bedriften i de periodene det går bra”.²⁶⁴ 1970-årene skulle bli første gang direkte midler ble gitt fra fabrikken til fotballen på Raufoss for sportslig satsing. I løpet av slutten av 60-tallet ble RA et statsaksjeselskap. I den nasjonale politikken hadde Arbeiderpartiet vært en pådriver for støtten og utviklinga av RA, noe som også gjorde at Arbeiderpartiet befestet sin sterke stilling i Vestre Toten. Overgangen til aksjeselskap gjorde at den sivile produksjonen ble viktigere for RA. I denne perioden ble mange nye produkter utviklet på Raufoss.

Fotballen og idretten skulle bli et middel til å markedsføre stedet, bedriften og de sivile produktene, og et lokkemiddel for å skaffe kvalifisert arbeidskraft til Raufoss.

Oberstløytnant Giljarhus ble ansatt som direktør for fabrikken i 1967. Hans konkurranseinstinkt, profesjonalisme og markedsorientering for fabrikken preget både Raufossamfunnet og Raufossfotballen mener Helge Hagen. En av lederne i Raufoss fotball i denne tidsperioden.²⁶⁵

Fra 1965 fikk vi også en idrettsrevolusjon i den organiserte idretten i Norge, hevder idrettshistoriker Stein Tønnesson. Etter en periode med nedgang i antall medlemmer i Norges Idrettsforbund fikk vi en sterk vekst. I perioden fra 1965 til 85 fikk vi en økning av medlemsmassen fra 400.000 til 1,6 millioner medlemmer.²⁶⁶

---

²⁶² Langedal 2009, intervju.

²⁶³ <http://www.ssb.no/historisk/aarbok/tab-2000-12-06-01.html> 10.08.09.

²⁶⁴ Gravdahl 2009, intervju.

²⁶⁵ Hagen 2009, intervju.

²⁶⁶ Olstad og Tønnesen 1987, 215.

I Raufoss idrettslag økte antall medlemmer fra 500-600 på 50-tallet til 1050 i 1979.²⁶⁷

Rolf Gjersem, formann i idrettslaget i deler av perioden, kommenterer tallene slik:

*”Medlemstallet på Raufoss var veldig ofte knyttet til hvor ivrig kassereren var”.*²⁶⁸

I Ril hadde også antallet med aktive grupper økt fra 3 stykker i 1945 til 7 aktive grupper i perioden 1965-80. Håndball, svømming, turn og friidrett fikk den største veksten på Raufoss. Idrettene skulle bli en konkurrent for fotballen på Raufoss både økonomisk og sportslig. Dette endret allikevel ikke på at fotball var den største og klart mest populære idretten på Raufoss. Det at idretten fikk sin vekst på Raufoss og i landet ellers, var knyttet til et statlig sterkere fokus på idretten. Ny tippenøkkel i 1967 og 74 gjorde at anlegg kunne i større grad bygges. På Raufoss bygde kommunen ny gymsal på skolen i 1965, innendørs svømmehall i 1966 og egen idrettshall i 1974. Tippemidlene gjorde at kommunene i langt større grad kom på banen. Et annet bevis på at kommunen tok et større ansvar, var at de tok over ansvaret for anlegget på Raufoss stadion fra 1966, og at de bygde ny sportshytte til klubbens 50-års jubileum i 1968. Trimaksjonen ble igangsatt i 1967, og ”Idrett for alle” var en del av stortingspolitikken med det utvidede kulturbegrepet fra 1974. Vi kan i 50-årsberetningen for 1967 lese at Raufoss idrettslag var et oppegående idrettslag som fulgte opp idrettsforbundet sine tiltak der *”Trimaksjonene mellom Vardal og Raufoss fikk god oppslutning”.*²⁶⁹

I Raufoss var det Oldboyslag for menn og veterangruppe i turn for kvinner. I 1969/70 dannet fotballen på Raufoss med Knut Dahlen i spissen en selvstendig junioravdeling.

Junioravdelingen blåste også liv igjen i ”løkkefotballen” som hadde sine tradisjoner helt tilbake til 1928 på Raufoss. Da ble den kalt bydelsklubber. På ”løkkene” ble det organisert serie med 7 spillere per lag. I lokalmiljøet var det banebrytende, og en ordning fotballforbundet innførte først i 1984, under nye regler for miniputtfotballen. Mange gode fotballspillere på Raufoss har slitt sine første fotballske på ”løkka”.²⁷⁰

Et annet sosialt tiltak klubben gjennomførte fra 1958, var ungdomskvelder.

Ungdomskveldene ble gjennomført hver 14. dag av klubbens A-lagsspillere med storkeeperen Arve Engebretsen i spissen. De ble etter hvert så populære at storsalen på folkets hus måtte tas i bruk. Ungdomskveldene var besøkt av 400-500 ungdommer, og rekorden var på 700 da Millie fra Jamaica var på besøk. Da var lokalet sprengt. Andre foredragsholdere var også på

---

²⁶⁷ Gult og Svart 1993 nr.1, 43.

²⁶⁸ Gjersem 2009, intervju.

²⁶⁹ Ril 1968, 54.

²⁷⁰ Gult og Svart 1993. nr.1, 71.

besøk, slik som fotballproffen Ragnar Larsen og tv-reporteren Knut Bjørnsen. Det var et bredt tilbud til både store og små på Raufoss.²⁷¹

Det gode arbeidet i idrettslaget og fotballgruppa var også en avgjørende faktor for støtten fra RA. Direktør Magnus Tajet uttaler dette i 1977 om hvorfor de støtter idretten på Raufoss:

*Det finnes idrettstilbud til nær sagt alle gjennom Ril eller RA`s eget bedriftslag... Dette har gjort sitt til at Raufoss stort sett har sluppet unna problemer med for eksempel narkotika og kriminalitet som andre byer og steder på vår størrelse sliter med.*²⁷²

Amatørreglene innenfor fotball ble i perioden 1946 til 68 diskutert på 13 av 22 forbundsting. Perioden 1965-80 skulle bli en overgangsperiode for en mer profesjonalisert fotball både på Raufoss og ellers i landet. I 1965 ble amatørreglene revidert, og gaver kunne gis, men ikke pengegaver. I 1969 innførte forbundet indeksregulerte premiekort. I 1972 ble det innført kjøp og salg av spillere, og karantene ved overgang. Dette var et tiltak for å hindre mistenkelige overganger, og få pengene opp på bordet. ”Spillende trener” ble på moten fra 1965 da en A-lagsspiller kunne motta penger for instruksjon i egen klubb. ”De svarte pengene” ble en del av fotballen under 60- og 70-tallet. Det fantes i 70-årene tydeligvis mer penger ”under bordet” enn det gjorde oppå, var ryktene som svirret i fotball-Norge. Slik beskrives det i Goksøyr og Olstad sin bok om Norges Fotballforbundets 100-års-jubileum i 2002.²⁷³

7.2 Sportslig utvikling i perioden 1965 – 1980

”Det var godt gjort å ikke rykke videre ned” sier Bjørnar Ottesen om prestasjonene i 1966- og 67-sesongen på Raufoss.²⁷⁴ Raufoss hadde hatt et generasjonsskifte, og mange av heltene fra 50-tallet hadde gitt seg. Knut Dahlen overtok trenerroret senhøstes 1966 og fortsatte i 1967. 1966-sesongen hadde begynt elendig med kun 2 poeng på vårkampene, men gutta tok seg sammen og gjennomførte en god høsts sesong, og endte på 6.plass. Målforskjellen var det eneste som skilte dem fra nedrykket til 3.divisjon. I cupen gikk det verre, og Raufoss forsvant ut mot Jotun i første runde. Ikke spesielt lystig for en klubb som på grunn av anstrengt økonomi hadde trengt penger for et cupavansement.

Vintersesongen 1967 trente Raufoss 3 ganger i uka, totalt 92 økter i løpet av sesongen.

---

²⁷¹ Gult og Svart 1993, nr.1, 108.

²⁷² Gult og Svart 1977, nr.3, 10.

²⁷³ Goksøyr og Olstad 2002, 290-301.

²⁷⁴ Ottesen 2009, intervju.

Trener Knut Dahlen var optimist og mente laget skulle være med i opprykksstriden. Tradisjonen tro i Raufoss ble hver torsdag avsluttet med sosialt samvær. Sesongen begynte bra, og mange tenkte på 1963-sesongen med opprykk. ”*Treningsgrunnlaget var solid*” blir det skrevet i årsberetningen fra 67-sesongen. Det skulle dessverre ikke gå som man håpet. Fra den andre serierunden til ut sesongen florerde det med skader på Raufoss-spillerne. Det endte på 6. plass like over nedrykksstreken, igjen. I cupen endte det med 3-0 tap i 3.runde mot Ham Kam. Det var fremgang etter flere år med tap i første runde.

På Raufoss huskes sesongen best fra kampen mot Mjøndalen. Mjøndalen kom 35 minutter for sent til kampen på Raufoss. Hvorfor, spurte mange seg. Noen sa de kjørte feil, andre at de ventet på en spiller på Hønefoss. Raufoss la inn protest på tapet, og fikk medhold. Dette førte til høylytte protester fra Mjøndalen i tetstriden, og fra lagene i bunnen som kriget med Raufoss for å unngå nedrykk. Det var godt for Raufoss at de avsluttet sesongen slik at de hadde klart seg uansett resultat av protesten på Mjøndalen kampen.²⁷⁵

7.2.1 Treningsrevolusjon og profesjonalisering med Svein Bredo Østlien

Figur 24. Bredo med planene klare.

”Troen” var tilbake på Raufoss før 1968-sesongen.

Klubben hadde klart å få Svein Bredo Østlien tilbake etter studier og fotballopphold i Lyn Oslo.

Hans erfaring hos Osloklubben med flere serie- og cupmesterskap de siste årene skulle løfte Raufoss opp på et nytt nivå. Erik Østeng kom tilbake fra Gjøvik, og de unge spillerne som kom opp i 1963 og 64, begynte å bli erfarne. Juniorene Jørn Haugerud, Arild Sandlie,

Åge Larsstuen og Tom Løkken banket på døra.

Bredo tok tak så fort treningene begynte i november med 18-20 mann på treningene. Den såkalte ”nyordningen” skulle forbedre klubben på flere plan. Treningsmengden ble økt fra tidligere rundt 90 økter til 138 økter. Lørdagstrening ble innført. All trening skulle foregå med ball. Isbane med vanter ble for første gang satt opp på Raufoss stadion, og i fabrikkens måtte ispigger lages. Treningsmetodene var en blanding Bredo hadde laget etter inspirasjon fra Lyn, og med råd og treningsprogram fra den tidligere norske landslagstreneren Willy Kment.

Det var ikke bare treningsfronten som ble profesjonalisert. På sportshytta skulle alt utstyr ligge klart for trening, felles reise- og treningsantrekk ble innført. Bredo forlangte til og med

²⁷⁵ Dahlen utklippsbok fra 1966 og 67 sesongen.

at skoene til spillerne skulle bli pussa av materialforvalterne. Da syntes nok spillerne at det gikk for langt, og flere sørget for å pusse skoa selv.²⁷⁶

Styret la tross dårlig økonomi forholdene best mulig til rette. Satsinga medførte at klubben for første gang reiste til Nederland for å forberede sesongen. Gode treningskamper i Nederland, og godt spill men tap mot Lyn Oslo 4-2 i generalprøven, hadde skrudd forventningene i været. En trener med en kjekk optimistisk tone skrudde heller ikke ned forventningene før seriestarten mot Ålesund. ”*Treningen på is har medført at vi spiller så kjapp fotball at fiskerne fra Ålesund ikke har sjanse til å henge med*”, uttalte en selvsikker trener. Da det på radioen ble meldt om tap 2-1, trodde ikke folk på Raufoss at det var sant. Det blir sagt at folk ringt radioen med beskjed om at resultatet måtte være feil, men resultatet var dessverre riktig.²⁷⁷ Sesongen ble ikke så god som man hadde forventet, og Raufoss endte på 5.plass. Høsten og sesongen gav allikevel flere oppturer.²⁷⁸ Nabo Gjøvik/Lyn fikk juling 6-2 og rykket ned i 3.divisjon. Seriemesteren Hødd ble slått 2-0 på Raufoss og gav håp om at fremtiden skulle se lys ut. I cupen hadde også laget klart seg godt, men røyk ut mot Moss i 4. runde. ”*Lite å utsette på Moss` seier*” uttalte oppmann Rudolf Løkken etter 2-1 tapet.²⁷⁹

Bredo ble igjen tatt ut på det norske A-landslaget mot Danmark i 1968. Norge tapte for øvrig 5-1 foran 35.000 i København.²⁸⁰

Bredo fortsatte som trener i 1969. På generalforsamlingen dette året la Bredo ut i kjent stil om at han hadde hjerte til tusen for Raufoss fotball. I salen kom det tørt fra ei like rappkjefta dame i Løkken slekta ”*Hjerte til ti tusen har da je hørt*”.²⁸¹ Lønn til spillende trener var innført i Raufoss. Treningen og treningsleir ble kjørt omtrent som forrige sesong, og det ble ikke lagt skjul på at opprykk var målet for ”*Europas beste bedriftslag*” som det ble kalt i pressen.²⁸² Gode resultater i Nederland og seier i treningskampene mot Vålerenga og Lyn Oslo ga på ny opprykkstanker på Raufoss. Seriestarten var god, og det var Ham Kam som skulle bli den store opprykksrivalen dette året. I vårkampen hadde Raufoss Hamarlaget i kne, men Ham Kam utlignet til 1-1 etter en sterk innspurt. Raufoss var klart best, kunne vi lese i lokalavisa. Høstmøtet med Ham Kam ble betegnet som seriefinalen på Raufoss. Med seier ville Raufoss fortsatt ha gode muligheter til opprykk. På Raufoss var det samlet 7500 tilskuere. Raufoss hadde ingen mulighet, og Ham Kam vant fortjent 5-2. Seieren ble nok

---

²⁷⁶ Ottesen 2009, intervju.

²⁷⁷ Hagen 2009, intervju.

²⁷⁸ Raufoss fotball årsberetning 1968.

²⁷⁹ Dahlen utklippbok sesongen 1968.

²⁸⁰ <http://www.fotball.no/display.aspx?wci=wiStat&wce=ceIncidents&MatchId=1206105> 12.8.09.

²⁸¹ Eldres 2009, Bredo trente Raufoss gratis i 1968 og fikk lønn i 1969. Summen ikke dokumentert.

²⁸² Sandlie og Dahlen utklippbok sesongen 1969.

betraktet som en taktisk triumf av Ham Kam eller, av enkelte, en taktisk bommert av Bredo. Ham Kams spiss skulle tas ut av kampen av Raufosstopperen Ola Vildåsen. Ham Kam forutså dette trekket, og drog spissen ut av sentralt område med Vildåsen i hælene. Hullet som ble igjen i midtforsvaret på Raufoss, ble aldri tettet, og Ham Kam seiret enkelt.

Raufosspublikumet var så skuffet, eller som man sier på Raufoss, ”indignerte” at de var aggressive på Raufosslederne som hadde lovd dem opprykk. Det lyste skuffelse ut av øynene på mange etter kampen mot Ham Kam. Drømmen om å få se toppseriespill på Raufoss brast, men gledelige dager skulle snart komme når man gikk over i 70-årene.

Litt om tonen i laget og stemninga i laget sier denne lille historien fra kampen mot Stabæk dette året: ”Raufoss tok oppskriftsmessig ledelsen 2-0. I pausa sier Bredo til Helge Hagen: ”Helge, stikk neri by`n og få tak i noen flasker hvitvin. Da Helge kom tilbake, stod det 4-2 til Stabækk”.²⁸³ Det spørres hvordan vinen smakte på turen tilbake til Raufoss? Serien ble avsluttet med 5-1 seier over Ørn Horten, og Raufoss endte på 4.plass. I cupen gjorde Raufoss det bra og nådde 4.runde. Rosenborg vant 2-0 i en kamp der Raufoss hadde banespillet, men Rosenborg med Odd Iversen i spissen ble for sterke.²⁸⁴ Klubben takker i årsberetningen både spiller og trener for en godt gjennomført sesong. Det blir anbefalt at de nye retningslinjene for trening og profesjonalitet som Bredo har innført i klubben, bør bringes videre.²⁸⁵

7.2.1.1 John Mair ”notorisk goalgetter” og Raufoss’ første utenlandske spiller

Figur 25. John Mair Raufoss første utlending.

Raufoss så hele veien etter gode fotballspillere som kunne forsterke laget på 60- og 70-tallet. Nivået var blitt tøffere, og man trengte noen spillere i tillegg til de lokale spillerne. Flere landinger kom til Raufoss på 60-tallet. Senhøstes 1968 ble skotten John Mair hentet til Raufoss. Det var faktisk sånn i denne perioden at man spøkte med at kampen på Raufoss ikke kunne starte før Valdrestoget var kommet, forteller Raufoss leder Helge Hagen.²⁸⁶ John hadde som junior lærlingkontrakt med den skotske klubben Hearts. Dette var for øvrig den samme klubben som ”Kniksen” spilte på fra 1964. John var på besøk hos en venn og spilte fotball i Røn da han ble ”oppdaget” av fotballdommeren Anton Skytland. Raufoss ble tipset, og inviterte ham på prøvespill. Prøvespill hadde Bredo selvsagt tatt med seg fra Lyn. John prøvespilte, og Bredo så kjapt at dette var en forsterkning, men ja så han ikke før John fikk

²⁸³ Hagen 2009, intervju.

²⁸⁴ http://www.raufossfotball.no/index.php?page_id=41&lang_id=1&article_id=1235 20.8.09.

²⁸⁵ Raufoss fotball årsberetninger sesongen 1968 og 1969.

²⁸⁶ Hagen 2009, intervju.

kjørt seg på noen økter til. Deretter ble det Raufoss, fotball, fabrikk og ekteskap for John Mair, den første utlendingen i Raufosstrøya.²⁸⁷ John kom til Raufoss med alt han eide i en pappeske. Klubben skaffet John midlertidig husrom i Folket hus, og selvsagt jobb i fabrikk. Han skulle sammen med Johnny Bekkelien bli et fryktet spisspar for Raufoss.

7.2.2 Inn i 70 åra og ny storhetstid for Raufossfotballen

Lufta hadde gått litt ut av ballongen etter at opprykket ”brast” med Bredo som trener. Hele klubben hadde jobbet med full trøkk, og trengte litt tid til å få summe seg. To dominerende spillere forsvant ut døra med Erik Østeng og Bredo Østlien. Treningsmengden ble normalisert på rundt 90 økter i sesongen, men det var en sterkt sammenspleiset gjeng på Raufoss som sørget for to middels sesonger i 2.divisjon med 4.plass i 1970, og 5.plass i 71. I 1971 lå Raufoss desidert sist til ferien, men en sterk høstsesong berget igjen plassen.

Trener begge år var den tidligere Raufossspilleren Per Torkhagen. I 1971 var han trener i spann med Roy Strandbakke. Raufoss hevdet seg bra i cupen i 1970 og kom til 4.runde hvor de tapte 2-1 for Strømsgodset, etter å ha ledet i en time. Strømsgodset ble forøvrig seriemester dette året. I 1971 forsvant Raufoss ut i 3.runde etter tap for Østsiden 1-0.²⁸⁸

7.2.3 Opprykk til 1.divisjon i 72

Figur 26. Karikatur av opprykkslaget på Raufoss i 1972.

Den gode sesongavslutninga i 1971 var en pekepinn på at et opprykkslag var på gang. På trenerfronten ble nye veier utprøvd. Spillergruppa valgte et trenerteam med 3 spillende trenere. Disse var Bjørnar Ottesen, Thorfinn Østeng og Ola Vildåsen.

Erik Østeng var tilbake etter noen år som spillende trener i Raufoss' naboklubber. Gjøvik/Lyns juniorlandslagskeeper Arne Ørbeck

ble hentet til Raufoss, og skulle sammen med klubbens egen juniorlandslagsspiller Svein Grøndalen, bli viktige spillere i opprykkssesongen. Treningsleiren ble som i 1969 gjennomført i Nederland for å komme vekk fra snøen på Raufoss.²⁸⁹

²⁸⁷ Holmen 2007, 30.

²⁸⁸ Raufoss Fotball årsberetninger sesongen 70 og 71.

²⁸⁹ Raufoss fotball årsberetning 1972.

"I år skal vi kjempe i toppen", uttalte fotballformann Eilert Bekkelund etter 2-1 sier over Ham Kam i generalprøven. I seriestarten var gleden stor da Brummundal ble slått 2-1. Premiere-seier for første gang siden 67. Optimismen fikk seg et skudd for baugen da Raufoss gikk på tre "tapsminer" i de påfølgende kampene, før det løsnet for alvor. "Fiskerne fra Ålesund" ble i 5. serierunden slått 4-0, etter at Jhonny Bekkelien scoret hat-trick.

Det fortsatte med 10 kamper uten tap. Svein Bredo Østlien kom tilbake på studieperm fra USA og forsterket laget. Raufoss vant 7-0 både mot Verdal og Clausenengen, og etter å ha slått serieleder Frigg 2-0 kunne vi lese *"Raufoss sterke nok for 1.divisjon"*.²⁹⁰

Sesongen ble avsluttet 2 poeng bak Frigg som ble seriemestere. Heldigvis for Raufoss var det omlegging fra 10 til 12 lag i toppserien dette året, og opprykksmuligheten lå fortsatt der. Den nordnorske fotballen var på tur inn i det norske seriesystemet. Årets mester i nord var Mo (I Rana), et lag som hadde blitt dannet med bakgrunn i et statsopprettet industrisamfunn, slik som på Raufoss. Raufoss reiste for første gang nordover for å spille fotball. Slaget mellom "hjørnesteinsbedriftene" endte med en knusende Raufosseier 4-0. Banens desiderte ener var Erik Østeng. På torvet på Raufoss sto en jublende folkemengde og hørte på den radiooverførte kampen fra nord. Nå måtte det bli opprykk!

Den andre kvalikkampen mot Pors ble allikevel spennende, og mange mente at både dommeren og gudene var på lag med Raufoss denne kvelden. En merkelig annullering av en tidlig Pors scoring gjorde at det sto 2-0 til Raufoss til pause. Pors satte inn storoffensiven i andre omgang, men Raufoss ble reddet av Fru Fortuna, keeper Arne Ørbeck, og ikke minst av dommeren.

Etter nesten 10 år var Raufoss tilbake i toppserien. Raufoss spillerne jublet, og Pors spillerne gråt. I garderoben kunne man ikke se om det var svette, tårer eller champagne som rant nedover de svette spillerdraktene. *"Dette er som å oppleve 10 bryllupsnetter på en gang"*, uttalte en av de gladeste i garderoben.²⁹¹ Inn i dusjen kom også direktøren på fabrikken, Giljarhus, fullt påkledd. I ren lykkerus over seieren og opprykket braste han ut *"hvor mye trenger dere neste år?"*, en hentydning om at den markedsorienterte direktøren ville inn med større bidrag til fotballen beste sesong.²⁹²

Cupprestasjonen var også sterk dette året. Ham Kam ble slått "enkelt" i 4. runde, men heller ikke denne gangen skulle Raufoss lykkes å komme til topps i cupen. Raufoss røk ut etter en dårlig kvartfinale med tap 2-0 mot Sarpsborg.

---

²⁹⁰ Raufoss fotball årsberetning 70 sesongen, 25.

²⁹¹ Dahlen og Sandlie utklippsbok sesongen 1972.

²⁹² Hagen 2009, intervju.

Etter opprykket ble alle i fotballgruppa bedt på middag i fabrikk, som en honnør for lagets innsats og opprykk i 72-sesongen. Feiringa fortsatte med julebord på sportshytta, og fotballfest på Dalseter Høyfjellshotell! I gode tider ble fotballfesten dekket av klubben og i dårlige tider av spillerne. Årets fest var gratis.²⁹³

7.2.4 Toppserie, lønninger og Raufoss` 4. landslagsspiller

I 1973 ble ordningen med ett trener-team videreført. Nå med Roy Thyli som ”hovedtrener”, og med Bjørnar Ottesen og Erik Østeng som en del av teamet. Nye spillere var Vålerengas Harry Karlsen og Gjøvik/Lyns Tom Strand. I tillegg kom Pål Scwhensen fra Manglerud Star ”*rekende på en fjøl*” etter å ha startet i jobb på Gjøvik. De skulle bli viktige forsterkninger for Raufoss. Det var overraskende for mange at Raufoss denne sesongen hadde klart å få tak i Harry Karlsen som hadde både U- og A-landslagskamper. Raufoss var blitt et attraktivt lag å spille for. Noen penger var det ikke snakk om som jeg husker uttaler kaptein den gang Bjørnar Ottesen. Kasserer den gang Helge Hagen strekker seg nok litt lenger og sier:

*Jeg husker vi kjørte flyttelasset til Harry og fikset ham midlertidig jobb i fabrikk. Han fikk nok noen penger, også, for å signere for Raufoss, men store summen var det ikke. Han hadde dame på Gjøvik, noe som også gjorde at Raufoss var et godt alternativ.*²⁹⁴

Raufoss fikk en ”*flying start*” på 73-sesongen med 2-1 over Frigg i Oslo, og fulgte opp med 1-0 seier over Brann i Bergen. ”*Alle kjempet og fulgte taktikken*” stod det i avisen dagen etter seieren. Det var trener Roy Thyli som la den perfekte taktikken. ”*Labert tempo og offside*” hadde lurt Brann. Thyli var så opptatt av den defensive taktikken at han også på fotballfester diskuterte taktiske prinsipper, mimrer Ottesen. Han brukte spritflaskene for å illustrere spillernes bevegelser. Problem oppstod da materialeforvalteren Trillerud forsvant med flaska som skulle illustrere midtstopperen. ”*Det er feil taktikk å bruke spritflaske, de skal det drikkes av*”, uttalte materialforvalteren.²⁹⁵

Etter 6 kamper over all forventning ble det snakket om medalje for det antatte nedrykkslaget, ”*Hjemme bra, men borte best*” var tittelen i avisene. Raufoss lå på 4.plass med 3 borteseire, 2 uavgjort og 1 tap. ”Adam var ikke lenge i paradiset”, for så kom 6 kamper uten seier, før Harry Karlsen ordnet den første historiske seieren over Start i Kristiansand med 1-0. Raufoss sin

---

²⁹³ Hagen 2009, intervju.

²⁹⁴ Ibid.

²⁹⁵ Ottesen 2009, intervju.

gjerrige taktikk og gode defensive arbeid gjorde også at unggutten Svein Grøndalen utmerket seg og ble tatt på A-landslaget. Landslagssjef Curtis hadde hatt U-landslagsspilleren i kikkerten etter flere besøk på Raufoss. Svein fikk sin debut fra start mot Nederland med selveste Johann Cruyff som motstander. Grøndalens kommentar etter kampen var ”*Jeg har da møtt vanskeligere motstander*”. Dette, selv om det var Cruyff som avgjorde kampen. Et bevis på at Raufoss hadde en ny storspiller i sine rekker, faktisk den mest meritterte Raufoss noen gang har hatt. Med sine 77-landskamper er han fortsatt inne på lista over de 10 som har spilt flest landskamper med flagget på brystet.²⁹⁶ Dessverre var det klubbene Rosenborg og Moss som skulle få mest nytte av Svein Grøndalens tjenester. Han flyttet allerede i 74 til Trondheim for studier og videre toppseriespill for Rosenborg, etter at Raufoss rykket ned.

Høsten ble noe tøffere for Raufoss, men en runde før slutt var plassen sikret. Ryktene om avtalt spill mellom Raufoss og Mjøndalen ble drøftet i mange aviser. Oddsen for at det skulle bli uavgjort var liten i og med at det ville sikre plassen for begge lagene. I avisen kunne vi lese: ”... løsslupne ord mellom spillerne på vei til garderoben om at de hadde holdt sin del av avtalen. Skulderklapp og smilende nikk mellom begge lags ledere talte sitt tydelige språk”, hevdet journalisten Are Borgir. Radioreporterens Bjørge Lillelien slo også midt i 1. omgang fast. Resultatet blir 0-0”. I Raufoss spiller Arild Sandlie sin utklippsbok er det derimot skrevet ”Nei” med stor rød skrift under artikkelen til Borgir om avtalt spill.²⁹⁷ Uansett var Raufoss klar for en ny sesong i toppserien etter sin 8.plass i serien i 1973.

I cupen røk Raufoss 1-0 mot Molde i 4. runde. I serien svingte tilskuertallet fra 1464 mot Strømsgodset til 5854 i kampen mot fjorårets seriemester Viking. Gjennomsnittet var på 2936 tilskuere, det klart beste publikumstallet på mange år både før og etter 1973, men fortsatt skuffende i forhold til forventninger og tallene fra 50-tallet. Toppscorer ble Harry Karlsen med 37 mål, og Bjørnar Ottosen spilte for øvrig samtlige kamper.²⁹⁸

1973 hadde vært et innbringende år for Raufoss fotballen, og det var satt av penger i et trenerfond. Laget skulle bli enda et hakk bedre, og spenningen var stor knyttet til trenervalget. Det ble detonert en liten bombe da tidligere landslagstrener for Norge i perioden 1961-63 og 67-69, og tidligere profesjonell trener i både Nederland og Østerrike, Willy Kment, ble presentert som Raufoss trener. ”*Dere har gjort et varp, dere prektige Raufosskarer*”, uttalte ”*Nicken*” (Nicolay Johansen) i Norges Fotballforbund til Raufossleder Helge Hagen. I avisen uttalte Kment: ”*Jeg har alltid sett på Norge som mitt annet fedreland. Dessuten fikk jeg et*

---

²⁹⁶ <http://www.rsssf.no/archive.html> 1.9.09.

²⁹⁷ Sandlie og Dahlen utklippsbøker sesongen 1973.

²⁹⁸ Raufoss fotball årsberetning sesongen 1973.

tilbud i fra Raufoss i posten som var meget godt". Helge Hagen er ikke sikker, men mener å huske at 50.000 netto var summen Kment ble tilbudt.

Det var store forventninger til 74-sesongen, og hele spillergruppa fortsatte. Dette gjaldt også Harry Karlsen som etter en god sesong hadde fått flere gode tilbud i Osloklubbene.

Toppseriespiller Trygve Kristoffersen ble hentet fra Lillestrøm til klubben med

"lommepenger" og arbeid i fabrikken.²⁹⁹ Ungguttene Kai Breiskallbakken og Dag

Opjordsmoen ble hentet opp i A-lagsstallen. Dag etter å ha fått sitt endelige gjennombrudd mot Ham Kam i siste serieomgang. Han var eneste lyspunkt i en kamp Raufoss tapte 2-0.

Juniorlandslagsspiller Stein Kollshaugen ble hentet fra Kastad, og alt så lyst ut.

Sesongen skulle derimot bli en stor skuffelse. Kment innfridde ikke, hans spillestil og treningsprinsipper var utgått på dato, mente mange av spillerne. Andre mente han hadde tatt pensjonisttilværelsen i Raufoss og var mer opptatt av å fiske enn å trene fotballaget.

Raufosskaptein i 1974, Bjørnar Ottesen, moderer det litt og sier at Kment var uheldig i mange kamper, med skader og marginer i mot. Svein Grøndalen er nok klarere når han uttaler i avisen mot slutten av sesongen. *"Vi(Raufoss spillerne) ønsker helst at han finner seg et annet lag fra neste sesong"*, Kment ble løst fra kontrakten.

I årsberetningen for 1974 kan vi lese *"Årets sesong ble en skuffelse. Vi rykket ned til 2.divisjon med kun 6 poeng i protokollen"*. I cupen gikk det bedre og Raufoss gikk til 5. runde med tap i kvarten for Skeid. Vi får merke oss at Raufoss dette året hadde sesongens største tap med 6-0 for Viking, og sin største, og første seier i den 20. spillerunden med 7-1 mot Ham Kam. Dette gjorde at de tok med seg de grønne ned i 2.divisjon.³⁰⁰ Tilskuersnittet på stadion var på 1500 tilskuere, halvparten av snittet fra 73-sesongen.³⁰¹

Dette var slutten av en storhetsperiode med Raufoss i toppserien, dit har de til dags dato ikke klart å komme tilbake selv om forsøkene har vært mange. Gode fotballkamper, nesten opprykk og cupprestasjoner skulle derimot komme.

7.2.5 Slutten av 70 tallet: Semifinale i cupen 77 og tøffe år i 2.divisjon

1975 ble et innkjøringsår for et nytt Raufosslag. 10 spillere forsvant fra Raufoss med Svein Grøndalen i spissen, 2.divisjon var ikke et fremtidig sted for en landslagsspiller. Raufoss fikk 15.000 som godtgjørelse for overgangen etter tøffe forhandlinger med Rosenborg, en stor sum etter datidens standard. Det var derimot utdannelse i Trondheim som var hovedgrunnen til at Grøndalen forsvant. Utdannelsen var så viktig at han i 76 uttalte i avisen *"heller skolen enn*

---

²⁹⁹ Hagen 2009, intervju.

³⁰⁰ Sandlie og Dahlen utklippbok sesongen 1974 og VG sommer 2009 med *"Juvas fakta"*.

³⁰¹ Raufoss fotball årsberetning 1974.

gullklokka". Utdanning var viktigere enn landslag, med andre ord. Det å leve av fotballen, var enda ikke tema verken på Lerkendal eller på Raufoss på 70-tallet.³⁰²

Raufoss stod ribbet tilbake i 1975, men ungutta, sammen med noen av gamlegutta sørget for 5.plass i serien, langt bedre enn forventet etter spillerflukten. I cupen ble det derimot et ydmykende tap for den lokale klubben Vardal med 2-1 i første runde.

Raufoss går inn i en periode med lokale trenere. Roy Thyli var skipper for Raufosskuta i 1975. De tidligere spillerne Kjell Ellingsen og Ola Vildåsen overtok roret i 1976, Ellingsen alene i 1977, før Thyli igjen ledet laget i 1978- og 79-sesongen.³⁰³

1976 ble også betraktet som et nytt forberedelsessår etter at flere lokale spiller kom til Raufoss fra naboklubbene. Tom Strand kom tilbake etter en liten avstikker i Skeid.

Hurtigtoget Henning Gjestrumsbakken kom fra Bøverbru, og politimannen Harald Balke kom fra Skreia. I avisene var det beskyldninger om "fisking" av spillerne med jobb og leilighet noe Balke selv benektet og uttaler: "*Min overgang fra Skreia IL til Raufoss skyldes utelukkende ønske om å spille på et høyere nivå... overgangen er av eget initiativ... Jeg håper for fremtiden at spillere uansett ny eller gammel klubb, kan få satse uten ubegrunnede rykter*".³⁰⁴

Dette understreker også NFF mektige generalsekretær Nicolai Johansen i Olstad og Goksøyr bok om Fotballforbundets 100-årsjubileum. "*En bør... ikke undervurdere oppdriften i spillerne*", sier han. Med dette mente han at spillerne var like søkende etter nye, mer spennende utfordringer og miljøer, og at ikke det alltid var klubbene som var de store synderne når det gjaldt spilleroverganger.³⁰⁵

Raufoss var nemlig en attraktiv klubb i lokalmiljøet som den eneste 2.divisjonsklubben i Oppland. Raufoss endte på 4.plass i 1976, noe var igjen på gang på Raufoss. Cupen ble heller ikke denne sesongen en suksess, klubben røk igjen i 1.runde, denne gangen mot Manglerud Star med 1-0. Treningsleiren i årene etter nedrykket fra toppserien i 1974 ble tilbrakt i Danmark.³⁰⁶

7.2.6 Historisk semifinale i 1977

1977 skulle bli et år i cupens tegn på Raufoss. Raufoss klarte å nå semifinalen for første gang i historien, men tapte for norgesmesteren Lillestrøm. Cupen var allikevel et eventyr for det unge Raufossmannskapet. Ottestad, Jotun og Vålerenga ble slått enkelt og fullt fortjent.

---

³⁰² Sandlie og Dahlen utklippsbok sesongen 1974.

³⁰³ Gult og Svart 1993 nr.1, 27.

³⁰⁴ Dahlen utklippsbok 1976 sesongen.

³⁰⁵ Goksøyr og Olstad 2002, 302.

³⁰⁶ Raufoss fotball årsberetning 1975 og 1976.

I 4.runde ble det Brann i Bergen. Brann spilte og hadde ballen mest, men 2 minutt før full tid scoret Harald Balke sitt andre, og Raufoss stakk av med seieren 2-1.³⁰⁷ Kvartfinalen hadde vært Raufoss ”spiker i kista” både i 1952,61,72 og 74. Nå skulle man endelig vinne en kvartfinale.

Figur 27. Bjørnar Ottesen og Tom Lund før semifinale på Raufoss 1977.

Moss og Raufoss hadde spilt kvartfinale i 357 minutter eller i nærmere seks timer da man endelig fikk en avgjørelse i denne maraton- thrilleren. Langt de fleste hadde belaget seg på nok en omkamp da Totens ”store sønn” Stein Kollshaugen tok saken i egne hender. I det 127 minuttet i tredje kamp orket ikke Kollshaugen mer, og satte ballen i nettet til 2-1 seier, kunne vi lese i VG.³⁰⁸

På Raufoss var det historisk interesse. Klubben var klar for semifinale for første gang i historien. Stadion på Raufoss var fullstappet til tross for at kampen gikk midt i arbeidstiden. ”Raufoss cupinnsats betydde betydelige tap for oss”, uttalte fabrikkdirektør Magnus Tajet. Fabrikken hadde nemlig vurdert å sette opp flomlys på stadion slik at arbeiderne kunne få sett kampen etter arbeidstiden, det hadde vært billigere for fabrikken. Tida strakk dessverre ikke til, og folk tok seg fri fra jobben både lovlig og ulovlig.³⁰⁹

”Respekten ble for stor” stod det i OA dagen etter semifinaletapet mot Lillestrøm. De vel 6000 tilskuerne fikk med seg et artig oppgjør, men Lillestrøm var minst 2 mål bedre enn Raufoss. Tre baklengs før pause, det første av Gjøvikgutten Gunnar Lønstad, gjorde at Raufoss aldri klarte å gjøre kampen spennende.³¹⁰ Cupeventyret var slutt, og Raufoss sin storhetstid med 30 år i norsk toppfotball fotball skulle snart være over! I serien endte det med en skuffende 5. plass, mye på grunn av en prioritering av cupen, mente Bjørnar Ottesen.³¹¹ Før 1978-sesongen kunne vi lese ”Lillestrømmafiaen” ute etter hele Raufoss rekka... klimaet på spillermarkedet er hardnet betraktelig til i Norge”.³¹² Ordene ”non amatør” og profesjonell spiller var stadig under diskusjon i fotball-Norge. Problemet ble så stort at fotballforbundet satte ned en komité for å arbeide med saken. Dette medførte innføring av non amatør fotball fra 1984, og innføring av profesjonell fotball i 1991.³¹³

³⁰⁷ http://www.raufossfotball.no/index.php?page_id=42&lang_id=1&article_id=1263 2.9.09.

³⁰⁸ Verdens Gang 5.10.1977 utklipp Bjørnar Ottesen.

³⁰⁹ Gult og Svart 1977 nr.3, 16. Intervju med fabrikkdirektør Magnus Tajet.

³¹⁰ Oppland Arbeiderblad 13.10.1977.

³¹¹ Ottesen 2009, intervju.

³¹² Gult og Svart 1978 nr.1, 9.

³¹³ Olstad og Goksøyr 2002, 292.

Med cupprestasjonen friskt i minne satset Raufoss optimistisk videre for å skape et opprykkslag i 78-sesongen. Hele mannskapet på Raufoss fortsatte selv om flere var ettertrakt. Stein Kollshaugen ble i Raufoss til tross for profftilbud både fra Feyenord, Innsbruck, og seriemester Lillestrøm.³¹⁴ Treningsleiren i 1978 ble for første gang i historien gjennomført i Jugoslavia. Til tross for tøff satsing endte Raufoss på enskuffende 5.plass, etter en elendig vårsesong. I cupen endte det med 4.runde og tap mot seriemesteren Start med hele 5-1. Sesongen 1979 ble heller ikke noe bedre. Raufoss klarte ikke lenger å beholde viktige spillere som for eksempel toppscorer Stein Kollshaugen, som forvant til Moss. Lokkemidler med arbeid i fabrikken og et godt miljø var ikke lenger nok for å beholde spillere på Raufoss. Høsten var svak, og etter en spennende innsjutt ble ny kontrakt reddet med en 7.plass. I cupen kom Raufoss igjen til 4.runde og hadde muligheten til å avgjøre det i ordinær tid mot Viking i Stavanger. Kai Breiskallbakken stod som en levende vegg, og det ble en minnerik kamp, men Viking avgjorde til 1-0 i ekstraomgangene. Viking gikk til finalen og ble Norgesmester. I klubbavisa syntes Raufoss at man blir urettferdig behandlet etter å ha ”røket” ut av cupen 3 år på rad mot klubbene som ble norgesmestere.³¹⁵ Sesongen 1980 ble den tidligere Liverpoolspilleren Chris Lawler ansatt som spillende trener. Interessen var stor blant de økonomiske bidragsytere og omgivelsene, men flere spillere hadde forlatt Raufoss, og Lawler var langt fra så god som i storhetstiden i Liverpool. Raufoss endte på en 9. plass. Det gikk gradvis nedover med Raufossfotballen, og i 1982 rykket Raufoss ned på nivå 3 for første gang siden 1952. Den virkelige storhetsperioden var over for Raufossfotballen selv om tradisjon og kultur på stedet har gjort at Raufoss sett under ett frem til i dag har vært Opplands beste fotballklubb.³¹⁶

7.3 Anlegg, drift og økonomi 1965 – 1980

Raufoss idrettslag og Raufoss fotball gikk inn i en ny fase knyttet til bygging og drift av anlegg i 1965-80. Den positive utviklingen i norsk økonomi hadde medført at kommunen ble en bærebjelke i utviklingen av velferdsstaten. De offentlige tjenestene for innbyggerne i lokal området ble i hovedsak overlatt til kommunen.³¹⁷ Idrett var blitt en stadig større del av kulturbegrepet, og dette fikk følger for byggingen og driften av idrettsanleggene på Raufoss. Kommunen hadde god råd med bakgrunn i store skatteinntekter fra RA. Vestre Toten kommune kunne derfor gjennomføre en massiv utbygging av idrettsanlegg på slutten av 60-

---

³¹⁴ Hagen 2009, intervju.

³¹⁵ Gult og Svart nr.2 1979, 6.

³¹⁶ Raufoss fotball årsberetning for sesongene 77,78 og 79.

³¹⁷ Furre 1991, 316.

tallet og utover 70-tallet. Flere store nasjonale konkurranser i langrenn og hopp gjorde også at store ressurser ble brukt til hopp og langrennsanlegget i Lønnberget.

Figur 28. Åpning av nye Sportshytta i 1968.

I 1966 overtok kommunen ansvaret for sentralbaneanlegget eller Raufoss stadion, som det heter på folkemunne. Hele 20 år var gått siden sportshytta stod klar til 30-årsjubileumet i 48.

Ny grusbane og parkeringsplass ble planert øst for hovedbanen. Nye bro

ble bygget, elva lagt om, og til 50-årsjubileumet i 1968 stod Raufoss nye "Sportshytte" klar med nye og tidsriktige garderobes. En utbygging idrettslaget og fotballgruppa ikke hadde maktet med dårlig økonomi på slutten av 60-tallet.³¹⁸

I 1969 ble treningsbanen(øvre) utvidet og omlagt, og stod klar i 1970. Fotballgruppa hadde da 2 gressbaner, 1 grusbane, og en ny sportshytte klar for et tiår som skulle gi klubben de beste resultatene i Raufossfotballens historie. Fasilitetene for fotballen skulle holde noen år, men alt i klubbavisa til Raufoss idrettslag i 1978 blir det skrevet: *"stadion er sprengt hva kapasitet angår... gressbanene er nedslitt... Dette holder ikke når tretten til fjorten lag skal spille sine matcher og trene... I tillegg kommer også bedriftskampene"*.³¹⁹ I 76 hadde også

kunstgressbane blitt drøftet, men det strandet på grunn av problemer med finansiering.

RA har historisk alltid tatt samfunnsansvar og vært en bidragsyter på anleggsfronten.

I forbindelse med fabrikkens 75-årsjubileum ga bedriften en tilvekst til stadionsområde idet "Knotten" ble laget, en asfaltbane til bruk for håndball og fotball.

Løkkefotballen ble startet opp på ny på Raufoss rundt 1970, og i 1971 fikk juniorgruppa av Ra tildelt en ny bane for de yngste kalt RA-løkka.³²⁰ I 1971 ble 500.000 overrakt til Vestre Toten kommune som et bidrag til den nye idrettshallen på Raufoss, og for å "være en

stimulans til det aktive idrettsmiljøet på Raufoss". Tilskuddet var opprinnelig til idrettslaget, men ble besluttet overrakt kommunen. Kontrakten mellom kommunen og fabrikkens inneholdt også forpliktende punkter knyttet til bruksrett for bedriftsidrettslaget, og reklameplass i idrettshallen. Et signal på at reklameinntekter skulle bli et nytt tiltak i idrettens verden.³²¹

Direktør i fabrikkens i 1982, Bjarne Gravdahl, sier bidragene fra fabrikkens ble gitt med tanke

³¹⁸ Raufoss fotball årsberetning 1968.

³¹⁹ Gult og Svart 1978 nr.2, 3.

³²⁰ Gult og Svart 1993 nr.1, 109-111.

³²¹ Oppland Arbeiderblad 23.8.1971, 7/Kontrakt Vestre Toten kommune 20.8.1971.

på at bedriftsidretten, lokalbefolkningen, og de ansatte i fabrikkens skulle ha et godt idrettstilbud. I et intervju med fabrikkens direktør i 1978, Magnus Tajet, uttaler han følgende: ”Bedriftsledelsen er klar over at idretten koster oss store beløp i året... betydningen er imidlertid enorm i et samfunn som Raufoss” Han skryter også om samarbeidet med kommunen.³²²

I forhold til 50-tallet var det kommet mange idretter på Raufoss som skulle konkurrere om midlene fra fabrikkens. I Lønnberget ble toleransen for fabrikkens tøy vel langt da fabrikkens skog ble solgt for å finansiere utbygging av det nye hoppanlegget.³²³ Fotballen hadde med andre ord mange å konkurrere med midlene om på Raufoss.

Anleggsutbygging var fint, men kommunale anlegg ga nye utfordringer. Fotballen kom til kort i konkurranse med bedrifts og barne- og ungdomsidretten. De fikk derfor ikke utnyttet de nye hallene i noen større grad i sin treningsvirksomhet. Nye anlegg, og flere aktive grupper i idrettslaget medførte derfor stort sett en konkurranse om midlene fra både fabrikkens og kommunen.³²⁴

De var heller ikke gratis å bruke kommunens anlegg. 20 % av fotballens hovedinntekt, billettinntekter, ble betalt i baneleie. I sesongen 1966 utgjorde dette 5.000, mens i de gode sesongene 1973 og 77, utgjorde baneleia henholdsvis 48.000 og 60.000 tusen kroner på et regnskap på omtrent 500.000. ”Strengt talt skulle man ikke i 1978 betale for å aktivisere Raufoss og kommunens øvrige ungdom i et sunt idrettsmiljø”, uttaler redaktør av Raufoss klubbavis ”Gult og Svart”, Tom Løkken i 1977.³²⁵

7.3.1 Økonomi og drift

Årene etter nedrykket i 1964 gav store underskudd, men den økonomiske situasjonen ble bedre fra 1969-sesongen og utover 70-tallet Det ble ikke så lett å få inn nok inntekter som fotballgruppa trodde da de ble selvstendige i 1963. I perioden 1965-80 er publikumsinntekter den klart største inntekstkilden, men ikke lenger stor nok til å dekke de økte reisekostnader og trenings- og instruksjonskostnader, som var de største utgiftspostene.

Reise- og diettkostnadene økte fra ca.30.000 på slutten av 60-tallet og med en gradvis økning til 337.000 i 1980. Økningen er også relatert til at Raufoss fra 1978 utbetaler bonuser på 30.000 til spillerne i henhold til Fotballforbundet sitt regelverk av denne utgiftsposten.

---

³²² Gult og Svart 1977 nr.3, 10.

³²³ Gravdahl 2009, intervju.

³²⁴ Ottesen 2009, intervju.

³²⁵ Gult og svart 1977 nr.3, 3.

Raufoss øker omsetning fra ca.70.000 i 1966 til 525.000 i toppserieåret 1973, en liten nedgang i mellomårene fram til 1977, hvor omsetningen igjen ligger på omtrent 500.000 frem til 1980. Når vi leser årsberetningen fra 1965 til 80, så er det en frase som går igjen:

”inntektene strekker ikke til i forhold til neste års satsing, og nye tiltak må settes inn”.

Hvilke tiltak gjorde Raufoss for å henge med i utviklingen når det gjaldt økonomi i slutten av 60-årene og utover i 70-årene?³²⁶

7.3.1.1 Billotteriet

Billotteriet var det første økonomiske tiltak. Initiativet ble tatt av Eilert Bekkelund i fotballgruppa, men hele idrettslaget delte inntektene. Fotballen fikk en andel på 37 %, noe som utgjorde 740.000 over en periode fra 1963 til 87. To millioner kroner ble skaffet, og i alt 55 biler ble loddet ut.³²⁷ Det som gjorde lotteriet så vellykket var at hele lotteriet ble administrert på fabrikkens lønningskontor. Betalingen av loddene ble trukket fra lønnen til de ansatte i fabrikk. Det var fullstappa på stadion når bilvinnerne ble trukket ut i siste seriekamp hvert år. Lotteriet har også siden vært en klubbtradisjon og en solid inntekstkilde.

7.3.1.2 Billettinntekter, loddsalg, kampprogram, draktreklame og spillerlønninger

Klubben hadde med en optimistisk trener i Svein Bredo Østlien i 1968/69 lovd et opprykkslag. Selv om ikke løftene om opprykk ble innfridd, klarte han å få publikum tilbake på Raufoss stadion. Fra 23.000 i billettinntekter i 1967 ble disse til 41.000 i 68, og hele 58.000 i 1969. Dette genererte inntekter på loddsalg og kiosk, som gjorde at klubben kom seg økonomisk på fote igjen. I toppserieåret 1973 hadde klubben nesten 250.000 i billettinntekter.³²⁸

Profesjonalisering ble innført treningsmessig i 1968/69, det samme skulle markedstiltakene. I 1969 solgte Raufoss for første gang kampprogram, der det lokale næringslivet kjøpte annonser. Dette var ikke noe nytt på Raufoss, for allerede i 1930 ble klubbavisen finansiert med salg av annonser til det lokale næringsliv. *”Programmet så ikke bra ut første året, og forretningsmannen som kom med ideen, tok med seg de fleste inntektene, også”* sier kasserer i 1969, Helge Hagen. Tiltaket var allikevel økonomisk gunstig, og har siden eksistert som en solid inntekstkilde for fotballen på Raufoss. Samme år fikk Raufoss også tilskudd til overtrekksdressen da en lokal bensinstasjon fikk det lille, grønne BP-merket sitt på treningsdressene. I 1969 begynte også de første utbetalinger til spillere i form av bonus for seier og uavgjorte, men disse uoffisielle utbetalingene varierte ut i fra klubbens økonomi og

---

³²⁶ Tallmateriale tatt fra Raufoss fotball årsberetninger 1966-1980.

³²⁷ Ril 1988, 113.

³²⁸ Raufoss fotball årsberetninger 1966-1973.

publikumsinntekter utover på 70-tallet. Tippekampene ga også noen kroner til både spillerne og lagene slik at de skulle bli tatt seriøst i sommerpausen.³²⁹

”Vi stakk unna litt penger for å ha noe i reserve. Var det gode tider fikk spillerne noen småkroner”, uttaler Helge Hagen. Noen av disse kronene gikk nok til å dekke *”kostnader”* ved å få nykommere som Harry Karlsen og Trygve Kristoffersen til klubben i henholdsvis 1973- og 74-sesongen. Det var ingen faste lønninger på 70-tallet, men enkelte måtte nok få en *”liten kompensasjon”* for å komme til Raufoss for å spille fotball. Spillerne i Raufoss var også lovd 2000 kroner hver etter cupsuksessen i 1977, men at pengene ble etterlyst i en tale ved fotballfesten, var ikke populært hos Raufossledelsen.

I perioden etter cuptriumfen i 1977 var det flere spillere som var attraktive for andre større klubber. Raufoss måtte bruke *”kiosk og billettenger”* for å lokke enkelte spillere til en videre karriere på Raufoss. Det var uvant for en klubb som før 70-tallet ikke brukte penger på spillerlønninger. Klubben hadde verken råd eller vilje til å bli med på pengegaloppen som kom på lønningsfronten utover 80-tallet.³³⁰ Da måtte fabrikken som den tyngste næringslivsaktøren kaste seg inn i driften av fotballen, noe den ikke var særlig interessert i. I intervju med fabrikken direktør Magnus Tajet på slutten av 70-tallet uttaler han dette under overskriften. Kjøper ikke stjernespillere: *”Det vil neppe så lenge den nåværende ledelsen har roret ved A/S Raufoss Ammunisjonsfabrikker komme på tale å kaste seg inn i markedet i kampen om toppidrettsfolk. Det være seg fotballspillere, håndballspillere eller skiløpere”*.³³¹

RA var allikevel inne med sine første direkte midler til sportslig satsing på 70-tallet. Draktreklame kom for første gang i 1971. RA hadde strenge restriksjoner knyttet til markedsføring for salg av ammunisjon. Den sivile produksjonen ved fabrikken gjorde allikevel at RA var Raufoss' første draktponsor. Alu-kombi vinduer prydet Raufossdraktene i 1971-sesongen. De første direkte midlene fra RA til drift og satsing kom etter opprykket i 1972 med Giljarhus' lovnad om penger. Rundt 20.000 var summen fotballen fikk til drift gjennom gaver og annonser fra RA. Et historisk bidrag, men ikke mye når fotballgruppas budsjett lå på ca.500.000, mente enkelte.³³²

I 1975 dannet Raufoss en egen finanskomité som utelukkende skulle ta seg av salg av reklame og annonser og få mest mulig penger inn i Raufosskassa. Fotballen fikk også rettighetene til å selge reklame på stadion av kommunen.inntektene ble stimulert av semifinalen i 1977, og nådde nok et omsetningsmessig høydepunkt i 1980 da Liverpoollegenden Chris Lawler ble

---

³²⁹ Ottesen 2009, intervju.

³³⁰ Hagen 2009, intervju.

³³¹ Gult og Svart 1977 nr.3, 10.

³³² Hagen 2009, intervju.

presentert som spillende trener. ”Anfield blir aldri det samme uten Chris Lawler”, uttalte Bill Shankly, da Lawler takket for seg i Liverpooltrøya.³³³ Annonseren og sponsorene stod formelig i kø på Raufoss, men Lawler var en spiller på ”hell”, og ble verken en sportslig eller økonomisk legende i Raufossleiren.³³⁴

Figur 29. Raufoss med 20 nye gule opler i 1978.

Det økonomiske tiltaket som antagelig fikk størst oppmerksomhet på 70-tallet var nok da spillerne i samarbeid med bilfirmaet Topp Auto i 1978 kjøpte 20 gule Opler. Bilene ble kjøpt av spillerne til med 20 % rabatt, og inntektene fra reklame på de gule bilene gjorde klubben i stand til å betale Raufoss-spillerne deres første faste bonuser på 30.000.³³⁵

I en artikkel i Oppland Arbeiderblad er

skattedirektøren ute med pekefingeren og truer med skattekrav for ordningen, men klubben beroliger med at bilene eies av spillerne, og at utbetalingene av ”bonuser” er helt i følge regelverket.³³⁶ Raufoss hadde flere bokettersyn på 70-tallet etter stor oppmerksomhet rundt flere rykter om spillerbetalinger i norsk fotball. Bøkene på Raufoss ble funnet i god orden av skattemyndighetene, men i etterkant vet man at det var hektisk aktivitet og kreative penner som skrev bilag i timene før papirene ble innlevert.³³⁷

Etter det første direkte økonomiske bidraget i 1972 fortsatte RA å gi bidrag utover 70-tallet, og det blir antydnet at summen i 1978 var kommet opp i 30.000 kroner. Magnus Tajet uttaler da dette om de totale bidragene til idretten på Raufoss:

*I direkte uttelinger til idretten på Raufoss ca.100.000 da bedriftsidretten medregnet. Store penger for en og samme bedrift, det man ikke har tall på er imidlertid de indirekte utgiftene bedriften har hatt med idretten. Det tallet tør vi nesten ikke å tenke på.*³³⁸

Hvilke indirekte midler snakker vi om fra fabrikken? Fotballklubben på Raufoss ble også i stor grad ”drevet” innenfor fabrikkporten i perioden 1965-80, noe som billotteriet var et godt

³³³ Gult og Svart 1979 nr.3, 10.

³³⁴ Halvorsrud 2009, intervju.

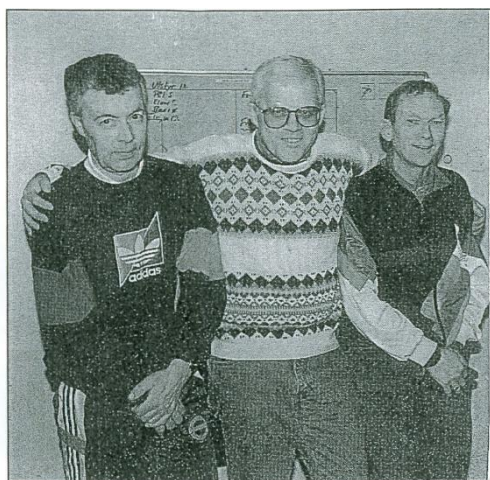
³³⁵ Gult og Svart 1978 nr.1, 14.

³³⁶ Oppland Arbeiderblad 15.4.1978, 12.

³³⁷ Eldres informasjon 2009.

³³⁸ Gult og svart 1999 nr.3, 10.

eksempel på. Sportshytta var også blitt et sted for møter, men var det viktige besøk, var det på kantina og offisersmessa i fabrikken som gjaldt. Det var der de viktigste møtene ble holdt. Møter som med Kment i 1974, og med radioreporter Bjørge Lillelien før debuten i toppserien igjen, i 1973. Representasjonsoppgaver og middager var også ofte noe fabrikken bidro med. Fabrikkpersonele hjalp til både når idrettslaget og fotballklubben hadde store arrangement, som ved semifinalen i 1977. Da fikk alle som hadde oppgaver for Raufoss fotball fri fra jobb, mens andre utnyttet situasjonen og tok seg fri.

Figur 30. Trener Ivar Hoff med Astor Hauger og Finn Engen som har hatt en mannsalder som materialforvaltere i Raufoss fotball.

Oppmenn, materialforvaltere og andre i støtteapparatet arbeidet også i stor grad i fabrikken. Mange av dem hadde jobber i fabrikken som gjorde at de kunne tilpasse arbeidet, og på denne måten hjelpe til med driften av fotballgruppa. Finn Engen og Astor Hauger er eksempler på personer som i ei årrekke la ned timer av arbeid for fotballen, slik at forholdene lå til rette for spillerne på Raufoss, begge med daglige jobber i fabrikken.

All administrasjon ble også drevet i fabrikken, men utover 70-tallet ble denne aktiviteten gradvis mindre. Fabrikken aksepterte også i denne perioden at

personale brukte arbeidstiden til arbeid for idretten innen rimelighetens grenser, men at enkelte hadde tøyd grensene vel langt, gjorde at ledelsen i fabrikken ble mer skeptiske utover 80-tallet.³³⁹

Utdanningsrevolusjon, høyere kompetanse og fagorganisasjon gjorde det stadig vanskeligere å få fotballspillere ansatt i fabrikken fra midten, og mot slutten av 70-tallet. Ekspansjonen i antall ansatte var over, og man kunne ikke kaste ut folk for å ansette fotballspillere.

Situasjonen var en helt annen fra 1965 til 73 da fabrikken utvidet, og personalmangelen var stor. Samarbeidet med Øistein Øysteinsen og personal- og rulleringskontoret fortsatte, men det var ikke lenger like enkelt å skaffe jobber. Trygve Christoffersen fikk jobb i markedsavdelingen på fabrikken i 1974, en jobb som flere spillere i Raufoss kunne tenkt seg, men som den mest profilerte spilleren selvsagt stakk av med.

I Raufossamfunnet dukket det opp flere tjenesteytende virksomheter utover 70-tallet, noe som gav Raufoss fotball flere muligheter til å sysselsette spillere.

³³⁹ Gravdahl 2009, intervju.

Et annet eksempel på at fabrikken ikke kunne eller ville prioritere fotballspillere fikk vi i overgangen mellom 70- og 80-tallet. Landslagsspilleren Svein Grøndalen kunne tenke seg til Raufoss, og hadde søkt jobb i fabrikken. Han ble innstilt som nr.2 på søkerlista. Fabrikkens ledelse turte ikke å overprøve innstillingen, men tilbød Svein en annen jobb i fabrikken som kompensasjon. Svein fikk en mer fristende jobb i Moss og flytter dit. Et tungt tap for Raufossfotballen som gjennom dette mistet muligheten til å forsterke laget med en landslagsspiller, og gjennom ham gjøre klubben mer attraktiv.³⁴⁰

Det skal legges til at på fabrikken i 1973 jobbet 8 av spillerne på førsteellevaren innenfor porten, ikke rart det ble kalt et bedriftslag. I 1979 jobbet 8 av troppen på 20 innenfor fabrikkens porter. Raufoss satset på lokale talenter, og mange i stallen var i utdanning.³⁴¹ Vi kan allikevel se en tendens til at stadig færre av spillerne på Raufoss hadde sin virksomhet i fabrikken.

De indirekte fordelene med en storbedrift var ikke lenger nok til å henge med i toppen av norsk fotball etter hvert som fotballen ble mer profesjonalisert. En fasit på hvorfor Raufoss etter 70-tallet ikke har kommet seg opp toppserien igjen, finnes ikke, men vi kan se på noen av forutsetningene som forandret seg og gjorde det vanskelig for Raufoss.

Storhetstida til industrien i Norge blir i følge statistisk årbok definert til å ha vart fra 1956 til 1982.³⁴² I den perioden hadde Raufoss sine 6 eneste år i toppserien, 4 kvartfinaler og 1 semifinale i cupen. Tilfeldig kan det ikke være.³⁴³

7.4 Sammendrag sportslig utvikling 1980 – 2009

Raufoss slet med å komme seg opp igjen i løpet av 80-tallet, men var på nivå 2 i 86- og 87-sesongen. Raufoss forsvant deretter ned i fotballmørket helt til i 1998 hvor de igjen rykket opp til nivå 2 etter å ha vært helt nede på nivå 4 i starten av 90-tallet. Dette etter at klubben med Tom Løkken i spissen satte i gang tiltak for å få klubben opp igjen i toppfotballen i 1992. Dette klarte de, først med opprykk til nivå 3 i 1996, og så til nivå 2 i 1998. Raufoss holdt seg der til 2004 hvor de igjen rykket ned til nivå 3. Raufoss rykket opp igjen til nivå 2 i 2006 og beholdt plassen i 2007, men ble degradert av Norges Fotballforbund med bakgrunn i den økonomiske situasjonen i klubben. De fikk som den første norske klubben på herresiden ikke innvilget klubbisens. Klubben satset tøft økonomisk på 2000 tallet, 2 kvartfinaler og snusing på kvalifiseringsplass til tippeligaen i både 2000, 2002 og 2003-sesongen var klubbens beste

---

³⁴⁰ Hagen 2009, intervju.

³⁴¹ Gult og svart klubbavis 1979 nr.1, 12 og utklippbok Sandlie 1973 sesongen.

³⁴² http://www.ssb.no/vis/emner/historisk_statistikk/artikler/art-2000-12-06-01.html 15.9.09.

³⁴³ Hagen og Halvorsrud 2009, intervju.

prestasjoner. Enkelte vil si at klubben var kun et straffespark unna kvalifiseringsspill til toppserien i 2003. I dag i 2009 spiller Raufoss i 2.divisjon(nivå 3) og kom på andreplass i sin avdeling med et mannskap der den største delen av spillerne lever av å spille fotball.

7.5 Noen tanker om hvorfor Raufoss forsvant fra toppidrettskartet etter 70-tallet.

Profesjonaliseringa og forandringene har vært stor de siste 30 årene i fotballen.

Forutsetningene for at industrisamfunnet på det lille stedet Raufoss skulle kunne hevde seg slik som på 50-, 60- og 70-tallet, har forsvunnet, men tradisjon og fotballkultur har allikevel gjort at det lille stedet i perioder har yppet seg mot de store. Vi kan allikevel si at mange av fordelene som klubben hadde på industristedet Raufoss forsvant da profesjonaliseringen av norsk fotball kom for fullt på 80-tallet. I tillegg mente mange i senere tider at *”klubben ikke en gang var på perrongen da toget for den profesjonelle fotballen gikk i starten av 80-åra”*.³⁴⁴

Raufoss hadde ingen utdanningsinstitusjoner, og den lokale ungdommen forsvant bort for å ta utdanning, noe som gjorde rekrutteringa til fotballgruppa ble svekket.

Fabrikkens vekst stagnerte, færre ble ansatt, og industriens storhetstid var over.

Profesjonalisering av fotballen og industrien gjorde at både drift av fotballgruppa, støtteapparatet, og spillerne, ikke lenger kunne forene arbeid i fabrikken med drift og trening i en profesjonell klubb som Raufoss måtte blitt om den skulle klart seg i toppfotballen.

RA hadde gitt de indirekte midlene til å bidra til at fotballgruppa kunne hevde seg i toppen i 50, 60 og 70-åra, men de var ikke villig, eller hadde ikke mulighet til å gi de direkte midlene i form av kapital som var nødvendig for å etablere en toppklubb utover 80-tallet.

Store klubber som Lyn, Lillestrøm og Vålerenga fikk ”spillerlønninger” både under og oppå bordet i en størrelsesorden som Raufoss ikke kunne konkurrere med. I lokalmiljøet fikk flere klubber bedre økonomi og tok også opp konkurransen med Raufoss om de nest beste spillerne utover 80-tallet, slik som Gjøvik/Lyn.

Mange spillere forsvant også fordi de ønsket å spille fotball på høyere nivå og i bedre klubber enn på Raufoss. Dette er jo både Svein Bredo Østlien, Svein Grøndalen og Stein Kollshaugen gode eksempler på.

Den lokale tilhørigheten og fotballmiljøet var ikke lenger nok til å holde spillere i lokalmiljøet. Totalt sett gjorde denne utviklingen det vanskelig for et lite sted som Raufoss å henge med i toppen av norsk fotball.

---

³⁴⁴ Hagen 2009, intervju.

8.0 Statistikk over Raufoss Fotball 1918 – 1980

8.1 Serieplassering Raufoss Fotball 1918 – 1980

År	Serie	Nivå	Plass.	Trener i Raufoss	År	Serie	Nivå	Plass.	Trener i Raufoss
1918	Krets -C	5	Opprykk	Laget/kaptein	51/52	Krets- A	3	2. plass	Egne rekker
1919	Krets -B	4	Middels	Laget/kaptein	52/53	Krets- A	3	Opprykk	(O. Rønning)
1920	Krets- B	4	2. plass	Laget/kaptein	53/54	L-serie	2	5.plass	W. Cerveny
1921	Krets- A	3	Dårlig	Laget/kaptein	54/55	L-serie	2	3.plass	W. Cerveny
1922	Krets- A	3	Dårlig	Laget/kaptein	55/56	L-serie	2	4.plass	Egne
1923	Krets- A	3	Nedrykk	Laget/kaptein	56/57	L-serie	2	Opprykk	Egne
1924	Krets -B	4	Nest sist	Laget/kaptein	58/59	H-serien	1	5.plass	J. Horejs
1925	Krets -B	4	2. plass	F. Amundsen	58/59	H-serien	1	5.plass	J. Horejs
1926	Krets -B	3	Opprykk	F. Amundsen	59/60	H-serien	1	Nedrykk	O. Rønning
1927	Krets- A	2	Kr.mester	F. Amundsen	60/61	L-serien	2	5.plass	K. Dahlen
1928	Krets- A	3	middels	F. Amundsen	61/62	L-serien	2	3.plass	K. Dahlen
1929	Krets- A	3	middels	F. Amundsen	61/62	L-serien	2	3.plass	K. Dahlen
1930	Krets- A	3	middels	A. Simensen	1963	L-serien	2	Opprykk	K. Dahlen
1931	Krets- A	3	middels	Laget/kaptein	1964	1.div	1	Nedrykk	K. Dahlen
1932	Krets - A	3	middels	Laget/kaptein	1965	2.div	2	2.plass	S. Kodrnja
1933	Krets- A	3	2. plass	Laget/kaptein	1966	2.div	2	Dårlig	S.Kodrnja/K.D
1934	Krets- A	2	Kr.mester	Laget/kaptein	1967	2.div	2	6.plass	K.Dahlen
1935	Krets -A	2	Kr.mester	Laget/kaptein	1968	2.div	2	5.plass	S. B. Østlien
1936	Krets -A	3	Dårlig	Laget/kaptein	1969	2.div	2	4.plass	S. B. Østlien
1937	Krets- A	3	Dårlig	Laget/kaptein	1970	2.div	2	4.plass	P.Torkhagen
1938	Krets - A	3	Dårlig	Laget/kaptein	1971	2.div	2	5.plass	P.Torkhagen og R. Strandbakke
1939	Krets- A	3	Nær ned.	G. Gibson	1972	2.div	2	Opprykk	B. Ottesen, O. Vildåsen, T. Østeng
1940	Krets- A	4	Nedrykk	Ugyldig.	1973	1.div	2	8.plass	R. Thyli
45/46	Krets - A	3	4. plass	F. Amundsen	1974	1.div	2	Nedrykk	W.Kment
46/47	Krets- A	3	2. plass	(W. Petterson)	1975	2.div	2	5.plass	R. Thyli
47/48	Krets- A	3	2. plass	A. Mourek	1976	2.div	2	4.plass	K.Ellingsen, O. Vildåsen
48/49	Krets- A	3	2. plass	(E. Aas)	1977	2.div	2	5.plass	K. Ellingsen
49/50	Krets- A	3	nedrykk	Egne rekker	1978	2.div	2	5.plass	R. Thyli
50/51	Krets- A	4	Opprykk	Egne rekker	1979	2.div	2	7.plass	R. Thyli
					1980	2.div	2	9.plass	C. Lawler

- Instruktor liten periode 1906 Gustav Holm, Ready Oslo (På besøk slektninger Raufoss)
- Fritz Amundsen trener i perioden 1924 og frem til han gir seg i Raufoss.
- Ny serieordning: Hamar og omegn fotball krets fra 1928.
- Raufoss Ammunisjonsfabrikk ble også Norgesmestere i Korporasjonsfotball (bedriftsfotball) i 1933, med samme lag som spilte i Raufoss turn og idrettsforening.
- 49/50 Landsomfattende liga nivå 1. Hovedserien, nivå 2. Landsdelsserien, og så kretsserien.
- 1963 innføring ny serieordning, 1.divisjon kalt 10. klubbsserien med 10 lag i 1.divisjon med en avdeling uten finalespill.
- 1973 innføring 12 lag 1.divisjon alle landsdeler representert.

8.2 Cupstatistikk Raufoss Fotball 1918 – 1980

Figur 31. Raufossjubel etter seier i kvarten mot Moss og klar for Semifinale mot Lillestrøm i 1977.

År	Lag	RE	B/H	R.	År	Lag	RE	B/H	R.
1923	Hamar	2-2	H		1956	Viking	1-2	Hee	4.r
	Hamar	0-4	B	2					
1927	Kvikk Halden	4-5	Hee	2	1957	Sandefjord	1-2	H	4.r
1928	Drammen Ball	0-3	B	2	1958	Sagene	0-2	B	2.r
1929	Gjøvik "Lyn"	1-2	B	2	1959	Rosenborg	0-1	B	3.r
1930	Eidsvoll IF	1-3	B	1	1960	Freidig	2-3	H	3.r
1931	Strømsgodset	0-5	H	2	1961	Steinkjær	2-5	H	5.r
1932	Mjøndalen	0-5	H	2	1962	Lyn, Oslo	1-3	H	3.r
1933	Lisleby	1-4	B	2	1963	Fredrikstad	1-5	H	4.r
1934	Mjøndalen	1-8	H	4	1964	Årstad	2-3	Bee	4.r
1935	Sarpsborg	1-6	B	4	1965	Moelv	1-2	Bee	1.r
1936	Eiker	1-5	B	2	1966	Jotun	1-2	H	1.r
1937	Strong	1-4	H	2	1967	Ham. Kam	0-3	B	3.r
1938	Jevnaker	2-3	H	2	1968	Moss	1-2	B	4.r
1939	Drafn	0-2	H	1	1969	Rosenborg	0-2	B	4.r
1940	Sandaker	0-2	H	1	1970	Strømsgodset	1-2	B	4.r
40-45	2.v.krig				1971	Østsiden	0-1	H	3.r
1945	Gjøa	1-1	H		1972	Sarpsborg	0-2	B	5.r
	Gjøa	3-6	B	3					
1946	Lyn, Oslo	0-3	B	2	1973	Molde	0-1	B	4.r
1947	Skreia	2-3	B	1	1974	Skeid	0-1	H	5.r
1948	Lyn, Oslo	0-7	B	2	1975	Vardal	1-2	H	1.r
1949	Geithus	1-5	B	1	1976	Manglerud S.	0-1	H	1.r
1950	Vi-to	1-2	B	2kv	1977	Lillestrøm	1-3	H	6.r
1951	Jevnaker	1-3	Hee	1r	1978	Start	1-5	B	4.r
1952	Solberg	1-2	B	5.r	1979	Viking	0-1	Bee	4.r
1953	Asker	0-3	H	3.r	1980	Lillestrøm	0-4	H	3.r
1954	Sparta	0-2	B	2.r					
1955	Spartacus	2-4	B	1.r					

8.3 Tradisjonsbærere i Raufoss Fotball.

En oversikt over ledere i Raufoss fotballen fra 1918 til 1980. Adelskalender med en oversikt over spillere som passerte 250 kamper for Raufoss før 1980.

Sverdprisen en hederstittel til en eller flere som har spesielt utmerket seg i Raufoss fotball.

ÅR	250 kamper A-laget "Adelskalender"	ÅR	"Sverdprisen" "Raufoss hederspris"	ÅR	Leder i Fotballgruppa
1956	Knut Dahlen	1960	Gaute Steen	1918 - 1920	Styret i RT&IF
	Odd Rønning	1961	Roy Strandbakke	1922	Martin Pettersen
	Roy Strandbakke 629	1962	Svein Solberg	1923/24	E. Johansen, H. Barkost, T. Næss Sverre Torp
1958	Erik Langedal	1963	A-laget med Opprykk	1925/26	Finn Evang
1959	Jan Jacobsen	1964	Ola Vildåsen	1927	O. Næss, A. Nærli
	Einar Roterud	1965	Arve Engebretsen	1928	Finn Evang
1960	Karl Opjordsmoen	1966	Lei Solbakken	1929/30	Storm Jacobsen
1961	Gaute Steen	1967	Finn Engen	1933/34	Olav Næss
	Bård Opjordsmoen	1968	Svein Bredo Østlien	1935	Finn Evang
	Per Torkehagen	1969	Bjørnar Ottesen	1936	Leif Rønning
1963	Arve Engebretsen	1970	Svein Erik Bådstad	1937	Magnus Ninive
1966	Svein Solberg	1971	Johnny Bekkelien	1938	Rolf Thyli
1971	Johnny Bekkelien	1972	Torfinn Østeng	1939	Harald Eriksrud
	Bjørnar Ottesen	1973	Svein Grøndalen	1949/41	Krig/ingen
1972	Ola Vildåsen	1974	John Mair	1942-44	R. (Billie) Hamar
1973	Erik Østeng	1975	Arne Ørbekk	1945-47	Sigurd Berg
	Svein Erik Båstad	1976	Stein Kollshaugen	1948-51	Ivar Brekke
1974	Torfinn Østeng	1977	Kai Breiskallbakken	1952	Ø. Øysteinsen
1977	Jørn Haugerud	1978	Tom Løkken	1953	Einar A.Hansen
	Aage Larsteuen	1979	Aage Larstuen	1954	Sigurd Berg
1980	Tom Strand	1980	Tom Strand	1955	Einar A. Hansen
		1980	Hans Lage Hagen	1956	Knut Dahlen
				1958	Sigurd Berg
				1959	Knut Dahlen
				1960/61	Magnus Ninive
				1962	Odd Jacobsen
				1963	Einar A. Hansen
				1964	Ragnar N. Dahl
				1965/66	Rolf Gjersem
				1967	Eilert Bekkelund
				1968	Rolf Malvik
				1969	Helge Hagen
				1970	Eilert Bekkelund
				1971-73	Helge Hagen
				1974/75	Bjørn Bjerkvoll
				1976/79	Jon Mykleset
				1980/81	

8.4 Landslagsspillere i Raufoss Fotball

Figur 32. Erik Langedal, Knut Dahlen og Per Torkhagen, alle landslagsspillere for Raufoss på 50-tallet.

Knut Dahlen:	5 A-landskamper + reserve. 6 Prøvelandskamper. 3 B- landslagskamper.
Roy Strandbakke:	2 A-landskamper + reserve. 8 B-landslagskamper.
Svein Bredo Østlien:	6 A-Landslagskamper + 10 ganger reserve. 2 Juniorlandslags kamper. 5 U-landslagskamper.
Erik Langedal:	1 B-landslaget + Reserve Prøvelandslagskamp.
Harry Storskogen:	2 Prøvelandslagskamper.
Per Torkhagen:	1 B-landslagskamp + Reserve
Gaute steen:	1 U-landslagskamp.
Erik Østeng	1 U-landslagskamp 4 Militærlandslaget
Leif Solbakken:	5 Militærlandslaget
Terje Skaugerud:	1 U-landslaget + reserve B-landslaget.
Bjørnar Ottesen:	1 B-landslaget reserve.
Bård Opjordsmoen:	2 U-landslagskamper.
Svein Grøndalen:	77 A-landslagskamper. 6 Juniorlandslags kamper og 1 gutter 16.
Stein Kollshaugen:	18 A-landslagskamper 7 U-landslagskamper
Harald Balke:	Politilandslaget.

Referanser:

Arkivmateriale Raufoss Idrettslag, kronologisk etter årstall (Ril):

Raufoss Turn & Idrettsforening. (R.T&I.F). Styreprotokoll 1918 – 1930.

Raufoss Idrettslag *30 år 1948. 1918-1948*. Gjøvik. Mariendals trykkeri.

Raufoss Idrettslag 50 år 1968. *Raufoss Idrettslag 1918- 1968*. Raufoss.

Raufoss Idrettslag 1978. *60 år for idretten, jubileumsberetning*.

Raufoss Idrettslag 70 år 1988. *Raufoss 1918-1988, Jubileumsberetning*, Oppland trykk.

Brev 31.5, 26.6 og 12.8.1945 Korrespondanse mellom Finn Evang, Nif og Raufoss idrettslag.

Brev 3.6.1945 Oversikt over antall innbyggere med på Idrettens dag.

Brev 10.08.1945 Bekreftelse på dannelsen av Raufoss idrettslag fra NFF.

Raufoss idrettslag lover vedtatt 1945.

Brev 30.10.46 fra Raufoss Idrettslag til Vestre Toten kommune styre

Brev 11.2.48 Raufoss Idrettslag til klubbens medlemmer om 30-årsberetningen.

Brev 11,18,19.8.1959 Mellom Gjøvik Lyn, Ril, og Geir Lindmoen

Kontrakter 5.6.46 og 27.2.50. Kontrakter privatkamper Kladno og Akranes.

Trenerkontrakt 1.1.1959 mellom Raufoss idrettslag og Odd Rønning

Kontrakt 20.8-1971 Mellom RA og Vestre Toten kommune, betingelser idrettshallen.

Solberg, Finn/udatert artikkel om trener Gibson, antagelig i en Raufoss klubbavis.

Solberg, Finn/udatert artikkel om Hans Roseth, antagelig vært i en av Raufoss klubbavis..

Brekke, Ivar/udatert artikkel antagelig i Raufoss idrettslag klubbavis om utenlandske trenere.

Raufoss idrettslag klubbavis 1930 til 2009.

R.T&I.F. Klubbavis 1930 nr.2, 3, 4, 5 og 1931 nr.1, 3, 4.

Raufossingen. Klubbavis 1947 nr.1.

Gult og Svart 1950 nr.1, 1951 nr.1, og 1952 nr.2.

Gult og Svart 1960 nr.1, 1963 nr.3.

Gult og Svart 1977-2008.

Raufoss Fotball arkivmateriale:

Hagen, Helge: Notat/Fotballtilskuere på Raufoss/udatert.

Hagen, Helge: Notat/Fotball anlegg på Raufoss. *Fra slette til hall på 100 år/udatert*.

Raufoss Fotball årsberetninger: 1954, 1963, 1964 og 1967-1980.

Senstad, Petter: Notat/Raufoss fotball. *Ei bedrift og et fotball lag i utvikling/udatert*.

Historisk Museum ved Raufoss Industripark:

Av med lua: Notat – Det først personell ved Raufoss Patronfabrikk/udatert.

Av med lua: Oversikt over antall ansatte 1914-1979/udatert.

Thorstensen, D 1896: *Artilleriets Aarberetning 1896*.

Brev 8.6.1907. Raufoss Patronfabrikk til Armeedepartement med tiltak for ansatte.

Brev 8.5.1916. Raufoss Idrettslag m/flere foreninger i Raufoss om bruk av fabrikk salen.

Brev 22.3.1921. Departementet til Felthøimester om bruksrett areal til idrettsplass.

Brev 18.10.1921 Raufoss patronfabrikk til Raufoss turn og idrettsforening lån 1000 kroner.

Brev 22.12.1922. Søknad om kinomidler fra Raufoss turn og idrettsforening til fabrikk.

Brev 25.5.1925 til Departementet fra Raufoss Patronfabrikk knyttet lån til idrettsforeningen.

Brev 3 og 7.12.28, 6 og 20. 2.1930, 17.6.31. Forpaktning avtale mellom RA og Ril.

Brev 10.10.1946 til fabrikk av fra gressbanekomiteen med søknad midler.

Brev 13.12.1948 svar til søknad om tilskudd gressbane.

Brev 23.8.1949 Fra fabrikk til Raufoss Idrettslag knyttet lån av bane.

Brev 9.8.1950 RA med oversikt over idrettslaget økonomiske tilstand.

Stortingsproposisjon nr.1. 1908, Historisk arkiv Raufoss Ammunisjonsfabrikk.

Stortingsproposisjon nr. 99. 1919, Historisk arkiv Raufoss Ammunisjonsfabrikk.

Næss, Olav 1928: Raufoss idrettslag 10-årsberetning.

Notat: Budsjettforslag av 5.9.1919 fra 20/21 Raufoss Patronfabrikk.

Sivesind, Oscar/udatert artikkel om Hans Barkost og idretts plassen.

Private kilder:

Dahlen, Knut: Notat/Cup resultater 1923- 1988.

Dahlen, Knut: Notat/Ledere i fotball gruppa 1946-1988.

Dahlen, Knut: Notat/250 kamper for Raufoss fotball.

Dahlen, Knut: Notat/ Raufoss spillere med landskamper.

Dahlen, Knut Utklippsbok: *Diverse avisartikler* sesongene 1945-1967.

Dahlen, Knut Utklippsbok: *Avisutklipp* sesongene 1968–1976.

Opjordsmoen, Bård: Utklippsbok. Bård. *Avisutklipp* sesongene 1953-1961.

Ottesen, Bjørnar: Div. avisartikler 1963-1978.

Sandlie, Arild: Utklippsbok. *Avisutklipp* sesongene 1968-1973.

Sandlie, Arild: Utklippsbok. *Avisutklipp* sesongene 1973-1978.

Torkhagen, Per: Utklippsbok. *Avisutklipp* sesongene 1953-1960.

Aviser og tidsskrifter:

Ny Dag 29.1.1920. Avisartikkel om dannelsen av "Toten Idrættskrets".

Raufoss blad/udatert artikkel med intervju av Johan Olderheim leder Raufoss Idrettsforening.

Oppland Arbeiderblad 27.6.1928.

Oppland Arbeiderblad 11.7.1928.

Oppland Arbeiderblad 28.6, 9.10 og 15.12.1933

Oppland Arbeiderblad 22.6.1934

Oppland Arbeiderblad 28.8.1934

Oppland Arbeiderblad 7.7, 12.10, 8.10 og 16.12.1940.

Oppland Arbeiderblad 1945-1950.

Oppland Arbeiderblad 23.8.1971.

Verdens Gang 5.10.1977.

Oppland Arbeiderblad 13.10.1977.

Oppland Arbeiderblad 15.4.1978.

SOL, 84 "Øyeblikk som var" ukjent avisartikkel funnet historisk museum Raufoss/udatert.

Intervju i forhold til dato for intervju:

Hagen, Hans Lage 15.1.2009 diverse intervju, møter og telefoner

"Eldres" på Raufoss 15.03.09 (Presentasjon problemstilling og diskusjoner med gruppa av frivillige ofte pensjonister og tidligere aktive i fotballgruppa på Raufoss, mars 2009).

Hegtun Halfdan 26.2.2009.

Gjersem, Rolf. 16.3.2009.

Halvorsrud, Arne. 16.4.2009.

Langedal, Erik. 24.4.2009.

Gravdahl, Bjarne 28.4.2009

Strandbakke, Roy. 30.4.2009.

Ottesen, Bjørnar 13.5.2009.

Hagen, Helge. 20.5.2009.

Øvrig litteratur:

- Aas, Fredrik & Møller, Arvid 1973: *Muntre historier fra Raufoss*. Bind 1-3. Raufoss, RA.
- Andersen Per. Chr., Halvorsen Asbjørn., Ramm, Jacob & Stange Chr. 1952: *Norges fotball forbund 50 årsboken*. NFF.
- Andersson, Bo og Svenson, Tommy 1985: *Boken om Jonsered: Samhelle och idrott 1830 - 1980*. Jonsered IF.
- Befring, Knut 2008 Upublisert notat: oversikt over resultater fra lokalfotballen i Oppland 1963-2009.
- Blom, Kari & Helle, Knut 1997: *Historie – Hva, hvordan, hvorfor? Fagdidaktisk innføring*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Dahl, Torveig(Red) 1999, 2002, 2004: *Totn Årbok*. Toten, Valdres trykkeri.
- Fjeldstadli, Knut 1992: *Fortida er ikke hva den en gang var. En innføring i Historiefaget*. Oslo: Universitetsforlaget
- Flygind, Arne (red) 2005: *Fotballen har evig liv. Indre Østlandet fotballkrets 1905-2005*. Hamar: IØFK.
- Furre, Berge 2000: *Norsk Historie 1914 – 2000*. Oslo: Det norske samlaget.
- Furre, Berge 1991: *Vårt Århundre 1905 – 1990*. Norsk historie. Oslo: Det norske samlaget.
- Fretland, Frode 1997: *Sogn og fjordane fotballkrets 75 år. 1922-1997*. Førde: Sogn og Fjordane fotballkrets.
- Fretland, Frode 1999: *Fotball kamp og klassekamp i Oslo i mellomkrigstida. Konferanserapport Idrett, samfunn og frivillig organisering*. Oslo: NIH.
- Fretland, Frode 2007: *Fotballkamp paa Grus og Græs i Kristiania*. Idrettshistorisk Årbog 2007,43-57. Århus: Syddanske Universitetsforlag.
- Goksøyr, Matti 1992: *Staten og idretten 1861-1991*. Oslo: Kulturdepartementet.
- Goksøyr, Matti 1996: *Kropp, kultur og tippekamp. Statens idrettskontor, STUI og idrettsavdelingen 1946–1980*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Goksøyr, Matti & Olstad, Finn 2002: *Fotball! Norges fotball Fotballforbund 100 år*. Oslo: NFF.
- Goksøyr, Matti 2008: *Historien om Norsk idrett*. Oslo: Abstrakt forlag 2008
- Halvorsen, Knut 1993: *Å forske på samfunnet. En innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Bedriftsøkonomenes forlag.
- Hanssen, Jhos.(Red) 1971: *Kommunen vår Vestre Toten*.
- Hegtun, Halfdan 1984: *Rundt fabrikken*. Oslo: Aschehoug.

- Hemstad, Sigbjørn 2007: *Smil, sport, rock. Store hendelser på Gjøvik og Toten på 1950 og 1960 tallet*. Østre Toten: ETCETERA AS.
- Holmen, Rolf og Wang, Thor 2005: *Vår Kamp for rettferd og fremgang. Raufoss Jern og Metall.1905-2005*. Raufoss: Alfa forlag.
- Holmen, Rolf, 2007 *Raufoss stedet og omegn i fortid og nåtid nr. 1*, Småskrifter, Mjøsmuseet.
- Jacobsen, Dag 2005: *Hvordan gjennomføre undersøkelser. Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Langedal, Erik 1998: *Fra ødemark til Raufoss ammunisjonsfabrikk. Raufoss før 1905*. Toten Økomuseum og historielag: Valdres trykkeri.
- Loland, Sigmund 2002: *Idrett, kultur og samfunn*. Oslo: Gyldendal Norske forlag
- Loland, Sigmund 2007: *Idrett og samfunn*. Oslo: Gyldendal Norske forlag
- Munthe-Kaas, Einar (Red) 1964: *Sportsboken 1964*. Oslo: Norsk kunstforlag A/S.
- Nerbøvik, Jostein 1999: *Norsk Historie 1860 – 1914*. Oslo: Det Norske samlaget.
- Norges Idrettshøgskole 2005, rev 2007. *Veiledning i hvordan du gjengir og oppgir kilder. Apa-standard med litteratureksempler*. Oslo: NIH.
- Olstad, Finn og Tønnesen, Stein 1996: *Norsk idrettshistorie bind 1 og 2*. Oslo: Aschehoug.
- Ryen, Anne 2002: *Det kvalitative intervju. Fra vitenskapsarbeid til feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Semmingsen, Ingrid 1980: *Brytningsår - blomstertid. Norges kulturhistorie verk 5*. Oslo: Aschehoug.
- Sivesind, Oscar 1994: *Motstandskampen på Raufoss 1940-45*. Gjøvik: Oppland.trykk.
- Stoa, Nils 1993: *Bruk av trykte og utrykte kilder i undervisning og lokal historisk gransking. Lokal historiske kilder*. Oslo: Cappelen Forlag.
- Wang, Tor 1996: *RA i skuddlinja Industriutvikling og strategiske veivalg gjennom 100 år*. Raufoss: Gjøvik grafiske.

Internett kilder:

- <http://www.ssb.no/vis/histstat/hist00.html> 12.2.2009
- http://www.ssb.no/emner/historisk_statistikk/aarbok/1906/1906.pdf 12.2.2009
- <http://www.ssb.no/histstat/aarbok/1900.pdf> 12.2.2009
- <http://www.ssb.no/histstat/aarbok/ht-0201-054.html> 12.2.2009
- http://nygeografi.cappelendamm.no/c83674/tekstoppgave/vis.html?tid=170028&within_tid=16999812.2.2009
- http://www.ssb.no/vis/emner/historisk_statistikk/artikler/art-2000-12-06-01.html12.2.2009

<http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/200801/09/index.html> 12.2.2009
<http://www.abmtoten.no/index.php?emne=artikler&side=storetegninger.html#> 12.2.2009
<http://www.oa.no/nyheter/article3860323.ece> 12.2.2009
<http://www.giaever.com/sosiologi/KM.htm> 12.2.2009
<http://www.jbi.hio.no/kilden/sidse/muntligkilder/muntlige.htm> 12.2.2009
<http://www.jbi.hio.no/bibin/KoG/kat/kilder.htm#b> 12.2.2009
<http://www.rsssf.no/archive.html> 12.2.2009
<http://www.n3sport.no/histstat.asp?WCI=wiClub&wce=ceCountyPlayers&OrgElementId=187838&CountyId=522> 12.2.2009
http://www.raufossfotball.no/index.php?page_id=42&lang_id=1&article_id=1263 (Forandret side fra 1.august 2009)
<http://www.snl.no/> 12.2.2009

Hovedfagsoppgaver:

Nilsen, Sverre Konrad: *Fra Raufoss Ammunisjonsfabrikk til Raufoss industriområde*, Hovedfagsoppgave 2005. Trondheim: NTNU.

http://www.p2005.ntnu.no/bin/vedlegg/Studentarbeid/Sverre_Konrad_HFoppgave.pdf

Husdal, Kristin 2003: *Bygda som teller rundetider og spelar på lag med naboe`n*.

Ei lokalhistorisk undersøking om den organiserte idretten i Lærdal. Oslo: NIH.

Fretland, Frode 1991: *FOTBALL mellom høge fjell og lange fjordar*. Ei historisk undersøking om fotballen sin utvikling i Sogn og fjordane. Oslo: NIH.

Figuroversikt:

Figur 1. Raufoss sin utvikling i form av bilder fra 1896, 1913 og 1920.....	14
Figur 2. Befolkning Raufoss, ansatte RA og resultater Raufoss fotball 1896-1980	17
Figur 3. Kart over Raufoss' beliggenhet trygt for svenskene på vestsida av Mjøsa	20
Figur 4. Nye Fabrikksalen ombygd fra	24
Figur 5. Rødfos Turnforening på Stueløkka 1904.....	27
Figur 6. Raufoss A-lag på Stueløkka 1918	33
Figur 7. Idrettsplassen på Raufoss med grusbane fra 1922-1948.	36
Figur 8. Fritz Amundsen.	48
Figur 9. 1927 laget Raufoss kretsmeistere for første gang.....	49
Figur 10. Landslaget mot Luxemburg 1946 med Knut Dahlen på laget.....	63
Figur 11. Knut Dahlen.....	66
Figur 12. Jobbtilbud til Knut Dahlen i 1946.	67
Figur 13. Knut Dahlen i ferd med å drible to motspillere.	68
Figur 14. Gressbaneåpning på Raufoss 1948.	70
Figur 15. Raufoss A-lag 1952 klar for kvartfinalen mot Solberg.	76
Figur 16. Raufosslaget for første gang i Hovedserien etter opprykket i 1956/57.	79
Figur 17. Per Torkhagen med full innsats mot Kapp i Totenoppgjøret i 1958.	80
Figur 18. Publikumsrekord på Raufoss med 10.607 betalende tilskuere mot Steinkjer.	82
Figur 19. Opprykkslaget til 1.divisjon i 1963.	83
Figur 20. Roy Strandbakke klubbekord med 629 kamper.	85
Figur 21. Privatkamp Raufoss - Kladno med full stadion og gode inntekter i 1946.....	87
Figur 22. Raufoss og Canto do Rio 1958.	88
Figur 23. Dugnad for Eldres i hallen 2009.....	89
Figur 24. Bredo med planene klare.	93
Figur 25. John Mair Raufoss første utlending.....	95
Figur 26. Karikatur av opprykkslaget på Raufoss i 1972.....	96
Figur 27. Bjørnar Ottesen og Tom Lund før semifinale på Raufoss 1977.....	102
Figur 28. Åpning av nye Sportshytta i 1968.	104
Figur 29. Raufoss med 20 nye gule opler i 1978.	108
Figur 30. Trener Ivar Hoff med Astor Hauger og Finn Engen	109
Figur 31. Raufossjubel etter seier i kvarten mot Moss og klar for Semifinale	113
Figur 32. Erik Langedal, Knut Dahlen og Per Torkhagen, alle landslagsspillere for Raufoss	115